

1742
DR. P. DURDÍK:

mel

8

MANŽELSTVÍ
V TROPECH

S ILLUSTRACEMI DLE PŮVODNÍCH FOTOGRAFIÍ.

V PRAZE.

NAKLADATEL E. WEINFURTER, KNIHKUPEC.

1902.

Vojtěchu Náprstkovi,

muži osvícenému, nadšenému horliteli pro pokrokové zřízení,
pro svobodu a rovnoprávnost žen, zakladateli pražského prů-
myslového musea

Autor.

1-335533

Hollandané v malajském archipelu — úředníci, kupci, obchodníci, plantážníci, důstojníci a vůbec vojáci s vyšším postavením — uzavírají s tuzemskými dočasnými manželstvími. Tuzemka jde za hospodyní k svobodnému Evropanu, vede mu hospodářství, sdílí s ním všechny slasti a strasti vezdejšího života, slovem stará se svědomitě o svého bílého *laki-laki* (manžela) jako opravdová, navždy k němu upoutaná manželka. Tato tuzemka, obvyklejše mladička nebo mladá Javánka, umí (kromě své mateřštiny) malajsky, je z dobré rodiny, umí šít, vyšívát, práť, žehlít, vařit, připravovat ovoce a zná mnoho ženských a domácích prací — je pracovitá a k řízení domácnosti vychována. Brzo pozná zvyky, záliby, choutky a způsob života svého pána — vůbec tuzemní dívky jeví značné pozorovatelské nadání — a hledí mu vyhověti ve všech jeho potřebách v domácnosti se vyskytujících. Evropan má u sebe blízkou mu bytost, na níž se může spolehnout a již může důvěřovat.

Jde-li tuzemka k Evropanu za hospodyní jsouc dosud čistou pannou (prawan), platí Evropan rodičům dívky jistou summu (prý 100—200 zl) jednou na vždy. I rodiče i dívka jsou rádi takovému sňatku; rodiče mají z toho výhodu a vědí, že dceruše dobře se povede — dcera to ví také a těší se na dárky, šperky a hezké sarrongy (sukně), jež bude nositi. Rodiče a příbuzní slaví doma svatbu dcery své, která se již k manželu odstěhovala. Odejde-li Evropan z místa, jsa buď jinam ve službě převeden nebo že se vrátí do Evropy, — do Evropy žádáný Hollandčan tuto hospodyní nebere — hospodyně najde si místo u jiného Evropana na rok, na dvě i tři léta, jak kdy, aneb se vrátí opět do rodné vesnice k příbuzným a s sebou bere i dítě, jež snad měla s Evropanem. Od dítěte svého matka nikdy se neloučí. Aby je ustoupila otcí, ani jí na mysli nepřijde; dítě patří vždy matce.

Dítěko vyrůstá v javánské vesnici mezi ostatní nadějnou bujarou mládeží, má poněkud bledší pleť, tak že dle ní na první pohled rozeznáš jeho smíšený původ. Javanští hoši při hádkách naň pokřikují *orang blanda* (běloch) a rozumí se, že mají pravdu jen na polo. Všude hledí lidé nedůvěřivě na smíšence. Není náš — říkají z počátku prosí Javané, ačkoli mu neublížíjí a nakládají s ním vždy jako se svým. I zde osvědčuje se pravidlo, že každému svoje plet nejvíce se

líbí, že každý svou vlastní kůži chválí. Ostatně vyrůstá hošík jako Javán a mohamedán, i byvá později obřezán a tím za čistého Javána pokládán; jemu kyne takovým způsobem šťastnější t. j. lepší osud než evropským dětem pocházejícím z domu nalezenců. Polojavánské toto dítě má se všedního dne lépe než evropský nalezenec a pohozenec o svátek, i když se tomuto výminečně vede dobře. — »Jsi sirotek, otec ti zemřel,« říká matka javánská synáčkovi. Klučina se však o otce nestará, jen když má maminku, i roste jako stromek, volně a svobodně, v patriarchální prostotě a skromnosti. Myslím, že je šťastnější než otec, jehož nepamatuje.

Děti mu vytýkají: »Kde je tvůj bápa (otec)? Nemáš otce!«

On odpovídá: »Nemám, protože zemřel.«

Kluci křičí: »Nezemřel, odešel od vás a poslal vás do vesnice zpět!«

»A ne, neodešel, zemřel, mápa« (matka) mi to řekla,« odpovídá malý čipera.

»Nezemřel, byl voják a běloch (orang blanda)« posmívají se kluci i berou do zaječích, neboť po nadávce »běloch« malý Polojaván vrhá se na posměváčky. Rozdává utíkajícím herdy do zad, pokud jeho malé ruce stačí.

Kdo javánským capartům řekl, že jeho otec byl voják a že nezemřel, nikdo neví, ale pro nadávku *běloch* budou se hoši celý den práti.

Nechápu, co ten voják a jeho odchod od matky znamená a proč uráží hocha sirotka, pokřikující na něho *běloch!* Naše děti činí totéž, nadávající nemanželským dětem pankertů, též nevěduce, co nadávka znamená.

Jinak si tito hoši hrají mezi sebou jako naše děti, na honěnou, na předbíhanou, v míč, běhání v pytlích, skákání přes příkopy atd. Mají ke hrám více času než evropské děti. Zde je blaho být dítětem! Život dítěte plyne v zlaté radosti a veselých zábavách. Nikdy jsem je neslyšel plakat, všikat a kňourat jako děti v Evropě. Otec a matka dětem nenadávají, na ně se nerozkřikují, chovají se k nim vždy laskavě, poučují je, jako vidíme u nás židy poučovati trpělivě a laskavě své děti. Vůbec u tuzemců pozorujeme, že děti svých nikdy nebíjí a na těle netrestají, aby jich neučinili bojácnými, aby jim nechali celou mužnost a kuráž, které jim bude později potřeba na draze životní. Tato vlastnost rodičů je velmi pozoruhodná a svědčí o velké jejich lásce k dětem.

Hospodyně vrátila se tedy do rodné vesnice s uspořenémi penězi — obyčejně dostává asi 50 zl při odchodu od manžela a ještě něco na výchovu dítěte (má-li s ním jaké) — štedrý přídavek, ač vychování dítěte skoro nic nestojí. V Indii mají evropští úředníci značné platy, 300—600 zl měsíčně, a všeobecně dává se takové hospodyně již z vděčnosti (i z lítosti) velké odbytné při

rozloučení. Víím o jednom případě — ovšem výjimečném — že hospodyně dostala při loučení 200 zl od důstojníka, jenž musil se odebrat do Evropy na zotavenou. Jediná možnost, aby nabyl zdraví, byla, aby od hospodyně na vždy se rozloučil.

Tuzemky jsou mohamedánky — aspoň dle jména, a po návratu do vesnice musí hospodyně požádati kněze mohamedánského, aby ji očistil, t. j. aby ji zbavil hříchu, že obcovala s Evropanem, jehož mohamedánští knězi pokládají za tvora nečistého již proto, že požívá vepřového masa. Za tuto očišťovací ceremonii — kněz čte nad hříšníci táhlým hlasem několik rádků z koranu — platí se knězi několik zlatých a jakmile kněz peníze dostal, je žena s náboženského stanoviska opět tak čista, jakoby nikdy s Evropanem byla neobcovala. Za několik zlatých takový zázrak — není-li pravda? Kněží umějí těžit ze svého řemesla!

Hospodyně, pokud jest u svého dočasného manžela, navštěvují příbuzní, otec, máť, babička, sestřina, bratr — všichni vedou si velmi skromně, jen že pokládají ve své prostotě za svůj majetek to, co je domácím majetkem bílého manžela; zásoby kávy, cukru, potravin náležitější jim. Hospodyně však sama hledí, aby příbuzní často na návštěvu nepřicházeli, sama obmezuje jejich nároky a hledí k tomu, aby mírně těžili

z manželství své šťastné příbuzné. Udílí jim ledačeho z hospodářství a manžel to naschvál nepozoruje, jsa rád, když má v domácnosti pořádek, klid a pohodu. Na několika zlatých měsíčně mu nesejde, neboť má plat velký.

Hospodyně chová se slušně a uctivě, má takt a útlou, je pokorná, plna dobré vůle a ochoty; při tom dobře chápe své postavení. Instinktivně vědouc čeho může žádati a na čem dlužno přestávat, hledí si zachovati manželka v dobré míře, což malé tmavoooké kouzelnici výborně se daří, tak že ani mnoho čarovat nemusí.

Slyšel jsem mnohoho důstojníka, jak si vděčně vzpomínal na bývalou svou hospodyni, kterou měl na Jávě a na Moluckých ostrovech. Chválil ji a nevěda o tom, chválil vlastně zlaté mládí své, poskytující tolik požitku lidem i ve vzpomínce.

»A kde je nyní?« tázal jsem se.

»Zůstala hospodařit u mého kollegy, jenž mne přišel vystřídat, odporučil jsem mu ji co nejlépe.«

*A proč nešla s vámi?«

»Nechtěla odejít z rodné země, od příbuzných. Možná, že měla dobře. Byl bych se k ní připoutal ještě více a rozloučení by mi připadalo hodně krušným. Kollega mi psal po několika měsících, že je s ní úplně spokojen.«

Jsou případy, že důstojníci po dvou letech berou si jinou hospodyni, uznají-li toho potřebu, aneb že na rok a na dvě leta zůstávají bez hospodyně. Jsou případy, že důstojník hospodyni propouští, jakmile pozoruje, že k ní cítí živější náklonnost. Je totiž obava, aby z toho nepovstal svazek trvalý a dětmi požehnaný, což by důstojníku překáželo v další kariéře.

Hospodyně často jde se svým jinam dosaženým pánem na nové místo, nalezá-li se nové místo na témž ostrově, neboť se tu cítí stále ve svém domovu. Javánky nerady opouštějí rodnou Jávu. Ale když se příliš upoutaly k manželu, přijdou s ním i do horoucího pekla, třeba na druhý konec archipelu. Kam on, tam já! Nejdřív on — potom Jáva! Výtečně!

Důstojník jede na parníku v I. třídě, ona ve třídě druhé. Kapitán je k ní přívětivější, jakmile ví, že je hospodyni Evropana, a vůbec všichni jsou k ní vlídní a uctíví. Žerty neb lichocením ji nepronásledují, nikdo nehledí si ji namluvíti atd., neboť jest již ženou druhého. Tyto ohledy se přísně zachovávají.

Důstojník je nyní na osamělé vojenské stanici, uprostřed lesnatého kraje, daleko od hlavní silnice, a vede se svou družkou patriarchální život. Nebesa jim zehnej v této samotě. Čáp najde si cestu do bambusového domku a přinese jim malého křiklouna. Máte to pravou

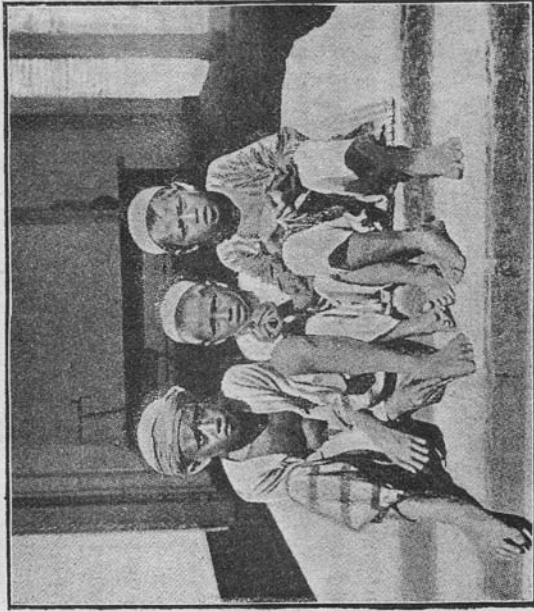
idyllu. Ký div, že v tomto idyllickém zákoutí v srdci Evropana vzniká náklonnost k hospodyně, jako k osvědčené přítelkyni. A ona je blažena majíc dítka. Je ta láska možná? Otážete se snad nedůvěřivě. Odpovídám: Ano! Zvyk a znalost a vděčnost zmožou velmi mnoho.

Ovšem ve větších pevnostech a velkých městech taková idylla není možna, avšak tu máme na zřeteli život v osamělé vzdálené pevnůstce.

»Tomu je tam hej! Má hodnou a hezkou hospodyňku!« — říkají kollegové o vzdáleném důstojníku. Mluví z nich trochu závisti, ale zle to nemyslí.

To, co činí hollandští důstojníci, úředníci atd., činí též přistěhovaní Číňané; kupují si za ženy Javanské dívky, a dcery v těchto manželstvích zrozené jsou milé a hezké, s půvabnými rysy v obličejí. Z těchto míšenek často si své hospodyně vybírají i nižší hollandští úředníci. Tyto tuzemky javansko-čínského původu — otec je Číňan a matka Javanka — vynikají půvabem, jemnou kůží, mají malé ruce a nohy, jsou stárostlivé a spořivě hospodyňky, milují čistotu a mají smysl pro pořádek v domácnosti — což je v hollandské rodině nevyhnutelným požadavkem — a přilnou věrně k svému bílému dočasnému manželu spíše než čistokrevné tuzemky; ona, tato smíšenka, rodí Evropanu krásné dítky,

ráda se dáva křtíti, když manžel si toho přeje, načež s ním vstupuje v řádný občanský sňatek. Chlapci z tohoto manželství podobají se pořád ještě matce Javance a duševně zůstávají přece

Javanští hoši, vyevičení na sbírání přírodnin.

jen omezení (jsou též výjimky) a méně způsobí k duševní práci, neprospívajíce jako evropské děti. Obyčejně zastávají nižší úřady při přístavišti, v kancelářích, na parníku atd. Nejedna dívka z těchto smíšených manželství, byvši evropsky vychována a vynikajíc krásou a půvabem,

bere si za chotě hollandského úředníka a vstupuje s ním přímo v řádný občanský sňatek. Pro Indii a mezi tuzemci tito míšenci duševně dostačí a dělají tam kariéru; v Evropě mezi inteligenci by to nikam nepřivedli. Dítě Evropana a Javanky zove se *siňo*, je-li to chlapec, *nona* je-li to děvče, čínská nona, je-li otec Číňan; nezřídka potkáte v Batavii něžnou krasavici — je to čínská nona. Číňan a Javanka jsou při křížování zdatnější a mají hezčí děti, než Evropan a Javanka. Všichni Číňané na Jávě jsou smíšenci, neboť na Jávu přicházejí z Číny jen mužové, kteří se potom ožení s Javankami nebo též s dcerou usazené již na Jávě čínské rodiny. Čím více míšenci se směšují s evropskou krví, tím více blíží se potomci Evropanovi; v druhém a třetím pokolení podobají se zahnědlým, černovlasým jižním evropským obyvatelům, Vlachům, Španělům, až konečně cizí typ u míšenců docela mizí.

Na ostrově Ceyloně, kde žijí Singalové, dosud máte třídu hollandsko-singalských míšenců, t. zv. *Burghers*. Hollandané, pokud byli na Ceyloně pány pobřežních krajín (zakládali zde sady skořicové), žili se Singalkami (krásné, štíhlé, lepotstě to ženy s palčivými očima a rozkošnými ňadry) rovněž tak, jako žijí nyní s javanskými hospodyněmi a jako žijí nyní na ostrově Borneu s dajackými tuzemkami — a jako dosud žijí s domorodými hospodyněmi po celém malajském sou-

ostrovi, na Celebesu, na Moluckých ostrovech atd. Tím se nejlépe sblíží s domorodým obyvatelstvem. Co na plat! Hollandan všude miluje domácí krb a pohodlí rodinného života — není-li jinak, dosazuje si za strašného anděla své domácnosti i tuzemní hospodyně, jen když se mu v ní zalíbilo. Rovněž tak činí Hollandané v osadách západní Indie, v jižní Americe v Paramaribo, hlavním městě nizozemské Guiany na řece Surinamu. A potom si říkejte, že v žilách Hollandana koluje rybí krev, že Hollandan se svýma vodnatýma bledýma očima jest učiněný flegmatik k ženským vnaďám. Na světě jsou četné předsudky o jiných národech — a jedním z největších předsudků jest, že Hollandan je suchý, prosaický a málo hovorný patron!

Rovněž tak žijí Francouzové s tuzemními hospodyněmi v Tahiti, v Tonkinu, v Anamu v Zadní Indii. Pouze Angličané, kdekoli mají osady, neholdují tuzemkám t. j. neberou si jich do domácnosti za hospodyně. Angličané i v horké cizině pěstují svůj domácí sport: gymnastiku, lawn-tenis a p. a ten pohlcuje jejich prázdny čas a nadbytek mužné síly.

Vnada všeobecného duševního vzdělání, snivá náchyllost k romantice a podobné věci nejsou arci údělem javanské hospodynky. Můžete s ní rozprávěti pouze o obyčejných věcech, o předmětech hospodářského života a domácnosti. Za

to má velmi pozoruhodné přednosti. Krinolina, turnýra, korset, vlečky, vysoké podpatky, načechrané rukávy s vydutkami, mrňavé kloboučky okrášlené hlavičkami ptáčků a podobná pobloužení ženského vkusu, jaká vidíme v zemích kulturních — vše to jest jí neznámo a rovněž nezná vycpávání rozličných prázdností a ploskostí těla. V zemích kulturních žena opíjí se zvláštěností oděvu a stříhu po jiné; jedna hledí v tom druhou předstihnout, což se jimi nazývá moderním požadavkem — pekáč budou na hlavě nosit, jen ať jim krejčí řekne, že je to móda. Tuzemní dívka nemá tušení o modách, které činí i hezké ženy ošklivými a nepůvabnými. Tuzemku by móda zohydila a znešvařila.

Příroda jí dala nejkrásnější toiletту, kterou nelze nikde koupit ani padělat; krásně utvořený krk a takováž ňadra a ramena, štíhlý pas s rozkošně vlnitými obrysy, slovem, je těla souměrně urostlého a ztepilého, jako palma, jevíc při tom dokonalý soulad všech údů. Stehna jsou štíhlejší a pružnější, kolena méně čouhají v před než u evropských žen. Záhyb mezi kyčlemi a stehnem, (povrchní a skoro setřený u evropské ženy); je velmi patrný a roztomile dojírá každého Evropana, jež nepozbyl vrozeného smyslu pro krásu a plastičnost těla. Hlavu drží přímo vzhůru a ne v před skloněnou, nohy nemá v kolenou skrčené, jako žena evropská. To dodává štíhlému

tělu tuzemky zvláštní rázovitě jímavosti. Dívka jest učiněný obraz panenské cudnosti, ostýchavosti, nevinnosti, skromnosti, bázlivosti. Zardění její obličjeje a krku zvyšuje její vábnost. Takový neskonalý půvab by jevila mramorová socha, kdyby obživila. Je-li posledním a nejvyšším cílem umění vyobraziti lidské tělo v jeho souladné dokonalosti, umělec měl by tu před sebou nejvhodnější model. Jaký to rozdíl vedle vykrmených těl hollandských žen! U nich ty krásné vlnité linie, ty jemné okrouhlosti a úměrné zakulacenosti ženského těla dávno zmizely vlivem tuku nahromaděného v podkožném vazivu na účet ženských vděků a lahodnosti.

Javanské dívky jsou zdravé, svěží a volné ve svých půvabných a melodických pohybech. Jsou čerstvé jako rybky, hbité jako šipky a štíhlé jako laňky. A není divu! Stále jsou na zdravém vzduchu, ve slunečné záři, uprostřed bujného rostlinstva a krás přírodních. V širé přírodě vyrůstají. Nenajdete u nich, jako u přemnohých našich velkoměstských dívek bledé rty, zvadlou kůži, bezvýrazné truchlivé oči s modrými kruhy kolem, chudokrevnost, píchání v prsou, tlukot srdce — vše to následky neotužlosti, špatného městského vzduchu a neblahého stahování těla šněrovačkou. Napodobují-li evropské dámy svými turnýrami zadní část hotentotských žen aneb napodobovaly-li dříve svými krinolinami na-

fouklý ballon, jen aby zaujímaly více místa ve vesmíru — v obou případech by byly vedle prosté javanské dívky jako hadstrošky a samy by raději hledaly tmavé pozadí, aby znetvoření své postavy skryly zrakům mužů. Taková je moc krásy přirozené! A oči tuzemek jeví téhož druhu krásu. Lesk těch černých zraků, jenž závodí s broušeným diamantem a plápolajícím ohněm, je spolu tlumočnickem mladistvé síly, svěžesti a zdraví. Bohatý černý vlas je dlouhý, a mohou se zcela zahalit pláštěm černých svých vlasů — dojem to báhorkovitý, připomínající rusalku, jejíž svůdnosti smrtelník nemůže odolati.

Snad vás zarazí poněkud tvar obličejů. Nos je totiž poněkud stlačen v dotejší části — rozplácly nos jest u Malajců příznakem krásy. Rty jsou plné, ohrnuté, avšak přes to najdete mezi malajskými a javanskými dívkami krasavice, které by za krasavice byly prohlášeny i v Evropě. U nás při závodech o krásu obyčejně posuzujeme dívky pouze dle obličejů, účesu — a ne dle celé postavy souhrnem, ba ani ne dle poprsí, krku, pasu — vše to pečlivě je skryto a krásky dobře vědí proč. Tuzemky též z této příčiny by nad ně vynikly.

Fotografické obrázky přivezené ze zámořských krajín obyčejným turistou, nedají vždy pravého ponětí o tuzemkách. Obchodníkovi jde pouze o hojný odbyť obrázků, o výdělek, ne

však o dobrý výběr, pravdivost a čistotu typu; on strčí turistovi, tamnějších poměrů neznalému, právě to, čeho se chce zbýti. Právý typ často nemůže ani podat, i kdyby chtěl. Tuzemní dívky totiž nesvolí tak hned k fotografování, pomáhá si tedy fotograf tím, co mu jest přístupno, nahodilými exempláři z batavských ulic. Takové fotografie bez výběru a náležitého výkladu často klamou. Nejkrásnější ženy jsou na Kavkaze (Čerkesky, Arménky a Georginky), avšak dle fotografií, jež vám obchodník z Tiflisu pošle, o této kráse se nepřesvědčíte. Na fotografii nevidíte palčivost a výraz černých očí, ani zvláštnost vlasů a pleť, pyšnost chůze a roztomilost údů, nevidíte její svůdnou zaraženost před smělým Evropanem — slovem života tu není. Z fotografie nemáte ponětí o sladkosti její mluvy, kterou provází zábleskem vlídnosti ve svém oku. U batavského fotografa (naproti poštovní budově), u něhož obyčejně turisté fotografie kupují (a hodně draho), viděl jsem pravou obludu se širokými ústy a rozpláclym nosem — s podpisem: »Malajská dívka«. Možná že měl pravdu, jen že fotografoval obludu. Též v panoramatické Praze na Příkopech v průchodním domě bylo vidět umouněné, odporné, scvrklé stařeny — a nadpis byl: »Ženy malajského knížete«. Malajské ženy jsou v stáří vždy ošklivé. Bylo by to, jako by u nás někdo fotografoval obličej mladíčkého kominíka a pod to roztomilou hlavyinku na-

psal: »České dítě«. Ethnolog nepoužije takových prodávaných fotografií, není-li udán kraj, kde a kdy byly zhotoveny. Nemají pro něho ceny, jako pro museum nemá třeba hromada darovaných rozličných afrických předmětů, k nimž ušlechtilý dárcce nedodal, ze které krajiny předměty pocházejí, nedodal, jak je tuzemci zhotovují a jak a při jakých příležitostech předmětů těch užívají. Dívky a ženy z Padangské vysočiny, o nichž mluvíme (Padangsche Bovenlanden), nedávají se fotografovat, vyhýbají se cizinci ze vrozené jim plaché stýdlivosti a skromnosti — a potom z bázně; jsou totiž upřímné mohamedánky a náboženství jim zapovídá tvorbu a kreslení podoby člověka. Na mnohých ostrovech živou mocí nepřemluvíš tuzemce, aby dovolil sebe, ženy neb dívky fotografovat. Nedůvěřují tomu umění, pokládajíce to za čarodějnictví, jež může mnoho zlého způsobiti tomu, jehož vyobrazení na papíře se objeví. Někde říkají, že musí do roka zemřítí. Známý svou krásou v indickém souostroví jsou ženy níasské, zvláště z jihu ostrova; přistěhovalí Číňané obyčejně si je berou za ženy a svou raču takto zušlechťují. O ženách malajského kmene Pasuma v Benkulen (v jižní Sumatře) píše přírodopysce H. O. Forbes: »Ženy, zvláště dívky, jsou silné, dobře rostlé a dobře vyvinuté, mnohé z nich jsou velmi hezké a mají, což u malajských kmenů zřídka bývá, zřejmě červené tváře.

Ženy Lampongské (v jižní Sumatře) jsou též pozoruhodny svým milým zevnějškem.«

K čemu to vše uvádím? Aby čtenář, jenž uvidí obrázek ošklivé Malajky, neprohlásil všechny malajské ženy za obľudy. V Eropě ovšem snadněji lze dokázati krásu žen. Jsi na př. v Seville, hledíš na výstavní skříně fotografií a můžeš koupiti nejsličnější vyobrazení; fotograf ví, že jsi cizinec a turista, jenž na kvap cestuje, a fotografie rád ti prodá.

Takových příznivých podmínek není v malajském archipelu

Ostatně ať nikdo nemyslí, že na Sumatře potká krásky v každé vesnici! Byl by jako ten Angličan, jenž přibyl do Neapole, kvapil zrovna na náměstí, aby zde spatřil těch padesát tisíc lazzaronů žijících bez stálého příbytku, o nichž četl, že v Neapoli se vyhřívají na slunci. Marně se

Sundanézský domorodec, jeden z četných sluhů při Buitenzorgské botanické zahradě.

po nich ohlížel. — V neapolském operním divadle San Carlo, kdež byla dávana Norma, neudálo se mi spatřiti v damském obecenstvu roku 1878 ani jeden poněkud hezcí obličej. Tolik vím z vlastní zkušenosti. Právě nejkrásnější ženy nechodí do divadla, spíše je uvidíte v kostele, řekli mi obyvatelé. V Seville však uvidíš hned krásku, jen jak večera se dočkáš. Nejpůsobnější jsou Andalusky (ve Španělích); ba kdosi řekl, že na světě jsou pouze dvě lepší bytosti: genius a krásná žena, a tu uvidíš v Andalusii.

Krása Španělky jest jiného rázu než krása japonských tuzemek. Obličej rozkošné sevillské dívky spíše vyhovuje našemu vkusu a tomu typickému a nepomíjícímu ideálu o kráse, ježž dle názoru klassických Řeků každý ve svém nitru chováme. Sevillská dívka má výraznější, oduševněnější obličej a je proto po estetické stránce sličnější. Španěl její líce září kouzlem neskonalým. Víme, že nejvyšší krása pro Evropany především spočívá ve výrazu a tvaru obličej — po této stránce *viva la España!* Avšak zahrnuje-li zákon krásy štíhlost a ztepilost postavy, svižnost v pasu, mírnost a souměrnost údů, pak vědle Španělek vzdáme též chválu naší tuzemce. Všecka čest této velmi půvabné, něžné, vábně souměrné postavě! I oko největšího flegmatika musí se zálibou spočinouti na vlnách této roztomilé, bleděskořičové pleti, na elastických údech. Okřeješ

tím pohledem. Takové tuzemní děvčátko — dle našich názorů ještě žába — (dvounohá a teplá) — dovede tvou osvícenou pozornost upoutati trvaleji nežli kniha sepsaná hlubokomyslným mudrcem; rád bys se probíral v této pro tebe nové a tajemné knize, do ní rád bys se zahloubil, list po listu zvědavě obracel a s rostoucí rozkoší přečetl do poslední kapitoly. Avšak opět podotýkáme, že dívky a ženy v Andalusii, Malaze, Cadixu, budící tak neliceny podiv u všech cizinců — (jsou to snad nejsličnější bytosti pod sluncem) — nemají poesie, avšak jsou zosobněná poesie, půvab a krása samy. Nejsou krev a mléko — toť hrubé přirovnání — z lilii a růží jsou umělecky utkány a zasluhují nejbožnější naší poklony. Nadarmo nemiloval Don Juan tolik žen své otčiny, »mille e tri« jak to Leporello Donně Anně prozradil. Avšak hned zase pravím, že i v některých japonských krajích najdete u tuzemek rovněž půvab, mocné kouzlo a — krásu též, ano krásu! Krása bohudíky není výhradným majetkem jednoho plemene, jedné pleti, jednoho tvaru a rázu obličej — ona je rozličná, avšak vždy a všude vás mocně dojme a bytostí vaši zalomcuje. Což něžná, skořičové lesklá pletť nerozsluší poesii? Což zlatě se lesknoucí rámě nerozšíří ve vás zvědavé sympatie a sladké touhy? Představte si jen uslechlou rostlou, svižnou tuzemní dívku s lahodou její mládí, v té přírodě

uprostřed bujně pučícího a věčně zeleného rostlinstva pod prudkým intenzivním světlem, které se valí s hůry s temnomodré nebeské báně. Dívka stojí tu jako živá socha v tom vonném, čistém, rajském vzduchu, jež tak lehkou dýšeš, jako bys necítil pout tělesných. Píješ očima osvěžující pávab, nesoucí se k tobě z její ztepilých údů a neposkrvněného sličného tílka; v její očích září tak podivný kouzelný a chlácholivý odlesk, jako když hledíš na lesklý křišťal tekoucího přes květnaté lučiny potůčku; někdy oko její náhle vzplane okamžitým bleskem, jímž nalije ohně do tvých žil. Lov tyto světelné efekty, jsou překrásné! Zapomeneš na všechny trampoty a neza-sloužené hroty osudu, těšíš a raduješ se, že v sobě cítíš sílu života a city, jímž není jména! Hle, jak pěkně a nenuceně kráčí v své vznešené přirozené cudnosti! Znenáhla se od nás vzdaluje. Luzné dívčí poprsí ve své přirozené kráse se nezachvěje ani při svižnějším vykročení, tak je pevné a tvrdé, jako z lesklé bronzi vymodelované. Podivuješ se pleťi hebké, aksamitově skořicové a místy mdlé kávové a tak jemné a při dotknutí jako hedvábné. Postava jeví při chůzi mrštnost a volnost mladého tygra. Zvolal bys na ni: »Posečkej, květe všeho ženství, Evo javanská, vždyť jsi jako blankyt nebeský, na němž luna pluje.« —

Ve stálém blouznění dlouho hledíš v tu stranu,

kde dcera přírody uprostřed staletých košatých stromů velikánů zmizela toužebným zrakům tvým. V duchu za ní pospícháš a v tom rozkošném stínu okeanu stromového u ní meškaš — pořád jen v duchu. Slunce, o němž lidé si myslívali, že k vůli nim je stvořeno, nemůže svými hořícími proudy vniknouti skrze husté loubí ani do záhybů stromů; přístup do rozkošného oblázkového pološera jest úplně zabráněn paprskům, jakož i zvědavému a smělému oku bělocha Je ticho bezměrné, jen časem větérek jemně nad tebou zašeleší v korunách štíhlých palm... Vládkyně příroda, nyní nemá a zemdlená, jakoby dřímala v úpalném žehu slunečním. Ty však nemáš klidu v srdci svém. Stále slyšíš vnitřní hlas — svůdný hlas dčablův z biblického ráje, hlas tajemný ti šeptá: »Za ní! za ní! Smělému patří svět!« A na mysl ti přicházejí slova ruského básníka:

»S východní hvězdy servu tobě lesk na korunu královskou, pak vezmu rosy v noční době a tou rosou korunu ti okrášlím. Tvůj život jak sponou oviju plamenem večerní zoře, a prsten s drahým kamenem dám na ruku ti bezúhonnou...«

Dále ji stopovati do pološera, milý čtenáři, je nemožno. Touha víří ve tvém rozbouraném nitru a vykouzluje ti snad idyllické blažené obrazy. Představuješ si, jak mladý Evropan se svým touživým, rozpaleným tělem zastaví se před chaloup-

kou . . . z ní vyjde leporostlá tuzemka . . . oči se hledají . . . ona se stydlivě usmívá, třeba by jeho řeči nedostatečně rozuměla . . .

Ve skutečnosti je tomu jinak, než-li v naší tautasi. Javanská dívka, která ve vesničce osamělé daleko od hlavní silnice podtají rozkvétá (Evropané nejsou tam usídleni), má bezděčný strach před bílým neznámým jí cizincem. Z chaloupky nikdy nevyjde, aby se vábně a nebesky na něho usmála, ona není jako u ptactva samička, která lesem poletující, žalostně volá, aby ji sameček pomiloval. Potká-li náhodou Evropana samoje-diná, což bývá zřídka, zachvěje se před ním plaše, úzkostlivě a mihne se mimo něj, urychlující kroky. Mimovolně se usměje její strachu, jenž jí činí ještě půvabnější a žádanější. Tebe jímá smělá touha, ji nikdy. A jestliže ji potkáš zcela blízko, tvůj neskromný pohled ji zavolá. A jsi opět sám a vše se ti zdá jako prchající sen, jako libé vidění, které se již nevrátí. Jenom nahoře na blankytu nebeském trvá věčné kouzlo a věčný zážrak, tam září veliká svítlna a živitelka všehomíra — rozpálená koule sluneční, obrovská sálavá výheň, zhuštěný var světla i tepla, který dlouhou jiskřivou a paprskovou září oblévá a živí pozemskou přírodu.

Tuzemka poutá vás svým zevnějškem. Tmavá skořicová pleť obličje, krku a ramenou ja-

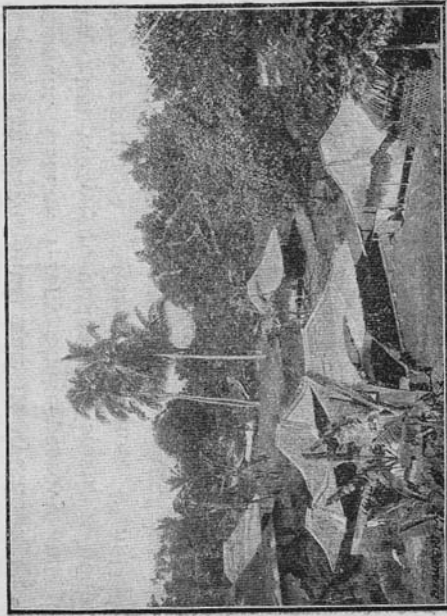
vanské krasavice leskne se jako vyleštěná bronz, a svěleskořicová pleť ostatního těla činí na Evropana dojem rovněž příjemný. Ovšem postavou je tuzemka poněkud menší, přes čtvrt hlavy menší nežli prostřední žena evropská. To jí není na újmu. Žena malé postavy jeví více půvabu nežli žena těla velikého a mohutného, její pohyby nejsou vždy uslechtilé, rovněž její klouby, ruce a nohy nejsou vždy něžné, její chůze je pro obyčejný život příliš velebná. Ona připomíná bezděčně mužský sklad těla, jenž vylučuje touhu po něžnosti a jemné milostnosti, takže méně k sobě vábí roznicené zraky mužů, méně jim plete hlavy. Na jevišti ovšem obrovská ženská — ženský kyrysar — má-li poněkud půvabu, jest obecenstvu vítána. Avšak tvá hospodyně nebude tragédkou — a proto ji máš rád i ma-linkou . . .

Možná, že některý čtenář proti mě chvalořeči o javanské hospodyně namítne: »Co je to všechno platno, když je nevzdělaná, duševně obmezená!« Avšak je velmi mnoho žen v Evropě, v Asii a Americe (nepřehledná většina), které při týchž vlastnostech žijí s manželem velmi dobře a též velmi dobře mu obstarávají hospodářství, kuchyni a domácnost, jsou též dobrými starostlivými matkami, tak že manžel ani si nepřejí, aby jeho drahá polovice byla jiná, aby uměla řecky a vyšší algebru . . .

Duševní obmezenost je poněktí velmi pružná a neurčitá. Poslechněte si na př. v divadle řeči neznámých vám paniček, vedle nichž náhodou sedíte — a již tuzemky, které ani nenabýly školního vzdělání, neodsoudíte za jejich malý obzor duchovní. Tyto paničky — řekl mi jistý pessimista — mluví jako děvečky, které sloužily několik let v trochu lepší rodině. Buď tomu jakkoli, z pouhé galantnosti k Evropankám nebudu snižovat naše méně civilisované sestry. Galantnost a pravda jsou od sebe vzdáleny jako alfa a omega, jsou rozdílné jako dogmatika a morálka, jako tma ve sklepe vědle záře elektrické žárovky. Půjďme tedy dále majíce svítlnu pravdy v ruce a doufáme, že mnohé stránky, mnohé záhyby a projevy srdce lidského stanou se nám u tuzemek jasnějšími a srozumitelnějšími.

Označíme hned své stanovisko: Neschvaluje me krajností, nepokládáme ženu za nutné zlo k rozmnožení lidského pokolení a rozmnožení všeho, co je dobré a zlé. Nepokládáme ji za bytost věčně nezletilou a dětskou, kterou prý dlužno držeti v ustavičné závislosti a podřízenosti. Nemíníme, že duševní vzdělání zeslabuje a potlačuje v ženě vnady její ženskosti a přednosti její srdce — je to předsudek ze starověku po Evropě rozšířený, dle něhož žena před svatbou je něžná, roztomilá hračka a po svatbě se stává hospodyní, strojem, výhradně žijícím pro ložnici, do-

mácnost a kuchyni — kdežto muž se mění v přísného vladaře a velitele v domě. Tímto předstevní sudkem, jenž se udržuje sobectvím jednostranněv vzdělaných a nevzdělaných mužů, povrhujeme, N D

Vesnička v okolí Buitenzorgu.

třeba by u nás měl sebe více vyznavačů. Avšak s tou výhradou pokusíme se obhájití Javanky proti oné výčitce.

Četl jsem výrok, dle něhož ženě je vrozen instinkt panovačnosti a svéhlavosti — a spolu též instinkt závislosti, takže prý je pouze tehdy šťastna, když buď velitelky a neobmezeně páníkuje, nebo když umí pokorně poslouchat. Z obou

instinktů byl by tedy vyvinut u tuzemek především instinkt závislosti a poslušnosti. Dědičnost a vychování k tomu přispívají. S tímto vědomím přicházejí hospodařit Evropanu a proto docházejí uznání a chvály. Kdo bude psát psychologii těchto manželství, musí náležitě vytknouti tento moment. Ostatně i ženy Shakespeareovy nás jímají tím vrozeným pudem závislosti, z něhož plyne přítulnost a něžná oddanost k milému muži, jež nazývají svým pánem. Anglický dramatik se zálibou líčí takové povahy ženské, ve své lásce poslušné, skromné a vroucně oddané. Také Schiller v tragedii »Úklady a láska« praví ústy paní Milfordové: »My ženy můžeme voliti pouze mezi panováním a sloužením, avšak nejvyšší slast panování je přece jen chatrná náhrada, je-li nám odeřena větší slast, býti otrokyní muže, jehož milujeme.« V této něžné oddanosti spočívá také velická část kouzla, jímž dovedou Javanky Evropany k sobě připoutati.

Není pochybnosti, že náchylnost ženy k podřízení se muži je normálním zjevem. Z tohoto stanoviska dlužno hleděti na dočasné manželství, nikoli se stanoviska romanopisců, kteří výjimečný případ vyličují jako něco obyčejného. Ženy u romanopisců hrají úlohu bytosti záhadných, nevyzpytných, nepochopitelných a podobrodruživých toužících (hrají úlohu neodpovědné Evy, již se stýská bez Adamů) a posky-

tují takto spisovatelům nevyčerpateľnou látku k výtvorům pravděpodobným, dráždivým zvědavost všedního čtenářstva. Čtenář mi přisvědčí, že ve skutečnosti ženy nejsou tak nepochopeny, žijí poměrně šťastně a podvádějí své muže mnohem častěji než v románech. Žena v moderních románech je líčena jako Sfinx, která k sobě vleče a trýzní rozličné Edipy. Taková žena nepochopená a neoceněná (mladý poručík nebo mladý koncipista dovede ji dobře pochopit a ocenit) — se svými neukojitelnými rozmary a věčnými vzdechy, poloanděl, polo ďábel — je pravý opak dočasných manželek; jsou prosté, zdravé, domácké, bez kulturních výstředností, bez nenasytných choutek, nežadají nic nemožného a nadpozemského a lze je tudíž rozveselit velmi snadno. Panička s přemrštěnými požadavky a tužbami, za nimiž se často skrývá chtivost vyhýčkané kočičky s hlavní rozharáností, je chorobným zjevem a měla by se léčit. Dráždivá prchlivost, dětinská zpupnost a neomalenost rozmázené domácí paní, která nedovede se povznést k jakés takés resignaci a nedovede, i kdyby chtěla, sympatizovat s názory a snahami svého manžela, která stále se jenom obírá myšlénkou, jak by se vystrojila a výborně se bavila, při tom však na muže hledí jako na nevyhnutné zlo — nel tuzemní hospodyně poskytuje nám obraz potěšitelnější a ženštější.

Javanka je prostá a přirozená, nezná rozma-

zlenosti, chorobné dráždivosti a přepjatých požadavků. Je veselá — tof základní rys její bytosti. Má přirozený vtip, je čilá, čiperná, plna živobytí. Milostnost a mladistvý půvab — tof její poklad, klenot a kapitál. Podobné vlastnosti přiměly velikého Götha, nejlepšího znatele a cenitele ženského, že k sobě vzal Kristinku Vulpiusovu, která nebyla ani dost málo učená, byla však od přírody veselá, — eine Froh Natur — hezounká, nelíčená a tím i půvabná. Ve škole se špatně učila, neuměla ani pravopis, ale velkému muži tato vada nevadila v horoucí jeho náklonnosti. On to byl, jenž k »malé přítelkyni« napsal slova bezpočtukráté od té doby citovaná: »Co věčno ženské jest, táhne nás výše.« Prává ženskost — tof oné mocné kouzlo, jemuž i Goethe podlehl. Od roku 1788 byla Kristinka strážným andělem (hospodyní) jeho domácnosti a roku 1806 stala se královnou jeho domu t. j. legitimní chotí jeho. Kristinka 18 let mu hospodařila. Paničky, jimž Goethe dříve se byl dvořil s lichotným úspěchem, byly uraženy ve jménu všeobecné mravnosti (!), že Goethe si k sobě vzal tuto mladou hospodyňku. V nenávisťi proti Kristince byly všecky svorny, a seč byly, pomlouvaly tu »nestydatou, opovážlivou žabu«, která jim ovšem ničeho nezůstávala dlužna. Věděla na ty horlitelky za všeobecnou mravnost hodně mnoho hříšků, a když bylo třeba se bránit, rádně jim dovedla odseknout. Ona

svou svěžestí a nelíčeností výtečně dovedla baviti společnost vynikajících mužů, kteří u Goetha se scházeli; bývali tu Schiller, Wieland, oba Humboldtové, Merk, Eckermann, Zelter, a jiní. Jim u stolu přísluhovala a při svém mládí rovněž tak důstojně úřad svůj spravovala, jako stářím scházející a oficiální mravnost představující manželky, které ze závisťi nemohly jí přijíti na jméno. Goethe s ní byl šťasten a největší rána, kterou ho osud stihl, byla, když mu Kristinka zemřela. Zemřela v 52. roce věku svého roku 1816. Goethe ji přežil o 16 let.

Také Wieland si vzal prostinkou, milou a pro domácnost vychovanou dívku, rovněž i Talleyrand, který říkával: »Se svým rozumem odpočinu si vedle své hloupé ženy« (byla velmi hloupá a velmi krásná).

Jako každá bohatá dáma již tím slyne duchaplnou, třeba mnohdy jen do prvního promluvení, tak krásné dámy snad proto, že jich je tak málo, mají již od starodávna privilej, že smějí být hloupými — a v očích velmi mnohých mužů jim to pranic, ale pranic neškodí.

Tací jsou mužští skoro všichni. Myslíte, že se napraví? To byste se načekali? Marné volání! To vousaté pohlaví jiným nebude. Mužové, jinak velice rozumní a hodní, mají vždy nedůvěru k ženám resolutním a přímým, nelíčeným a proto snad někdy trochu přioštěným, — vždy se dá-

vají oklamat dívčím blouznivým pohledem, uzarděním, jakoby bezděčným vzdechem a třeba nejnejapnější, nejprůhlednější hrou. I Kristus pokáral »pečlivou« Martu a pokáral blouznivou Marii. Marta zanedbávala svou lepší stránku — promarňovala život v maličkostech. Marii vždy bude dána přednost před Martou. Mužům to lichotí, když taková Marie sedí u jejich nohou a k nim vzhlíží krásným snivým zrakem a při tom se tváří, jakoby neobyčejně pozorně nalouchala jejich slovům. Muž třeba ví, že za andělským pohledem vězí něco velmi praktického a prosaického — buď touha po sňatku, neb alespoň podrobiti si o jednoho muže více; muž to ví a přece září bláznivek blažeností. A která Marie je tak trochu Magdalenou, ta si ho jistě kolem prstu otočí. A kozel by vzal muže, než by se ženě v nějaké rozumné šlechetné zásadě podrobil; avšak podrobiti se její rozmaru, její čarovné marnivosti, naivnosti a líčení dětinskostí, to jej unáší do sedmého nebe a skoro rajskou radostí naplňuje, takže o tom i verše smolí se všeobecným heslem:

Žel té růže, která bez sláviky —

Žel té krásky, která bez básníka —
Odkvétá.

Toto smolení by nebylo ještě neštěstím — ale že své plané kdákání vydává tiskem a pokládá

za obohacení domácí literatury, za vyplnění dávnó citěné mezery — tof špásovitě a smutně zároveň. Obyčejně vydávají páni své básně pro kus slávy, aby je kamarádká kritika za „znamenitost« vyhlásila. Z jaké příčiny *on* svou veršovanou makulaturu na světlo boží vynáší? Pouze pro svou osobní Marii? Jací jsme, my muži, přece jen hloupí a ješitní oslové i se svým honosivým sebevědomím. Otroctví své nazýváme ... vítězstvím ženskosti nad mužem. V dětinské rozmarinosti vidíme půvab, ve hlouposti a obmezenosti — jimavou naivnost nezkažené duše a skorem andělskou prostotu. Kam se poděla naše logika, která prý je naskrze rozličná od logiky ženské? Ovšem, logika tu nerozhoduje. Zkušenost učí, že všichni mužové dají se chytit na léčky, v tom jsou si stejní všichni, i učenci, finančníci, šviháci, umělci, politikové, rozumní i pošetilci všech stavů a povolání. Všichni jeví vůči ženám stejnou slabost a doveďe-li která — a která by to nedovedla? — s nimi obezřetně jednat, všichni dříve nebo později jdou jí na lep jako mouchy. Tím se dívkám velmi často usnadňuje manželství — a říká se, že to bylo vůlí nebes. Amen.

Mládí a krásy jsou největší předností ženy — to nám hlásá moudrost všech národů a věků, to žena ví sama a to jí dodává sebevědomí. Kdyby nebylo *krásy* Heleniny, nebylo by trojanské války, nebylo by Homéra. Pro *obyčejnou*

Helenu se války nevedou a Homérové se nena-
máhají. Ve starověku až do počátku středověku
tělesná krása byla důležitým činitelem při posu-
zování člověka rovněž asi jako nyní peníze —
a rozumí se, že krása mnohem spíše zasluhovala
toho zbožňování než v naší době peníze, které
každému, kdož je má, zjednávají všemohoucnost.
Posud se říká o plesnivém dědku s podlézavým
obdivem a ponížeností: »On je millionář!« Avšak
miliony nenahradí ženě krásu, jí na štěstí nelze
krásu koupit jako se kupuje šperk, letohrádek a
vraný kůň. Přes to krásu nepokládáme za první
skvost žen. Zkušenosť nás učí cenit i jiné přednosti.
Přátelství a milé naše upomínky často náležejí
ženě třeba méně krásou zářící, avšak zdobené
libými vlastnostmi — je to vlídnost, upřímnost,
srdečnost, ženský půvab, které jí činí zrovna
tak milou, drahou, nezapomenutelnou, jako jinou
ženu zdobí neobyčejná lepost její schránky tě-
lesné. Krása je hezká věc, avšak není vším.

Jeden holandský důstojník řekl mi o své tu-
zemní hospodynce: »Ona nehraje na pianě oře-
pané polky a pochody, nezná výtvořky klassických
literatur, o nejdůležitějších výzkumech fysikal-
ních nemá ani zdání, o slunečné soustavě neví,
co by za nehet vlezlo. Neví, kde jací národové
se měřili v boji, kdy kdo svým poddaným nej-
milostivěji královal a hlavy jim nejmilostivěji
sražel, kteří římsí papežové — (bylo jich 263) —

Malajská paní.

dosáhli nejdelšího věku. Barometr a teploměr jsou jí španělskými vesnicemi, kterých ani ve snu neviděla. Za to má jednu velikou přednost.«

»A jakou? Je to duševní přednost?«

»Ano, přednost, které nelze se dosti nachváliti a kterou sám velký Göthe u své Kristinky vysoko cenil.«

»Nuže, jaká je to přednost?«

»Umí dobře vařit. Jako výtečná kuchařka slouží ke cti svému pohlaví. A má ještě jiné dobré vlastnosti — jeví libou směs přirozené naivnosti a vroucí roztomilosti a svůdnosti, o níž bych mohl mnoho vypravovat . . .«

»Tedy může učiniti našince (Evropana) šťastným?«

»Zajisté, hleděli našinec v lásce požitek a oddech.«

»Ale vždyť je nevzdělaná, toho neupřete.«

»Ano, a snad právě proto má více přirozené ženské jemnosti a více úcty k mužům, neboť cítí vůči němu svou podřízenost. Láska nabývá tím něco prostého a naivního, stává se instinktem, jenž nás omlazuje a blaží. Znáte spisovatelku G. Sandovou, damu neobyčejně duchaplnou, vzdělanou a nadanou. A jakou zkušenost učinili její něžní přátelé, kteří v rozličných dobách její přízni se těšili, Sandeau, Sainte-Beuve, Chopin, Musset? Toť smutná píseň, stará a věčná! Vůči ženě velmi rozumné již předem se připravte, že

vaše láska bude boj ustavičný, svár bude honití hádku, láska přestane být klidným, pokojným přístavem. A přece klid je příznakem oblažující lásky.«

Tak hájil důstojník svou hospodyňku. Měl se svého stanoviska pravdu. Poměry v cizím tropickém kraji byly tak výjimečné, že jsem nemohl ničeho namítati. Lombroso a Schopenhauer byli by též ničeho nenamítali. Nabyt jsem předsvědčení, že tento důstojník je poměrně šťasten se svou javanskou hospodyní t. j. má klidnou útulnou domácnost, dobře upravené obědy, spojené manželství, ona činí, co mu na očích vidí, on snad z vděčnosti a uznání podlehl doma tomuto ženskému vlivu — a nyní zcela přirozeně hájí instituci, v níž našel zálibu, klid a spokojenost.

»Nazvete snad spustlosti živobytí s takovou hospodyní?« pokračoval po chvíli. »V Evropě máte spustlost ještě větší a přece jsou tam příznivější podmínky k životu méně spustlému, nežli je život náš, odsuzovaný prohnanými pokrytci. Máte země v Evropě, kde z dětí ročně narozeneých je polovice nemanželských. O tak zvaných rozkřičených domech, divadlech, chantánech, balettech — raději pomlčím . . .«

»Ano pomlčme o tom,« řekl jsem, abych důstojníka uchlácholil. Tušil jsem, kam tím míří.

»Af se tedy moralista« — dodal poněkud úsečně — »sám chytne za nos! At mete pan mravokárce před svými evropskými dveřmi t. j. at nepoučuje jiné.« A při tom se na mne tak ostře podíval, jako bych já měl před evropskými dveřmi měst. Děkuji uctivě!

A měl pravdu. Není roztomilejšího přítele nad děvče nás milující. Bývá obyčejně veselejší a čilejší myslí, a tou rozptyluje zasmušilou vážnost mužovu, zapuzuje černé příšery jeho hloubavého přemítání, v její líci zračí se sladké kouzlo, lahoda a důvěrnost. Jaká radost nezvýchla by se její veselím? Které čelo nevyjasní se její úsměvem? A či hněv odolá její slzám?

Po tom, co uvedeno, nepodivíme se, že Javanka dovede trvale upoutati evropského důstojníka. Rozdíl pleti tu nevadí. Máme důstojníka litovatí? Vždyť Henkules a Samson, kteří tolik lvů skolili a tolik nepřátel potřeli, podlehlí též kouzlu ženskosti. A sám moudrý Šalomoun stal se otrokem pohanských krasavic. V dějinách čteme o rodacích syrských, řeckých a palmyrských, kteří přestupovali na židovskou víru, aby se mohli oženiti s krásnými dcerami israelskými. I na ostrově Tahiti v Tichém okeánu dosud mnohý Francouz tak si oblíbí svou tuzemku a libé polebí, že tam zůstane navždy a žije s ní jako tahitský tuzemec v klidu a spokojenosti, v blahé a šťastné lenosti. MUDr. Ant. Pečírka, jenž r. 1889.

konal cestu kolem světa na korvettě »Fasana«, pravil v Praze ve své veřejné přednášce »Třemi okeany« dne 29. ledna 1893 o svém pobytu v Tahiti: »Tahiti je tak krásné, že lidé, kteří tam přišli, neradi odtamtud odcházejí.« Proč by si tedy hollandský důstojník nemohl oblíbiti Javanku, zvláště když dítě cizích luhů se mu hledí zalibiti? Tyto štíhlé, pěkně rostlé dívky, sladkomluvné, sladkosmavé, mají pleť jinou než my, avšak hledě na ně zapomínáš na všeobecné pravidlo, že člověk dává přednost své vlastní pleti. Pleť Javanky byla by každému milá, má jemnou průzračnost udělující tolik půvabu ženám horkeho pásma, leskne se skořicově zlatou barvou. Oči dívky javanské září a z jejich vlhkého nádechu mluví sladká něha; dlouhé řasy dodávají očím ještě více stínu a kouzelné svůdnosti. Těžko tyto dojmy slovy popsatí, ale tak bylo asi u srdce Adamovi, když poprve spatřil krásnou svou Evu. Na obličejí javanské Evy neshledáte specificky řeckou čaru krásy (přímou čaru od čela k nosu), za to Vás potěší harmonií údů jako antická socha. A při tom krásíí tuto dívku srdce dobré, vůle a snaha dobrá.

Důstojník mi vypravoval v důvěrné chvíli: »Přijde noc, temná tropická noc, která vybízí bezděčně k něžné hovornosti -- a lůžko tvé osamělé, druhdy tak smutné, je posypáno nyní vonnými kvítky *melatti* (Jasminum sombac). To ruka

tvé hospodyňky učinila. A ještě zvláštní libá pryskyřicová vůně šíří se v ložnici opět její přičiněním; ona čerstvou pryskyřici sama nasbírala a nyní nad řevavým uhlím vznáší se jemné a sladkovonné obláčky do výše. Zdá se ti, že slyšíš svatební píseň slavíků a jemné polibky novomanželů... srdce tvé, plné sladké předtuchy, nedočkavě v prsou ti bije...«

»Přijde doba, že její srdečné přátelství a ochotu více ceníš než patentovanou učenosť a pergamenové diplomy, řády, porty, zlaté límce.« — Proč ne? — V duchu jsem mu přisvědčil, ačkoli to patřilo do jiné příhrádky. — »Řekni jí: Sirius jest od země tak daleko vzdálen, že kdyby dnes na Siriu výbuch se stal, bylo by u nás na zemi tento výbuch slyšeti teprve za 3 milliony let — a z našeho slunce takový výbuch, hromové otrávení vzduchu bylo by slyšeti za 300 let. — Ona před tebou stojí, mlčky to poslouchajíc. Pouze zpozoruješ, že najednou jeví více lákavé svůdnosti, více sladkého půvabu než před tím jevila než jsi jí začal tak vážně poučovat o vzdálenosti Siria a slunce. Toť tichá a nejlepší odpověď za tvé poučování. Hledí na tebe jakýmsi dětinským, důvěřivým a přesvědčivě šibalským výrazem svých očí, jakoby chtěla říci: »V tom je tvá přednost, že mnoho víš (o Siriovi, slunci atd.), avšak to, čeho nám vědětí třeba, my *cítíme, my láskou vše chápeme, slyšíme, vidáme, tušíme a víme!* Naš

instinkt je právě to, co nás činí tak milými, a jím vše nahrazujeme. Toť přednost má, že jsem taková, jak mne vidíš. Krása, mládí, půvab — toť jsou mé přednosti, těmi nad tebou vítězím, těmi se na tebe usmívám, těmi utišuji tvůj žal a bolesti, které tě navštěvují přes všechny tvé vědomosti. A ve vzájemnosti té je nám bláze oběma, a přemožený nemusí želeť, že straně jemnější připadlo vítězství.« — »Tato odpověď září z její žhoucího oka — touha milovati, dávati se a žítí« — dodal důstojník po chvíli. Byl tak rozradostněn, jak jím může být šťastný muž, jenž z plna srdce si může zapět:

Zahrádenku krásnou mám,
v ní já sil a sázel sám.

Býti ženou a zůstatí ženou t. j. zachovati si ženskost, jest Uměním ženy — a též její zásluhou a ctiností. Dlužno říci, že často nejčipernější a nejhezčí dívky z javanské vesnice volí dráhu hospodyňskou u Evropana svobodného a proto chvála důstojníkova nebyla dýmem.

Snadno si proto dovedete představití, — jsou to řídké případy, ale možné jsou u každého, kdo si Javanku k sobě vzal — že hospodyně vytrvá u svého pána, řeknu třeba u poručíka, dlouhou řadu let, že poručík jest již setníkem, ba majorem — a pořád mu ještě hospodaří táž Sima, kterou

byl k sobě vzal jako mladičkou, útlbokou dívčinu. Nyní je ze Simy statná matrona, náramně plná a okrouhlá se všech stran. (Někdy tuzemky k stáru velmi tloustnou, častěji však hubení a vysýchají). Její laki-laki (muž) je dekorovaným majorem, ona cítí váhu všeho toho, vede si rozvážně a důstojně. Její muž již jako setník mohl po dvanáctileté službě dostati dvoutletou dovolenou do Evropy, on však této výsady zákonem udílené nepoužil — *om de meid* (k vůli hospodyně). Konečně jde major po dvacetileté službě do výslužby i zůstane v Indii navždy — *alles om de meid!* — On šediví a stárne, ona vedle něho stárne ještě více, až do smrti si ho opatruje, oba jsou si zvyklí a tak manželství, které z počátku mělo býti dočasným, trvalo až do smrti. Často se tak stává tomu, komu na počátku indické služby osud přivedl hodnou, milou, starostlivou, věrnou bytost v podobě tuzemní družky.

Vede potom život, jaký bývá v obyčejném manželství, život dvou lidí stále k sobě upoutaných a tak dobře vzájemně se znajících, že jednomu z nich nelze říci slova, aby je druhý napřed neuhodl nebo učiniti posunek, aby ho druhý neočekával, vyjeviti přání, aby je druhý neušil; ba ti dva lidé stávají se znenáhla sobě podobnými i obličejem — řekli byste bratr a sestra! Škoda, že nikdo v Evropě nevyličil psychologii manželství dvou bytostí, které dvacet a více let

spolu ztrávily a v sebe konečně nevědomky tak splynuly, že jeden druhého nepřezíje. Snad některý švédský neb norvěžský romanopisec ve svém dile tuto látku z evropských manželství vyčerpal, avšak o dočasných manželstvích dosud nikdo takového studia nekonal! Jak zajímavá a tklivá to látka! Máte tu Evropana a ženu zcela jiné rasy, pleti, jazyka a náboženství i jiného vývoje duševního — a přece po třicetiletém manželském spolužití oba tvoří spolu párek ku podivu vzájemně v sebe splývající.

Rozvod našeho párku je naštěstí velmi snadný — jak jen se zachce jemu nebo jí, mohou se rozejít. Zde neplatí přísloví:

Snadno se oženiti, avšak těžko rozženiti.

Kvapné ženění — dlouhé želení.

Rozženění je snadné. Protivných tehyní a pletich tu není. Muž dá hospodyně několika slovy svou vůli na jevo — ona tise a mlčky odejde a vše je v pořádku.

Toť nemalá přednost těchto pospolitých, dobrovolně uzavřených svazků, že nejsou na vždy vázán k ženě nemilé, která se ti jako hrob zprotvívala, když jsi ji blíže seznal.

Hollandská vláda nevystupuje proti těmto dočasným manželstvím svých úředníků a důstojníků, jimiž se umožňují bližší styky s domorodci. Vláda však si nepřejí, aby z dočasného svazku vyvinul se svazek trvalý, jenž by vedl konečně k občan-

skému snatku, zvláště hledí to zameziti nepřímou vyšších hodnostářů, jichž hodnost má i žena slušně reprezentovat v hollandské společnosti. Má-li důstojník se svou hospodyní rodinu, do- stane do konduitní listiny poznámku, že mravní chování jeho *není bezúhonné* (laat te wenschen over) a tím svou vojenskou kariéru znesnad- ňuje... Nemá-li však s hospodyní dětí, jest jeho mravní chování *velmi dobré*. Je to farišejtství a nedůslednost, není-li pravda? Ale vezměte jakou- koli osadu na naší zeměkouli — najdete tam ještě horší nedůslednosti. Prý toho vyžaduje blaho celku, prý jinak osady by se neudržely.

Stává se, že důstojník přímo hospodyni řekne: »Hleď, aby dětí nebylo, jinak bude všemu mezi námi konec!« — Někdy však tuzemní dívka tak vášnivě se zamiluje do pána svého, že ničeho nedbá a horoucně si přeje míti od něho děcko, státi se matkou. Tato v obyčejných poměrech radostná událost, zvláště když se často opa- kuje, není pro důstojníka pramenem takové ne- skonalé radosti jako pro milující tuzemku. Víme dobře, jak takovou událostí celá domácnost se změní; v našem případě tím trpí ještě kariéra důstojníkova. Stane-li se tedy přes všechnu opa- tnost milujícího, že čáp se chystá k návštěvě, pošle bílý pán svou barevnou hospodyni do vesnice zpět s dobrou peněžitou náhradou dříve, než radostná událost se sběhne; ve vesnici vy-

růstá děcko pod něžným dozorem matky a její přibuzenstva. Často si tuto matku vezme za ženu tuzemec, zamhouřiv obě oči nad její předešlým životem, t. j. pokládá ji nyní za vdovu a syna její přijímá za svého, je k němu velmi laskav, nechová k němu nijakého předsudku a nepřiznává, jakoby si vzal vdovu s dítětem.

Někdy se stává, že důstojník, jemuž hospo- dyně není lhostejna, ponechá si u sebe matku i děcko. Hošík vyrůstá v zadní části dvorečku blízko kuchyně na zdravém vzduchu a křičí tak málo, že o jeho existenci z přicházejících hostů hrubě ani nikdo neví.

Bývalý primární lékař padangské nemocnice dr. R., s titulem plukovníka, byl v roce 1882 ženat se svou tuzemní hospodyní K občanskému snatku s ní přimělo ho to, že dítka své hodlal prohlásiti za manželské. Tehdy, v letech padesátých, kdy bylo ještě málo hollandských rodin s dcerami na Jávě a Sumatře, vlada tyto snatky s tuzemkami dovo- lovala, nebyla tak přísná jako nyní. Nyní i v Indii najdeš hollandských nevěst dost a dost. Proto vlada již netrpí to, co dříve na polo dovolovala. Dr. R. dal tehdy učiti svou hospodyni hollandsky, po- křtěna byla již dříve a prodlením doby nabyla jakž takž vzdělání evropského. Hollandsky mlu- vila ovšem chybně. Když Evropané byli u doktora večer návštěvou, byla i domáci paní přítomna. Mluvil se o věcech zcela obyčejných, o dešti,

když dlouho nepřišlo, o jasné pohodě, když přešeti nepřestávalo — v Indii i v evropské společnosti hovor se nepovznáš vysoko, ale hovoří se dost a dost. Letitá paní, kteréž stáří veškeren půvab vzalo, účastnila se obyčejného hovoru, šatila se evropsky, znala společenské zvyky a požadavky dobrého tónu. »Mevrouw, slyšela jste o smrti mladého Napoleona v Jižní Africe, prodnutého oštěpy Zulů?« obrátil jsem se k ní. — »Ano, slyšela jsem — pro matku musila to být bolestná rána, ubohá matka, já ji velmi litovala«. . . odpověděla pohnutým hlasem. Zajisté velmi krásná odpověď! A přece hollandské dámy nad každou tuzemkou, i sebe sličnější, krčí nosy jako nad nižším tvorem. Naše pohlaví je přece spravedlivější!

Nyní najdete ve větších osadnických městech malajského archipelů vždy hollandské rodiny s dcerami na vdávání a vláda všemožně podporuje sňatky mezi Evropany. Důstojníci a úředníci mají velké platy i mohou rodinu uživit. Dívky hollandské dobře vědí — vědí to od tuzemních služek — že ten a onen poručík má u sebe hospodyně. Je to dovoleno, mlčky se to přehlídí a pověst Evropana tím netrpí. Dámy o tom vědí, jenže se staví, jakoby o obyčejí tuzemních hospodyně neměly tušení. V damské společnosti nikdy jméno »huisoudster« (hospodyně) nesmíš vyslovit a není-li vyhnouti, musíš aspoň užítí

francouzského slova *menagère*. Tak toho žádá dobrý tón, jenž vůči dámám přísně se zachovává. Páni však mezi sebou o hospodyních mluví bez obalu a mnoho zajímavých intimních historek tu uslyšíš!

Jestliže se poručíku zalíbila v místě evropská slečna, víte, co on činí nejprve, aby dodal váhy a opravdovosti svému dvoření? Propustí hospodyně na důkaz, že má vážný úmysl. Tím je řečeno, že z toho mračna může býti dešť — a slečna již počítá, že bude brzo šťastnou nevěstou. Rozumí se, že Hollandanky chovají k tuzemkám přirozenou nechuť, ač to hledí skrývati, a nikdy o nich nemluví, většice v nich sokyně z časů minulých. Známo, že dámy mezi sebou více se nenávidí a jsou k sobě ukrutnější než mužští mezi sebou; zde přistupuje k nenávisťi ještě odpor k cizí, podřízené pleťi a instinktivní tušení, že tyto hospodyně spočívaly kdysi v obje-
tích drahých jejich manželů. Hollandským dámám nepřijde ani na mysl, jak svědomitě tyto temno-
barevné hospodyně o manžely jejich se staraly, jak manželé při nich dobře se měli. Aspoň jiskřičku uznání mohly by mít dámy ke svým temnokožím sestram. Toho však nehleďte u dam — marné volání! Víme, jak mnohé evropské ženy se pyšní svým postavením více než muž sám a jak málo mají uznání a smyslu pro pravdu a spravedlnost.

Často čteme v indicko hollandských novinách toto ohlášení o sňatku vysokého Evropana, hollandského úředníka:

Heer A. B. getrouwd met de moeder
zijner kinderen.

Pan A. B. vstoupil v sňatek manželský
s matkou svých dětí.

Zvláštní to oznámení o sňatku, není-li pravda? Tato matka, jejíž jméno nikdy nebývá uváděno, je bývalá tuzemní hospodyně, s níž A. B. zplodil děti. A. B. nyní si ji bere za manželku dle občanského zákonníku hollandského, jen aby děti byly uznány za manželské. Matka časem přiučila se více méně hollandsky a osvojila si kromě evangelicko-křesťanského vyznání též způsobu a životy Evropanů, ačkoli pod evropským obalem pořád ještě jest a zůstane tuzemkou. Je pan A. B. s ní šťasten? Ano, nemá aspoň čeho litovati zůstane-li v Indii. — A v Indii s takovou manželkou zůstati musí. Do Hollandska aby s ní šel, nemá chuti, po vlasti sám netouží, dobře věda, že v Hollandsku žena jeho byla by ve společnosti nemožna, zůstala by tam úplně osamocena. Hollandská společnost je totiž skována nemilosrdnými zákony etiketními a zvláštními, pedanticky zachovávanými obyčejí a zvyky. Dámy z daleka by se jí tam vyhýbaly, jinak by ji ne nazývaly než *de zwarte* (temnokoží), krčily

by nad ní nos, a dávaly by jí svou nechuf znáti při každé příležitosti. Muž cítí též, že by po dvacetileté nepřítomnosti nebyl již ve své vlasti spokojen, nezajímá ho již umění ani věda ani hudba, odvykl zimě, teplému oděvu a topení v pokoji, odvykl politickému životu a parlamentním představením. Takový osadní úředník nebo důstojník, vrátí-li se do vlasti, nemá tam obyčejně přístupu do lepších občanských kruhů, nechť se podrobí přísné společenské etikettě, ježto kastovním rozdílem a veřejnému obecnému pokrytství úplně v Indii se odnaučil. Byl by rád s každým co možná familiární, kamarádský, mluví pravdu bez obalu jak to činil v Indii — již tím se stává nemožným. Nemůže hrát úlohu ve společnosti — a to ho trápí a trápí. Všude cítí bolestný rozdíl a zůstává ojedinelým. Jak Hollanďané jsou liberálními v Indii pokud se týče volnosti lásky mladých lidí, náboženského volnověrství a svobody ducha, tak neúprosně jsou přísní ve své vlasti ku všelikým i sebe menším odchyilkám od stávajících řádů. Nepatrné provinění proti etikettě a oficiální slušnosti vzbuzuje již bouři nevole, neboť svědčí prý o špatném vychování, o zlem úmyslu pachatele. Běda tomu, kdo se proviní a staví to ještě na odiv!

A proto hledí každý hověti svým libůstkám tajně, zachováváje při tom zevnější slušnost. Tím se vysvětluje, že snad nikde není tolik ne-

srdečného, sobeckého, ošklivého a potměšilého pokrytství jako v evropském Hollandsku. Buď si čím chceš, čím co ti libo, avšak zaříd' to tak, abychom tě mohli pokládati za slušného člověka. Stačí nám (jak dí Maupassant), zdáš-li se býtí tím, čím nejsi — a my tě budeme pozdravovat a ruku ti podávat. Ostatně to, co Maupassant řekl, platí více méně o veškeré kulturní Evropě. Dlužno však říci, že sami Hollanďané bezohledně a mužně bítují tyto své neřesti. Hollanďští spisovatelé Busken Huet, D. Dekker (Multatuli) a jiní, zrovna jako autorové ruští, neskrývají vady svého lidu, nehalí národní neplechy do sentimentálních obálek a ořepaných prázdňných frází. Mají smysl pro pravdu a pevnou vůli potírat' zlo i ve vlastním středu, což je známkou každého zdravého národního organismu, známkou nejlepšího a pravého vlastenectví.

Dočasně javánské manželky mají též stinné stránky, vždyť žádná růže není bez trnu. A nětomu, ze jsme v jednom z osadnických měst, kde je četnější evropská společnost. V důstojnickém klubu (societeit) dává se taneční zábava; jsou tam všechny evropské dámy z místa. Tančit začínají k jedenácté hodině, kdy nastává již chládek a při zvucích hudby nebo piana párky krouží sálem. Okenice jsou dokořán otevřeny (oken s tabulemi skla tam není). Bohaté osvětlení velkýmii

Garntský regent »Raden-Adi-Pati-Aria-Vira-Tanu-Datar« s rodinou. Město Garnt v Preamgeru na Jávě je obklopeno ze všech stran sopkami a je spolu stanicí železné dráhy.

Garntský regent »Raden-Adi-Pati-Aria-Vira-Tanu-Datar« s rodinou. Město Garnt v Preamgeru na Jávě je obklopeno ze všech stran sopkami a je spolu stanicí železné dráhy.

petrolejovými lampami činí čarokrásný dojem díváš-li se na sál z venku, z tmavé jako uhel noci. Vidíš, jak výšňořené párky hopkují v moři světla a odměřeně krouží jako mechanické figurky.

Najednou bác! — kámen vletěl oknem do sálu a hřmotně udeřil o podlahu. Štěstí, že nikoho nezasáhl — letěl tak blízko okolo rozehrátých tanečnic! Tuzemní strážníci bosí a v uniformě stojí před osvětleným vchodem, ale kámen byl hozen odněkud za domem, kde vše je zahaleno v čirou tmou. Strážníci se tam hrnou, po pachatelé není stopy; unikl ve tmě. Tento kámen má zvláštní význam, význam protestu. Mrštila jej do sálu ruka ženská. Tuzemní hospodyně, spatřivši z venku svého bílého pána, jak objímá při tanci ženskou bytost — tuzemky mají bystrý zrak — hodila v záchvatu žárlivosti kamenem do sálu. Viděla ho, jak se tam usmíval, klonil, žertoval, jak oči jeho radostně zářily . . . a již kámen letěl. A víte, komu ten kámen byl určen? To nikdo neví, ani já ani ona. Nechtěla nikoho udeřiti, ani raniti, ani zabiti. Ona takovým způsobem jen protestuje.

Známo, co žena dovede ve své žárlivosti. I ta, která má holubičí povahu — a tu má skoro každá — změnění se tu v tygřici, která by sokyni rozsápala (nebo jí aspoň oči vyškrábala). Naše žárlivá hospodyně však sokyni úplně ignoruje

a pouze manželé dává výstrahu. Kámen vhozený chce říci pouze důstojníkovi: »Pozor! Nezapomínej se!«

Kámen polekal blízko stojící dámy a vzrušil především některého z důstojníků, jenž asi tuší, čím ručka doběře mu známa kámen hodila. A důstojníci mezi sebou šeptají: »Takové jsou následky, když se našinec chová k hospodyně příliš něžně — kazíme si je sami a stávají se domýšlivými.« — A proč by se nestala domýšlivou? Ví o hospodyních, k nimž důstojníci se připoutali na celý život. Proč by tento los, tato hlavní výhra z loterie hospodyňské nemohla i ji připadnouti? Jako řadový voják ve vojstě Napoleona I. si myslil, že má maršálskou hůl ve svém ranci, tak i tuzemka se domýšlí, že se může jednou státi legitimní manželkou důstojníkovou.

Hospodyně hledí obyčejně pána svého od návstěv tanečních večerů odvrátiti. Toť zcela přirozeno. Doma se s ní mazlí, holoubkuje a cukruje — a v sále tanečním ji zapírá, tváře se, jakoby doma nikoho neměl . . . A ona hledíc do taneční síně, sama vidí, jak ty bílé tanečnice obratně svými rajskými vnadami koketují, jak zcela nevědomě, zcela nahodile se nahýbají, jen aby zvědavému Adamovi popřály perspektivu do odlehlých a obyčejně zakrytých končin rozkošné zahrádky. Ó té dobroty vrozené, není-li pravda? Ale hospodyně nevidí v tom dobrotu,

nýbrž vypočítaný manévr, aby její muži (lakí-lakí) hlavu popletla.

Tuzemky jsou dále pověrečné jako malé děti. Toť ovšem stinná stránka, která však nikomu neškodí. Jsou tu sny, předpovídání, zařikání a zažehnavací slova, víra v nezranitelnost, v amuletické zjevy též se tam vyskytují, jako házení kamenů do dvora neviditelnou rukou (ovšem zřídka, neboť kamenů na Jávě a Sumatře je vůbec málo).

Rozumí se, že házení, provozované prý nevyzkoumanou silou přírody, přestává, když evropští vojáci příjdu vyšetřit dům a okolí. — Zdá-li se tí o krokodilu, nepovídej to strážnému anděli své domácnosti; bude smutna, neboť takový sen znamená nevěru muže — a bude několik dní tesknití, až jí řekneš: »Možná, že to nebyl krokodil.« Pak tomu hned s radostí uvěří.

Evropan, jenž v tropech sestárne, všechny tyto pověry si osvojí a jimi se řídí, má-li z toho výhodu nějakou. Pověrečnost týká se hlavně jen domácnosti a nikdy nenabývá takových rozměrů jako při zázraku lourdiském ve Francii a suchdolském u nás. Na Sumatře jsou též chorá, hysterická děvčata — a hysterie, tento duševní poruch, jeví též tam naklonnost k podvádění a lhaní. Dívky mohou též tam mítí zjevení vyšších bytostí a duchů, v něž vroucně z dětství věří,

avšak tím je všemu konec a o zázraku nikdo nemluví. Proč? Není tam lakoty, není tam té ošemetné evropské ziskuchtivosti, kteréž zázrak je vítán jakožto — dojná kráva.

Udržuje se tím vliv kněží nad věřícím lidem. Přicházejí davy poutníků, vzniká malé město, místním obchodníkům a hostinským znamenitě se daří a všichni z toho kořistí; jim a kněžím jde k duhu, že »víry nejmilejším dítkem zázrak jest,« neboť každý mi přisvědčí, že již není třeba stále nových zázraků, jako již se neděje upalování domnělých čarodějnic, hysterických a hystericko-epileptických žen, jak se dalo ve věřícím křesťanském středověku, který i kacíře upaloval. T. j. věřící středověk je neupaloval, nýbrž fanatické duchovenstvo. — Hus, Jeroným, Bruno, Servet, Panna Orleanská a tisíce jiných stali se obětí, kdežto právě Luther, jenž nejvíce přispěl k zlovení moci papežské, nebyl upálen. O ironie osudu! A takových ironií je mnoho. Nejlepší ze všech knih, a to kniha, která nekáže nežli rovnost, přátelství, lidskost a svornost, totiž evangelium, byla Evropanům po celá století záminkou mnoha šílenství. Co věřejných a soukromých ukřutenství páchalo se ve jménu evangelia!

Hospodně javánské mají ještě jednu vlastnost, kterou nelze však povšechně jim přisuzovati. Jsou příchynlé, oddané, obětovné, ale nejsou vždy věrné. Nářky a žaloby na nespolehlivost

lásky a věrnosti ženské jsou nescétné od nepamětných časů. Císař Nero praví dobře (v Hamletově Ahasveru) o ženě: »Nemáš ji jako máš zlato ve skříni.« Známe zoufalý výkřik Hamletův: »Ó křehkosti, tvé jméno žena jest!« — A konečně známo jest, že tělesná краса, tělesný půvab jest jako meč s obou stran: ostrý, je to osudný dar, jenž sličnou majitelku snadno může pomást a v záhubu uvést i mravně i tělesně. Může podlehnouti pokušitelům, jichž je mnoho v zemi hadů. Víme, že již Eva se hada nebála. Byla to zvědavost, že se s ním dalá do řeči? Či ji had okouzčil, že mu uvěřila? O tom theologická věda stydlivě mlčí a my pomlčíme též a pouze podotkneme, že všude jsou ženské se žhoucím temperamentem slečny Lescautové, stížené neukojitelnou, nenasytnou žádostí po smyslných rozkoších a radovánkách — jsou nenapravitelné, pokud krev mladá koluje v žilách.

Každý důstojník, každý úředník má sluhu tu zemce k své obsluze a tento sluha mohl by si zahrát na hada vzhledem k tuzemní Evě. Dále může hospodyně po straně mit milence, nějakého tuzemského jónáka, jenž ji navštěvuje, vydává se za její bratra (sudara) — bývá to zřídka. Než i když je domněnka, že má *tuzemního* milovníka, nepokládá se to ještě dle běžných názorů za nevěru a mnohý Evropan zcela se smiřuje s touto možností. Myslí si, co říká naše po-

řekadlo: »Než bych hlídala holku mladou, raděj hlídat pytel much.« O nevěře se teprve mluví, když hospodyně klame svého pána s jiným *Europanem* nebo když se skromně a stydlivě nechová vůči jiným bělochům a takovým způsobem na sebe uvaluje podezření nevěry. Nevěra pána s jiným Evropanem nikdy se jí neodpouští; též tuzemky jí to mají za zlé a za ženu cudnou a poctivou ji více nepovažují.

Lakota a vášně ke hře někdy dohání hospodyně k nevěře. Hospodyně v Indii hrají totiž v karty o mírné sázky z pouhé zábavy. Peněz mají dost, proč by si jednou za čas nepopřály toho božského rozčilení? Někdy však se stává, že hospodyně vášnivě pěstuje hazardní hru v karty (sudá—lichá), hraje stále — a stále prohrává. Hraje s tuzemci na trhu a ve své kuchyni, kamž kamarádky a spoluhráči tichounce se scházejí ve tmě noční jako spiklenci. Zkušenost učí, že taková vášnivá hazardní karbanice, aby si zopatřila ku hraní peníze, okrádá muže a stává se mu nevěrnou s Evropany. To je všeho zla počátek, neboť nevěra se jí dobře vyplácí, a tím klesá docela a navždy. Pro hospodyně je nejhorším doporučením, že je vášnivou karbanicí. Nevíš, jak a kdo ty peníze vyhrává, stále slyšíš jen o prohrách. Za čtvrt hodiny několik tolarů prohraje! O to by ještě nebylo, ale prohraje i šperky, prsteny, náramky, jehlice z vlasů, ba i skvosty,

mužem jí darované ve chvíli nejsladšího obapolného cukrování. To může i sebe shovívavějšího manžela proměnit v tygra. Patrně, že nelze takové osobě důvěřovati. Bývá propuštěna bez okolků.

Znal jsem takovou vášnivou milovnici karet, hospodyní mého kollegy. Obličej měla výrazný, pro mimiku stvořený, oči zářily modrým leskem měňavým jako peří havranního křídla, ústa měla malá jako prsten, a když kráčela po ulici, vznášejíc se lehce jako tajemný stín, všichni se za ní zvědavě a radostně ohlíželi. Ale co jí byla všecka lahoda platna, když jí hra činila stepou, hluchou, nerozumnou. Co měla, prohrávala vždy do posledního haléře. Potom dělala nějakou dobu dobrotu, pracovala v domácnosti jako nejpilnější služka, všude byl pořádek, všude bylo útulno, vše se lesklo jako na sloupku, až nezdolná vašeň opět se v ní probouzela. Neměla stání... Marné vzpouzení. Vše, co si uhospodařila, opět najednou prohrála. Řekla jednou: »Jakmile mám v ruce peníze, musím hrát. Až se vrátím do vesnice, přestanu hrát, tam není peněz.« Odpověděl jsem drsně: »Jdi tedy do své vesnice ještě dnes!« — »Ne, nepůjdu, avšak již nikdy nebudu hrát,« ujišťovala, při čemž slovo *nikdy*, několikrátě po sobě holandsky křičíc, opakovala: *Nooit! Nooit!* Rozumí se, že vše bylo marno. Od té doby, co jsem jí do vesnice posýlal, vyhýbala se mi.

Styděla jse. A měla při tom srdce dobré, soucitné, nezištné. Mluvila javánsky (svou mateřskou řeč), madursky, sundansky, malajsky — ba holandsky rozuměla. Táhlá byla jako labuť, mrštná jako úhoř a při tom silná jako železo. Její milá hravost a laškovná dovádivost připomínala mi Rusalku v Puškinově rozkošné básni. A jako tam rusalka svádí starého šedobradého poustevníka — hledí na něho, hlavou kývá, pleská do vln, směje se, pláče, něžně vzdychá... ke mně, ke mně! volá, prosebně natahujíc ručinky... až poustevníka k řece přivábila a utopila — tak i naše javánská rusalka, kdyby byla chtěla, mohla mnohého bělocha utopit, ovšem v přeneseném smyslu. Měla však své sympatie a antipatie, měla v sobě notný kus hrdosti a neobyčejně skrblila svou přízni, i když byla jata rozkoší, jsouc si vědoma, co dává. Avšak vášeň ke karbanu svedla ji na bezcestití a pohltila všecky ty duševní vlastnosti, jimiž imponovala. Brzo i strážný anděl od ní odletěl, nemaje co hlídat. Hrdý krunýř její cudnosti, druhdy skoro nepřístupný, byl konečně tak rozbit, že zbyly z něho trosky a cary. Nežli dospěla v tyto konce, byl jsem již z Padangu přeložen jinam a neudálo se mi více ji viděti, pouze mne došla pověst, že je nyní v pouliční družině Venušině první kněžkou, až konečně z obzoru zmizela.

Vzpomněl jsem si opět živěji na tuto tragedii,

když jsem četl v »Mariage de Loti« smutný konec tahitské dívky Rarachu, jak jej vyličil P. Loti. Naši javánskou krasavici stihl skoro týž osud, jemuž tisíce mil od ní podlehla jiná roztočilá ostrovánka.

Kdo četl Mariage de Loti, nemysliž, že dočasná manželství Hollandanů s tuzemkami se podobají manželství námořního poručíka Loti s tuzemkou tahitskou Rarachu, nebo s japonskou Madame Chrysanthème. U Lotiho stále čtete o sladounkém milkování, o holubičím cukrování bez konce. Lodní poručík jiného nežádal, loď jeho po naložení uhlí na krátkou dobu zůstala v přístavu, on těžil z této krátké doby co nejvíce, pil plným douškem z poháru lásky. Jeho Rarachu mu velmi dobře porozuměla — »*odjedeš a mne necháš*«, říkala mu. Loti se ani nestaral, aby vnikl do duševního nitra své tuzemky, do její myšlénky a tužeb. Miloval pouze její zevnějšek, znal ji jako motýlek květinku, a když její jednání si nemohl vysvětlit, prostě se upokojil tím, že to bytost záhadná.

U Hollandanů však dočasná manželství jsou mnohem serioznější t. j. méně poetická, méně dramatická, neboť zahrnují kromě lásky ještě pro skutečný život velmi drahocenné výhody: spořádanou domácnost a plynoucí z toho duševní klid a rovnováhu života. Tuzemka musí též býti

dobrou hospodyní, neboť Hollandan zůstane dlouhá léta v kraji a může se dostati do osamělých míst, kde poeticky vyličená Rarachu, nemá-li smyslu pro kuchyni a domácnost, byla by mu brzo na obtíž. Neboť ustavičné milkování, jak to později Loti prováděl v rozličných zemích — vede brzo k úplnému ochlazení. Smyslnost je-li v lásce hlavní věcí, ubíjí lásku a vzbuzuje i vzájemnou nenávisť. »Lorsque la femme n'est qu' un instrument de plaisir, elle devient une cause d'ennui et d'amoindrissement. Dans la vie il faut aimer, j'entends jusqu' à la souffrance avec l'ivresse du sacrifice« (Du Camp). Rarachu loučila se s Loti s pláčem, avšak nehleděla bílého milence, za držeti, byla jim přesycena a dobře prohlédla jeho sobectví, ješitnost, smyslnou vypočítavost přese všechno jeho sentimentální a romantické pochlebování.

Milý náš Loti, jenž tehdy nebyl ještě v počtu nesmrtelných akademiků — vykládal si to arci tím, že prý »tyto buddhistky(!) jsou podivuhodny ve své resignaci, místo aby v zoufatství křečovitě a houževnatě lpěly na staré lásce.« Loti odejel, a Rarachu měla jiného milence, též francouzského poručíka a později měla jich několik; ba ještě za přítomnosti Lotiho měla již tuzemní milovníky. Loti to věděl, tušil... avšak hleděl to omluviti zvláštností tohoto málo vzdělaného a naivního plemene.

Poměr Loti k Rarachu nelze vlastně ani nazvatí dočasným manželstvím, bylo to milostné dobrodružství námořnického poručíka obalené romantickou září a citlivůstkářsky vyšperkované. Láaska to nebyla. Proto dělaná romantika skončila tak ubožácky v kalu a hnusu. Jeho Rarachu milovala posléze všechny lodníky francouzských parníků, chtěla všechny, všechny, kteří byli jen někud hezeí. A jala se pít kořalku, čímž ji prsní její neduh (souchotiny jako u »Dámy s kame-liemi«) tím rychleji přivedl do hrobu. Šla zemřít do rodné vesnice se svou starou, nemocnou kočkou, která nosila náušnice, a kde měla ještě na žívu rodiče.

Ubohá Rarachu! Sličná dcero ostrova Tahiti! Akademik Loti, jenž tě nazval buddhistkou, přimíná mi svou ignorancí Angličana, který o své cestě po Čechách napsal: Tito prabydlitelé země české vedou stále ještě toulavý život jako jejich předkové — a při tom popisuje drátaře obtěžkané pastmi na velké a malé myši. O buddhismu na těchto ostrovech australských není nikde stopy, jako u nás není stopy o řečených prabydlitelích. Patrně, jak povrchně milenee Loti k milence přilnul, kdežto pro přírodu ostrova, pro její vznešenost a tajemnost měl péro mistrné a velkolepé. On líčí tuzemku tím sentimentálně mlhavým, snivým, okouzlujícím a v pološeru se ztrácejícím způsobem, jakým psával Bernandin de St. Pierre.

Kdo umí tak psátí, nemusí, ba ani nesmí znáti důkladně, o čem píše, aby pravda neochromila jeho básnický názor a tvůrčí sílu. Tuzemka, tak prostě a přirozeně cítící, tak prázdna všeliké moderní nervosnosti, neposkytuje látky k sentimentálnímu a fantastickému líčení, jímž v Evropě opojujeme mnohou čtenářku. Loti líčí někdy tuzemku s touž fantasií, s jakou popisuje Flammarion »Konec světa«. Jsou to skvostné, nádherné a úchvatné popisy. Skvost je tu hlavní věcí. Dojem je tak mohutný, že odpouští spisovatelí nejasnost a pravděpodobnost základní povídky; za to každému utkví v paměti jeho přitlumený, dušený, jako pohaslý způsob přednesu — a právě při vzpomínce — čtenář vzdává díky spisovatelí; neboť »Mariage de Loti« obsahuje mistrné popisy tropické přírody.

Hollandské tuzemní manželství nelze popsatí nějakým typickým, všeobecně pravdivým vyličením. Naopak připadají mi tu slova Tolstého, jimiž začíná román »Anna Kareninova«: »Všecky šťastné rodiny jsou si vespolek podobny, každá nešťastná rodina je nešťastna svým způsobem.« Třeba tedy každý manželský nezdar vypravovati zvlášť, neboť příčina nezdaru je v každém jednotlivém případě jiná.

Každé dočasné manželství Hollandana s tuzemkou nebývá šťastné; ale každá strana může neblahý poměr snadno zrušiti prostým rozchodem.

Málokdy je slyšeti, že by příčinou dobrovolného rozvodu byla nevěra ženy, ač příležitostí bylo by k nevěře dost, kdyby hospodyně chtěla. Častěji bývá příčinou rozladu nevěra muže. Rozumná hospodyně však často zamhouří oko; obyčejně brzy se dozví o jeho nevěře, neboť ženské pohlaví právě, že je tak slabé, všude a vždy v této příčině stojí svorně k sobě; jedna to řekne druhé a tím jsou tak silné. Hospodyně doví se o nevěře svého pána neobyčejně rychle. Ona potom dle potřeby činí nevěrníku mírné výčitky, avšak byvši uchlácholena, odpouští a hledí již tam, kde muž nevěru spáchal, účinkovati tak, aby mu nadále příležitosti neposkytovaly.

Někdy odehrávají se smutné výjevy vinou muže. Viděl jsem v Atčinu, jak jedna taková hospodyně z nenadání se přesvědčivši, že její muž (laki-laki) ji podvádí, upadla na zem a svíjela se jako šílená, jako středověkým ďáblem posedlá. Táhlym, podivným křikem, jenž byl způsoben trhavými křečmi hrtnových svalů, dávala na jevo svou žalost. Celé tělo její se třásla, oči její, jindy tak lahodně se usmívající, strnuly, — obličej byl bez výrazu a bez života... Teprve k večeru se upokojila. Dva dni ničeho nepoživala a na otázky neodpovídala; ležela tu v polovědomí. Rána její srdce byla náhlá a těžká. Jaké bylo tu léčení? Ne podle faráře Kneippa a ne dle latinské kuchyně. Nešťastné dívce jsem

řekl, že ničema její muž lituje svého provinění, aby mu to odpustila, že nikdy již nebude ji zarmucovat. A důstojníkovi, jenž tu stál schliplý, jsem řekl mezi čtyřma očima: »Může mít z toho smrt. Snad nechcete mít její smrt na svědomí? Hned ji jděte odprosit. I šel ji odprosit. Odpustila mu, ne však hned. Dívky tyto cítí hluboko a jestliže si dají všemožnou práci, aby muži ve všem vyhověly a přece za to mají černý nevědek, pocítují bolest zoufalou a padají na zemi sténajíce a vzlykajíce.

Pamatuji se na jiný smutný výjev. Bylo to v atčinské hlavní nemocnici v Kota Radja. Oběsil se tam šikovatel, jenž trpěl nezhojitelnou vodnatelností. Pokusy vzkřísiti jej byly marny. Jeho hospodyně přiběhla. Ten její výbuch nářku hlásitého byl srdcervoucí. Vzdálili jsme se rychle před tou hroznou bolestí.

Velmi časté jsou příklady, že tuzemní ženy jeví neobyčejnou oddanost a obětovnost vůči svému dočasným mužům. Často hájí zájmy bílého manžela proti vlastním krajanům. Říká se — a z pravidla je tomu tak — že u tuzemek nenačnete stopy ideální lásky, její mravní a estetické moci, že u nich převládá v domyslech o lásce hmotná její stránka. Avšak ony příklady vroucí, vytrvalé oddanosti a obětovnosti dosvědčují, že i tuzemky jsou schopny pravě lásky. Příklady tyto právě svou výminečností působí

na cizince velmi dojemně. Je to láska nebojící se ničeho a sdílející neštěstí a útrapy s miléným Evropanem. Znáte snad slova z písně o pražské Bětulince, kdež se vypravuje :

Děvčata v tom horkém kraji
také rozpalovat znají,
nikoli však milovat.

Dlužno však tu říci, že tuzemky někdy umějí jedno i druhé.

Jak jinak si vysvětlíte, co se dosud stává, že evropský důstojník opravdu se zamiluje do tuzemního děvčete a že v její náručí zapomene na celý svět! Zapomene na Evropany, zapomené, že mají v obličeji ušlechtlejší, oduševnělejší plemenný výraz, že Evropany tímto výrazem mohou někdy srdce jimat i když doba jejich květu minula — na př. herečky, které často hrávaly královny a kněžny. Připomeňte mu sebe důrazněji, že tyto herečky i skrze vrásčitý obličej jeví k stáru stopy někdejší oduševnělosti a výraznosti . . . On vám odpoví: Jdi mi s tím haraburdím. Stárnoucí a zapadající divadelní hvězda působí na mne jako mechem obrostlá zřícenina. Ty scvrklé a sežloutlé hrdinky, pořád ještě nabarvené, připomínají mi pomíjivost všeho vezdejšího . . . (za tuto jedovatou poznámku o stárnoucích hrdinkách jsem ho později káral) . . . i nepřestává milovat svou tuzemku,

ačkoli u tuzemky s odkvétáním půvabného mládí nastává též rychle konec všemu. Nepomyšlí na budoucnost a je šťasten se svou Javankou. Všecky

Panny v haremu v domácím úboru.

krásy světa v ní vidí — a líbuje si v té svěží dívčině, samým nebem mu poslané, jak říkájí ve své blaženosti všichni slepě milující. Pije plným douškem z poharu lásky, jemuž tak zvykne, že žádný jiný pohár nezdá se mu býti

tak lahodným, tak sladce opojným — i buď jak buď, chce si jej zachovat na celý život. Jsou tu dvě bytosti k sobě lnoucí, ač je odlučuje od sebe hluboká propast duševního vývoje a rozličný původ, rozličné vychování, rozličné snahy, zvyky a názory.

Avšak co znamená taková propast? Příroda jí neuznává. Srdce mluví hlasitěji než vypslost ducha, evropská učenost a světový rozhled.

Znal jsem jednoho důstojníka ve Fort de Kock. Měl již s hospodyní tři děti, zcela žil ve středu své rodiny a pro svou rodinu. Šedivěl, ačkoli byl o několik let mladší než já. Stále zůstával nadporučíkem a byl rád, že ho nechávali pracovat při vojenské kanceláři, tak že měl tu jaksi stabilní místo s nadějí, že nikdy nebude z Fort de Kock přeložen. Děti vychovával evropsky, kdežto stárnoucí jeho družka života řídila domácnost v kuchyni. Byl podle všeho šťasten. Pokládal své manželství za svůj nevyhnutelný osud a hleděl na vše s tichou resignací. Též vášeň již prude v něm nešlehala; sám mi řekl: »Dříve jsem byl samý oheň a plamen jako zapálený ohňostroj, nyní jen kouřím.« — Dal již dávno »s bohem« všeliké ctižádosti a klidně žil u domácího krbu v úplném pohodlí, podrobiv se poměrum, jež změnit se nedaly. Snad si zvolil lepší úděl než tak mnohý ctižádostivý člověk, jenž hrdě a sebevědomě hleděl

do světa — a dále to nepřivedl než obmezený jeho kollega. A co máte z toho mladistvého nadšení k stáru? Co měl Don Quixote ze své rytířské šlechetnosti? Že dostal výprask a že ho stádo prasat podupalo.

Takovými úvahami náš bodrý nadporučík druhdy se těšival, aby se smutku ubránil; nyní toho nemá již potřebí, těší se nyní se svými hochy.

»A dobře se učí vaši hoši?« ptám se otce.

»Zkuste to,« odpověděl.

Obrátil jsem se k nejmladšímu, tříletému černohlávkovi. »Umíš počítat? A do kolika?«

»Až do desíti,« řekl vážně. A spustil: »Satu, duva, tuga, ampat, lima, anam, tuđu, sembilan, delapan, sepulu.«

»Výborně.«

Starší hošík se hlásil: »A já umím počítat až do sta!«

»Nuže!«

I dal se do počítání a byl by počítal až do sta, kdyby jej nejstarší hoch byl nepřerušil. Křičel: »Já umím počítat do tisíce a přes tisíc až do millionu.« — Rozumí se, že jsme ho do millionu počítat nenechali, nebyl by s tím hotov do dnešního dne . . . Odpovídal dobře z počtů na menší mé otázky a když jsem se tázal, kolik prstů mají všichni tři dohromady na ruku a na

nohou, odvětil hned: *anampulu* (šedesát) —
 »a kolik palců?« rovněž odvětil hned: *dunvablas*
 (dvanáct).

Radil jsem otci, aby hochy, jakožto vynikající
 počtáře, dal na inženýrství.

»Budou vojáky po tátovi,« odpověděla od-
 hodlaně hlava rodiny. »Toť pro ně nejsnadnější
 kariéra a duševně nejméně namáhavá. Sám dobře
 víte, že děti v Indii narozené vůbec těžce se
 učí« atd. atd. Pozval mne, abych u něho
 zůstal na polední rýžovou tabuli. Jídla byla při-
 pravena výtečně, znamenitě, rozkošně! Kuchyně
 a láska jsou přece jen od sebe hodně vzdáleny,
 ačkoli v obou žena vévodí

Zapsal jsem si tam tento malajský popěvek:
 »Mnoho hvězd je na obloze nebeské, avšak
 je pouze jeden strom waringin. Mnoho lidí je
 na širém světě, avšak jen k jednomu bych chtěla
 přivonět.« — A ještě jeden: »O sedmé hodině,
 o osmé hodině, hrej na píšťalu ze skořicového
 dřeva. Deset sladkých slov septaných se nevy-
 rovná jednomu sladkému přivonění.«

Čtenáři ještě jednou připomínám, že přivo-
 nění jest u Malajců tolik, jako u nás políbení.

Pamatuji se z Padangu ještě na dívku, dceru
 hollandského vyššího úředníka a tuzemky. Byla
 to brunetka v bujném rozkvětu mládí, plná půvabu

a vděku. těla pěkně urostlého, souměrně vy-
 vnutého a pružného, s rozkošnými smavými
 očima a s pravidelným evropským obličejem.
 Černé zornice její jevíly rozličně temná pole,
 která se nestejně oživovala; černý blesk tu
 i tam v nich magicky jiskřil jako zážeh
 tropického slunce. Svůdná byla a živelní smysl-
 ností plál a sršel veškeren její zjev. V její oku
 anděl a ďábel si ruce podávali. Divina commedia
 s její nebem a peklem byla v těchto očích —
 nezahleď se do nich, aby z této komedie nezůstal
 v duši tvé očištěc upomínek. Vždy hodně pomalu
 mimo ni jsme kráčeli a často jsme si zacházeli
 skrze palmové stromořadí, jen abychom ji potkali.
 Čarodějné, nevystihlé, neprohledné oči vlekly
 nás jako automaty za sebou. Byli jsme již z daleka
 jako elektrisováni, když se k nám blížila. Pocho-
 poval jsem, že sentimentální láska je v tropech
 nemožna a že taková rozkošná bytost nemůže
 se zroditi pod severním mlhavým, drsným a
 chladným nebem.

Říkají o těchto lepých bytostech, že se přede-
 vším poptávají: Jak velký roční plat má pan A.?
 — a jaký pan B.? --- A dle toho se řídí vůči
 svým zbožňovatelům. Obyčejně se dobře vdávají,
 neboť v hollandské Indii je počet vzrostlých Evro-
 panů asi pětkrát větší než počet dam. K tomu
 mají hollandské dámy ještě jednu výhodu. Mezi
 Hollandy totiž o věně se ani nemluví, věna

nikdo neřádá. Úředník, důstojník, kupec má velký roční příjem, takže manželka může žádat na muže každý den peněz a nemusí hledět vystačit s tím, co jí dal manžel na týden nebo na měsíc. Ba nemusí ani muži lichořit, aby ho přiměla k obnovení a obohacení garderoby. Věšte mi, jsou také šťastné manželky na světě! Pouze výbavu si nevěsta sama přinese, toho vyžaduje jaksí již čest rodiny nevěstiny a mimo to starodávný hollandský zvyk. Proto Hollandan, který se ocitl v Indii ve službách, může zcela dle hlasu svého srdce volit si manželku, neboť otázka, má-li nevěsta peníze, která jinde při sňatku ovládá situaci, zde odpadá. Hollandská slečna, aby se v Indii vdala, nemusí šít, vařit, řídititi domácnost, ani spořít. Tomu všemu se znenáhla učí a snadno učí, jak jen se ocitne v síti manželské. Tu ráda se věnuje domácnosti a rodině, nepěstujíc ni hru na piano, malbu, zpěv, ni jiná allotria, jimiž kdysi od rána do večera se zabývala sama nevědouc proč. Je nyní spokojena, ačkoli se vdala bez lásky. On si jí vzal, že jí miloval, ona ho měla ráda, protože si jí bral. Toť jest obyčejný a nejpříznivější případ i v Indii.

Mám svého muže ráda, protože si mne vzal.
— V Indii se říká: V Indii nikdo nedostane košíčkem (in Indie loopt niemand een blauwtje). A pán, jenž, dejme tomu, i dostal košíčkem — stává se to za mnoho a mnoho let — nikdy více

se nevrátí k té, která ho zamítla. Ani na mysl mu nepřijde, jak se to u nás děje, aby čekal dvě tři leta a potom o ruku stárnoucí sléčny, k níž ženichové se nehíásili, znovu se ucházeli. Neboť vědomí, že by hrál nyní úlohu Franty z nouze dobrého, je velmi ponižující pro muže jen poněkud hrdého. Ovšem tam, kde páni mají na zřeteli bohaté věno a nemají ani špetku mravního sebevědomí, je rozdávání košíčků spíše možné a oprávněné.

Zvláštní druh sňatků je tak zvaný sňatek *skrze pomocníka* (ter procuratie č. per procuram). Ženich A. je v Indii na př. v Batavii a nevěsta je v Hollandsku. Sňatek jejich se uzavře v Hollandsku, ženich se dá při tom úradně zastupovati plinomocníkem, svým přítelem. Tento plinomocník stojí vedle nevěsty odpovídá za ženicha, všechny listiny za ženicha podpisuje, a vykonává všechny úřední formálnosti. Po vykonání tohoto formálního sňatku je nevěsta legitimní ženou pana A.; úloha plinomocníka je nyní rázem ukončena. Žena se odebírá prvním parníkem do Batavie, kdež ji čeká pan A. jakožto legitimní muž. Nemeškaje odveze si s parníku ženušku přímo do svého bytu a zde jim začínají líbanky a představují se známým svým jakožto novomanželé. Je-li pan A. ve vládní službě, koná žena jeho cestu do Indie na vládní útraty. Sňatek takový nazývá se též sňatek *rukavičkou* (met de

handschoen getromod). Při této příležitosti zástupce ženichův má na rukou rukavičky, které byl skutečný ženich z kolonie zvláště poslal k sňatku. Činnost zástupcova záleží pouze v tom, že vede nevěstu k oltáři a na palubu lodi, která ji do náručí manžela přivezežto Batayie.

Jak známo, připouští se i v Rakousku civilní manželství; dva mladomanželé stejného vyznání mohou jen tehdy manželství uzavřítí ve formě civilní, odmítnul-li příslušný správce duchovní přijmouti slib manželský se strany mladomanželů. Rovněž případy manželství *per procuram* (u nás skrze plnomocníka) dle rakouského práva se vyskytují. Musí se však dříve žádati o zvláštní svolení zemské vlády a pak teprvé mohou se oddávky vykonati.

Za posledních 30 let stalo se dvakrát, že oddávky *per procuram* v Rakousku byly dovoleny a vykonány. Poslední, jenž takovým způsobem v sňatek vstoupil, byl rakouský námořský důstojník v hollandských službách; byl v Indii do-sazen a nemohl se vzdáliti z místa své služby. V době ovšem, když nebylo ještě železných drah, tato manželství byla v Rakousku konána mnohem častěji a byli to zvláště důstojníci rakouského vojska v Itálii, kteří *per procuram* byli ve Vídni oddáváni, jelikož nesměli opustit svůj pluk.

Kdyby oddávky rukavičkou nebyly zákonité, mnohý manžel v Indii mohl by od sňatku odstoupiti a pak by nedošlo ke mnohým sňatkům.

Manželství Hollandanů v malajském archipelů jsou vzorná. Za svého pětiletého pobytu slyšel jsem pouze dvakrát o rozvodu, což je velmi příznivý výsledek vzhledem k tomu, že evangelickým manželům je rozvod usnadněn. Vůbec touha po blahobytu, po domácím krbu a klidném plození dětí jest u Hollandanů, nechť jsou kdekoli, velmi vyvinuta. A dosáhnuvše toho, obyčejně zkostratí v egoismu pro svou rodinu a zlenivějí, cítíce se šťastnými pouze mezi svými a mezi čtyřmi stěnami. A kdo se obmezuje, bývá obmezen. To víme z každodenní zkušenosti.

Když jsem se plavil z Padangu na ostrov Nias, náš parník přistál vždy u pobřežních míst západní Sumatry. Přistáli jsme v N., kdež jsem viděl dceru vyššího hollandského úředníka a tu-zemky. Matka zůstala tuzemkou, v evropské společnosti nikdy se neukazovala a stále se zdržovala doma kdesi v zadních pokojích, řídíc odtamtud kuchyni a domácnost. Deera byla vychována v blahobytu zcela dle evropských požadavků, jevila však právě ty vlastnosti malajského typu, jež Evropana nelákají, totiž vyčnívající hořejší plný ret, jehož červenost se vysoko prostírala, šircká ústa a velké, jako perly bílé zuby. Vše to bylo na úkor souměrnosti s hořejší částí obli-

čeje. Nosiček byl již pravidelný a činil přechod k hezkému, mírně klenutému čelu a téměř srostlému obočí. V černých jako uhel očích zračila se dobrota, snivost, dětinskost, časem při živějším hovoru prokmitl v nich živější lesk. Něco tázavého, zvědavého vznášelo se v nich ustavičně.

Bujné a velmi dlouhé černé vlasy, česané s čela přímo do zadu, splývaly jí dolů po ramenou jako smutkový závoj. Pleť měla neobyčejně bledou jako porcelán — vrchol chudokrevnosti, řekl by lékař, avšak taková pleť bývá u zdejších smíšenců všeobecně. Skrze sněhobílé šátečky prosvitly rozkošné obrysy mramorového při dotknutí chladného panenského tílka. Slovem vypadala jako obživlá miloucká loutka. Neobyčejná něžnost a mladistvý půvab byly vtěleny v této drobňoucké, étherické postavě. Tehdy jí bylo čtrnáct let. Podala nám každému ruku — ruka byla chladnější než naše, jak bývá vůbec u domorodců. Vznášela se kolem nás jako bytost z jiných luhů, jako víla z kouzelné báchorky. Možná, že v tomto mladíčském těle bouří již mohutné vášně, šeptal mi vnitřní hlas. Chování její bylo prosté, nenucené jako u dítěte. Čilým a roztomilým hovorem svým uměla nás tak bavit, že jsme ani nepozorovali, jak rychle plynul čas. Měla konveršácký dar a spolu lahodný hlas a tím hlasem nás okouzlovala, jako bychom slyšeli líbeznou melodii. Naši prosbu, aby zahrála něco na

piano, splnila, beze všeho upejpání; bylo viděti, že ji otec dobře a rozumně choval. Jaký hrál kousek, určitě nevím, něco od Thalberga, mne však vábil její zjev mnohem více než hra. Otec její byl též smíšenec, tak že vzdušná postava dceřina zůstane navždy vzdušnou, neboť v třetím pokolení smíšenci vymírají, nedosáhše úplného vývoje.

Po dvou letech jsem se opět setkal se slečnou B. krátce před odjezdem do Evropy. Byla to stále táž vzdušná postavíčka, jenže uvědomělejší, vážnější. Již neměla bílé šátečky; dlouhé dva pletence splývaly jí vzadu po černých šatech, oči její jevíly nyní jakousi dojemnou truchlivost a tichý klid. Ano, smutek mluvil z těchto očí, hluboký smutek! Když se usmála, oči její, obyčejně v hovoru tak čilé a hravé, zůstávaly nyní pokojnými a úsměvu se neúčastnily. »Tak jsem zvykl dceři,« řekl mi otec, »že bych si ani nepřál, aby se vdala. Teď vám to mohu říci, když se vracíte do Evropy. Nechci býti sám a sám.« Oči jeho se setkaly s truchlivýma očima dcery, oba si porozuměli. Zdálo se mi, že čtu němou výčitku v její zraku na mne upřeném, že v něm něco spočívalo, co dívka nikdy slovy nerekne. Rozloučil jsem se. Z počátku něžně, potom silněji tiskna naposledy tu její malou chladnou ruku, pohlížel jsem na ni tak, jako bych ji za odpuštění prosil. A co mi měla odpustit? Čím

jsem tu já vinnen? A proč tedy ta nemá vý-
čítka? — opakoval jsem si septem, sestupuje
s povýšené a květinami okrášlené verandy.

Byla libá, vonná, tropická noc. Ticho všude.
Po pláni jakoby se mihaly v dáli lehounké stíny.
S bledé luny celými proudy se řinula stříbrná
třasavá záře, bylo viděti vysoko a daleko.
A přece vše dýchalo smutek a resignaci.

Stále jsem před sebou viděl dvě tajuplné
smutné oči a jejich bolestný výraz. Zastavil jsem
se před prastarým stromem, jenž v plné zelené
svěžesti se pnul do výše. Do jeho hustého listí
jsem se zahleděl — avšak smílivý, konejšivý
šept, po němž toužila duše má, marné jsem od-
tamtud očekával. Listí bylo nehybné, jakoby po-
hroužené v hluboký spánek. Štíhlé větve stromu
najednou mi připomněly spinající ruce, v zou-
falství k nebi vztýčené. Cítil jsem, jak mi vlhnu
oči. Zničené naděje, zklamáná touha, zašlé štěstí
— vše to se přede mnou mihalo jako úryvky
polozapomenuté básně. Najednou jsem si od
srdce vzdychl. Jsouť věci, které lze pouze tušiti,
mysliti, cítiti . . . mluvíti o nich bylo by znesvě-
cením, rouháním.

Nač též povídati o věcech smutných? Všichni
si přejeme poznati život lidský pouze s jedné a
to lepší stránky. Jako zeměkoule otáčejíc se mívá
jednu část ozářenu paprsky slunečními, co zatím
druhá část pohroužena dlí v temnotách, podobně

náš krátký pobyt vezdejší není nežli směsice ra-
dosti a žalosti, štěstí a neštěstí.

V zahradě našeho života jsou růže a bodláky
— k tomu trochu světla slunečního a kus modré
oblohy. Nereptejme a budme povděční nebesům
za ten kousek jasné oblohy a trošek slunce, který
nám osud velikomyslně popřál.

Jaký je konečný osud hospodyň, jimž se
nepodařilo trvale zůstatí při Evropanu až do
smrti?

Větší jich část, když byly — po dvou, po-
třech letech — svého laki-laki přeměnily, vracejí
se konečně zpět do rodné vesnice. Blízky příchod
stáří je k tomu nutí. Kouzlo mládí u dívky
v tropech mizí dříve než v Evropě, rozumí se.
Ve Francii stává se dívka po 25. roce starou
pannou (dobrá do starého železa, říká kousavý
Francouz) a čepec, pod nějž sama nemohla přijítí,
věnuje se sv. Kateřině (coiffer Sainte Catherine
= zůstatí nevdanou). V 25. roce zapíchne do
čepce první špendlík, v 30. roce druhý, v 35. r.
třetí a — poslední. V 40. roce »přestává být
ženou« — jak Španělové říkají t. j. přestává
rozněcovati v jiných vášeň lásky a tím je všemu
konec! Naděje zmizela, lidé se jí posmívají —
tak to je vlivem staletých tradic u všech kul-

turních národů chlubicích se osvětou, vzděláním, vynálezy, vědou a uměním. Prostý lid říká, že není dobře, zdá-li se o staré dívce — a nemilosrdně nad ní vtipkují i šťastnější spolusestry, které beze vší vlastní zásluhy našly mužskou polovici. Tyto nevdané dívky jsou nebohými oběťmi našich převrácených společenských poměrů, našich ohavných nesrovnalostí v řádech společenských, majetkových a výtěžkových. Právě na střední Sumatře ani těchto ženských obětí není, tam svou jilmu každý břečtat, najde, tam každá dívka stává se účastnou radostí manželských a mateřských. Ovšem to, co s evropským děvcetem děje se po 35. roce, že totiž tělesné vadnutí nedá se již nijak zakrýti, nastupuje v tropech mnohem dříve, po 20. roce. Než do té doby tuzemky jsou již šťastnými matkami, již dávno svého přírodního povolání dosáhly, ze svých dítek se radujíce, i mohly by říci se Schillerem, panenským básníkem, kdyby to nepokládaly za věc zcela srozumitelnou a pravidelnou: »Okusila jsem pozemského blaha, žila jsem a milovala.« (Schiller v básni: Dívčin nářek).

Neboť pro toto pozemské blaho příroda stvořila tělo člověka, rozdělivši bytost jeho na dvě polohy, vzájemně k sobě Inoucí a jedno druhé hledající.

Hospodyně vrátí se tedy do rodné vesnice i nelze upříti, že tam často vyniká nad ostatní

vesničanky důvtipem, praktickým smyslem a rázností. Všechny uznávají její duševní převahu a vyškolenost. Dlužno říci, že si dovede zjednat váhu a platnost. Často si ji bere tuzemec, ona žije nyní zcela jako jiná obyčejná žena, pracuje na rýžovém poli a v zahrádce. Má-li ještě dítě v tomto novém manželství, vyniká po matce i dítě větší čiperností nad ostatní děti.

Jiné hospodyně, které k stáru do vesnice se nevracejí, stávají se hospodyněmi tuzemních vojáků nebo kuchařkami v evropských rodinách, nebo chůvami, služkami, hokynářkami a pod. Jsou výtečnými chůvami. Dětičky hollandské jsou obyčejně světlorusé a modrooké; chůvy je mají velmi rády, neboť pokládají bílou pleť u dětí za něco zvláště krásného, andělského. Dobří geniové v javanských báchorkách jsou vždy barvy světlé, bílé, proto malajské a javanské chůvy hledí na evropské děcko s jakýmsi záněním, se zbožnou a neskonanou radostí. Chůva miluje svého evropského chovance jakousi zvláštní neobyčejnou láskou, bdí nad ním ve dne v noci; hollandská matka může se úplně na ni spolehnout, vědouc, že je dítko v dobrých rukou. Dítko žvatlá malajsky — tof první jeho řeč — řeč chůvy. Teprv později učí se od matky hollandsky, tak že vládne oběma jazyky stejně dobře.

Děti u tuzemních chův nikdy nepláčou, což je velmi pozoruhodno; ony milují své chůvy

nade vše. Jakmile dítě spatří chůvu, je hned veseljší a malé své ručinky k ní vztahuje s něžným výrazem výmluvných očí. Chůvy zachovávají svou náklonnost i vzrostlým dětem a dospělým dcerám, jež odchovaly, ačkoli nejsou schopny, aby ocenily kouzlo krásy hollandské dívky, aby pochopily, že evropská slečna již svým oduševněným obličejem může buditi lásku, že probuditostí svého ducha, vědomím svého duševního rozvoje a svou vnitřní cenou může jímati evropského mladíka.

Škoda, že chůvy čím starší, tím bývají škaredější; tělesný výpar jejich bývá pak nesnesitelný, cítíš rozklad tuků kožních. Jedna staříčká chůva, dobrosrdečná a velmi hodná žena, připomenula mi verš z básně Šnajdrovy »Jan za chrta dán.«

Na silnici bába stojí

na dvě berle sehnutá,

škaredá co hlava soví

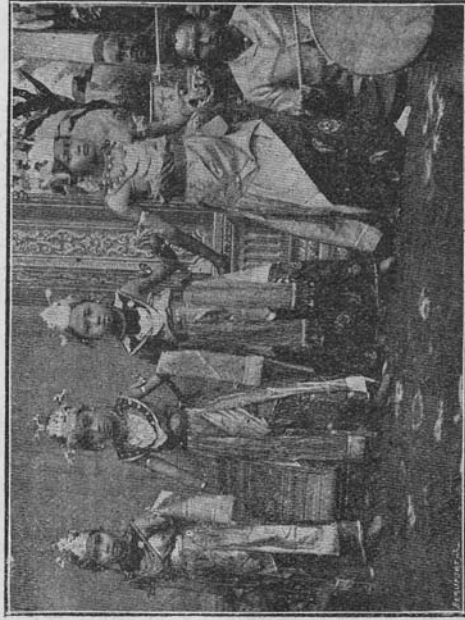
jednooká, hrbatá.

Její tváře jedna brázda,

ruka kůže jen a hnát . . .

Přesvědčil jsem se, že bába nemusí být na dvě berle sehnutá, nemusí být jednooká, hrbatá, se soví hlavou — a přec může být neskonale škaredá — ženský kostlivec, pergamenem potažený, jakoby mohl každou chvíli setlet a spráchnivět. Nemá zuby, nemá tváří, vidíš pouze vystávající lícní kosti a vedle nich vpadlé oči —

vypadá o sto let starší nežli jest — vypadá jako mumie. Ale přes to všechno v hollandské rodině měli babičku rádi, její škaredosti si zvykli, uznávajíce a ceníce její vlastnosti. Nikdy nebyla

Panny v haremu v kostymech.

vzpurná, nedbalá, škodolibá. Za její věrnou službu pokládali ji nyní za člena rodiny.

Pravili jsme, že tuzemky jdou za hospodyně k tuzemným vojákům.

Hollandané mají v malajském archipelu tuzemní vojsko, poskytující štedrý závdavek a dobrý plat tuzemcům, kteří vstupují do vojska.

Jsou to hlavně Javáni — Malajci neslouží ve vojstě, oni z osobní hrdosti nikomu neslouží. Každý tuzemní voják má ženu. Domorodci nemohou si představit muže bez manželky, prý muž, kdyby měl žít bez ženy, byl by zcela jinak stvořen. Každý voják ohlásí svou manželku u pluku, načež dostává pro ženu potravní zásoby určité předepsané vojenským řádem. Též evropským vojákům je dovoleno vzít k sobě tuzemku za hospodyní. A často se stává, že tato hospodyně despoticky panuje nad evropským vojákem, že ji evropský voják otrocky poslouchá.

V kasárnách hemží se ženami a malými dětmi, což činí velmi pestrý a veselý dojem. Dokud se koná vojenská služba — ráno každodenně od šesti do desíti hodin — ženy a děti nesmějí se zdržovat v kasárnách; pro ně je mimo kasárny určena zvláštní bambusová prostranná budova, kamž se na ten čas uchylují. Po desáté hodině ranní vracejí se k mužům do kasáren, načež vaří muži a rodině oběd ve zmíněné bambusové budově, obstarávají tam potřebné věci, pečují o pořádek, o prádlo atd. Za dne (mimo službu) ženy v kasárnách buď šijí nebo spravují prádlo, hovoří atd.; práci si vždy najdou. Přijde-li náhle do kasární sítě vyšší důstojník, nastane rázem klid — děti a ženy odcházejí nebo mlčky semo tamo se tlačí do kouta. Před prýčnami stojí ve vojenské pose vojáci, pokud

důstojník neodejde. V noci pak spí každá vedle muže svého na prýčnách v kasárnách. Evropský důstojník, jenž má noční hlídku, slyší někdy zpod prýčny vzdechy ženy postižené právě bolestmi při porodu — stává se hluchým a kvapí dále. Rodička zůstává někdy pod prýčnou i za dne, když je nemocna; přítomnost její v kasárnách důstojníci ignorují. Na štěstí ženy horkého pásmo rodí velmi rychle; hned druhý den vstávají a idou po své obyčejné práci. Z dětí v kasárnách narozených bývají opět vojáci, písaři, řemeslníci, poslíčkové, listonoši atd. Děvčata stávají se opět ženami vojáků nebo hospodyněmi, kuchařkami, chůvami atd.

Jdou-li tuzemní vojáci na vojnu, ženy nejdou s nimi, nýbrž zůstávají v kasárnách, kdež dostávají potravní zásoby jako dříve. Mnohdy se stává, že ženy s dětmi mermomocí chtějí muže své provázeti na vojnu, že za nimi celým davem táhnou. Tu evropsští vojáci násilně je od tuzemního vojska odhánějí s ručnicemi v ruce, křičíce a vyhrožující. Ženy odpovídají neméně rázně. Konečně se podaří zatlačit ženy poněkud do pozadí; při tom bývá hluk a lomoz rozdirající uši a srdce. Čím více ženy ustupují, tím více křičí a hulákají. V tomto odhánění žen, hájících svá práva, je mnoho směšného i tragického. Někdy ani evropsští vojáci nemohou se zdržeti smíchu. Ženám slibují, že se co nejdříve odeberou do

Atčínu ke svým mužům. Hlasitě a stále jim opakují: »Mějte strpení! Několik neděl a budete u nich zas. Dříve tam nemůžete. Až tam vše bude zařízeno, až tábor bude pohodlně upraven, hned vás tam pošlou« atd. atd. — Ženy se již utišily a odcházejí do kasáren, než tu opět asi pět udatných žen vyřítí se v před, pokřikujíce a rukama máchajíce. Volají na ostatní: »Pojďte s námi...«, avšak ohlasu již nenacházejí; věrné ženy se již vybouřily a unavily. Bouře přišla.

»Utrmácely vás,« řekl jsem vojákům, kteří po dosaženém vítězství pot s čela si utírali.

»To patří k vojně,« odpověděl evropský sergant. »Bývá s nimi perná práce. Prý kam patří muž, tam patří žena, volají jako poplašené a nedají si to vymluvit.«

»A což-mužové jejich?«

»Ti se chovají klidně, avšak rozumí se, že by rádi měli ženy s sebou. Vědí, že co nejdříve, jakmile válečné operace dovolí, ženy budou za nimi posílány. I nám Eropanům bude při nich veseleji.«

A skutečně! Po prvních krvavých srážkách s nepřitelem, když tábor je zbudován a doprava zásob skrze nepřátelské území pojištěna, oznámí se vojákům, že ženy brzo přibudou k nim do tábora, že již jsou na cestě do Atčínu.

Radost je velká. Byl jsem svědkem této radosti v jedné z atčinských pevností. Před-

stav si, čtenáři, všechny trampoty a svízele tropického válčení, jež jsme snášeli po několik měsíců. Kráčeli jsme pod zběsile rozpáleným sluncem přes hory, doly, říčky a bahna, přes ďáblovy bažiny, přes močálová rýžová pole a zavodňovací příkopy, přes vypráhlé suchopary a kamenité pustiny; vojáci horkem se motali jako vrtohlavé ovce a padali slabostí jako hniličky. A zimnice jako šílená mezi námi řádila; řady naše stále se tenčily. Konečně jsi všecko dobře přestál, díky Allahu! Nyní jsi v táboře nad řekou v osvěžujícím navhlém chládku, ne-daleko hrčí z blízkého háje potůček, v něm se perlí pramenitá chutná voda — a chladná je též, přicházejíc s vysokého pohoří Barisan. Všichni jsme si odpočinuli, oddechli, a za několik dní opět jsme byli bodré, čtveračivé myslí. K večeru očekávalo mužstvo své ženy... a brzo ozývaly se vzduchem krátké radostné výkřiky... již tu jsou!... mezi námi!... Přibyla známka pravidelného života! Všichni jsme okřáli jako po šampaňském. Byl to jako velký zasvěcený svátek přírody. Adam žádoucí a po Evě toužící probouzel se v nás — pocit, jenž hluboko kotví v přirozenosti lidské a ustavičně ovládá veškeré naše pomysly.

Byla tehdáž rájská noc. Lichotné hlasy, sladký smích, vroucí šepot, horoucí vzdechy, ohnivě touhy vznášely se ve vlahém vzduchu rozkošné

tropické noci. Kam oko dozíralo, vše se stáπέlo v jemné a průhledné mlze bělostřibrných měsíčních paprsků. Luna jako něžná svůdkyně ve výši se vznášela v celé své spanilosti, zirájíc plným okem dolů na zemskou přírodu, ponořenu v jediny, opojný a sladký o lásce sen. Nikde ni hlásku, ni jediného rušivého zvuku; chtěl bys usnout s tichým krajem tím, třeba spánkem beze snů a spánkem neprobudným, hrobovým. Snad tento bezvědomý nekonečný spánek je ta věčná blaženost, o níž jsem před chvílkou s takovou radostnou touhou blouznil...

Čas půlnoční se blížil. Očekával jsem hledě na oblohu, že uvidím letět anděla z básně Lermontova, že jeho nebeské pěni uslyším, že uvidím tu bytost mladou, již anděl ve svém objetí ponese na zem, na níž se prolévá tolik slz a krve, kde vládne pěst a kde se páše tolik bezpráví a nespravedlnosti. Slova básníkova mi tanula na mysli:

Mnoho dravců oko vidí,
nejdravější ale lidí.

V duchu jsem odříkával Hálkovu báseň:

Jen jedno bych se naučit chtěl
od tebe, svatá obloho:
Na lidstva dole mračna stáhnout
a bleskem mlátit do toho.

Tak jako ty v mžik semknout světy
a bleskem šlehnout klikatým,
za chvíli pak mít vyčištěno
a být zas nebem hvězdnatým.

Však nám to lidem zdlouha chodí
a proto je vše nezdravé;
koho má hrom vzít, ten jím vládne,
a bje jen v ty nepravé.

Taková planeta jako je naše — kde hrom bje v ty nepravé, na slepo, nemůže být okrasou vesmíru. Dojista budou světy lepší, s obyvateli dokonalejšími než je kulturní člověk, tvor nervosní a sobecký, honosící se ohromným technickým pokrokem, jenž však posud nesvlekl se sebe barbara, bestii, Kaina...

V tom padla v blízkém křoví za řekou rána; její ohlas dlouho duněl ve vzduchu. Stráž volala na poplach. Všickni skočili na nohy. Bojovníci tuzemští vytrhli se z náruči svých věrných — a též nevěrných -- žen a řadili se k sobě, s nabitými puškami Poplach byl zbytečný. Úplně, hluboké ticho bylo až do rána. Nepřítel se neukázal. Druhý den prohledali křoví a houštiny na všechny strany — nebylo stopy po kročejích lidských.

Myslím, že to ani nebyla střelná rána. Co to bylo tedy? Nevím. Takové rány a mnohé jiné přepodivné zvuky dosti často slyšíte z tropických

lesů za doby noční, zvláště po půlnoci. Původ jejich — kdož to ví? Rozlehnou se a — zaniknou. A opět je ticho neskonale. —

Obzor byl zakryt oponou krásných lesů. Ohromné stromy, jejichž kmeny dosahovaly výše šedesáti metrů, poutány byly k sobě guirlandami lan tvořících přirozená visutá lůžka, jimiž pochvilí kolébal lehký vánek. Byly to citlivky, fiky, casuariny, pandany, palmy hodně pospolu pomíšené. Pod zelenavou střechou stromů v podnoží obrovských kmenů bujely orchideje, kapradovité a lupenaté rostliny. Překrásný byl to pohled do nekonečného ticha.

Toto ticho je ovšem jen na povrchu Javy a Sumatry. Oba ostrovy jsou díla podzemních sil. Oheň probíhá dosud vnitřnostmi těchto ostrovů, otřásá a lomcuje jimi a často dere se na venek horkými prameny nebo krateru sopek.

* * *

Dal jsem se jednou po letech do řeči s někdejším svým spolužákem z gymnasia.

»Ty neznáš ženských,« řekl mi. »Ne a ne!«

»A proč bych neznal?«

»Neznáš jich... Nejsi ženat. To bys teprv věděl! Věz tedy, že kdo se ožení, aby všechny své zkušenosti zaobalil do balíčku a hodil do peci a aby začal zcela nový život. Jinak nemůže být

ani dobrým manželem. A ty jsi do peci ničeho nehodil!«

»Ne, nehodil!«

»Jak tedy můžeš soudit o něčem, čeho jsi nezkusil?«

»Nebudu se s tebou přít. Řeknu ti pouze, že respektuji náhledy a zkušenosti každého manžela, že nevnučuji nikomu svých názorů, které pro jiného nemožou míté váhy, jako názory jeho vlastní. Jsem již spokojen, když čtenář počal přemýšlet o předmětu mnou projednaném.«

Zná-li ženské pouze ten, kdo je ženat, pak neměl jsem o tuzemních hospodyních psát. Takový by byl logický závěrek. Pozoroval jsem však tyto domácnosti častěji, dívaje se na ně jako se z hlediště diváka na dramatickou hru. Přijdete domů a vypravujete, co jste v divadle viděli. Tak i já, co jsem viděl, jsem vypravoval s těmi dojmy a pocity, jež ve mně utkvěly. Že jsem pohlédl i do zákulisí těchto domácností, bylo tím, že jsem lékařem. Jakožto lékař získal jsem si důvěru hospodyň a jejich mužů. Mnohé příznání jsem vyslechl, jež jiného smrtelníka zůstává tajno.

Snad se ozve hlas zamračeného Aristarcha: »O manželských věcech má mluvit pouze kdo je manžel!« — Odpovím: »Dobře máš, veliký muži! Ryba, která je v síti chycena a nemůže ven, jinak rozumuje než ryba na svobodě, ryba

volná, nepoutaná, smělá...« Ostatně zkušenosti svých ani Goliášům, ani pidimužikům nevnučují, nepokládá se za neomylného jako dekorovani mandarinů copari.

Konečně podotýkám, že domácnost mou v tropech nikdy neřídila jemnoruká tuzemní hospodyně, nýbrž — já sám. Knoflíky mi přišival a postel upravoval atd. javanský sluha mající na starosti pořádek v pokoji, úklid a vše ostatní.

Prádlo mi obstarával Čňan, jenž měl na hlavě v zadu svinutý cop, aby mu při práci nepřekážel; bylť podoben ze zadu tlusté zavalité ženské. Syn nebeské říše posloužil mi též jehlou, bylo li třeba mému oděvu nějaké důkladnější správký. Dorozumíval jsem se s ním malajsky, jenže místo *r* vyslovoval *l*. *R* neumí totiž Čňan vyslovit. — Jednu dobu mne též holil, a to břitvou, která měla podobu ševcovského knejpu. Byl dobrým obratným holičem, ale až příliš horlivě knejpem se oháněl kolem mého obličje. Dal jsem mu hned výpověď, jakmile mi řekli důstojníci, že holič kouří opium ve značném množství. Ne důvěřoval jsem mu; mohl mne pořezat v opiovém záchvatu.

Mateřské právo na střední Sumatře.

Sumatra, osmkrát větší než Čechy, má asi tři milliony obyvatel a jest obydlena rozličnými malajskými kmeny, které vesměs vyznávají islam. Formálnosti sňatku jsou rozdílné v rozličných krajích. Ve střední části a na západním pobřeží ostrova vládne dosud právo mateřské — matka je náčelnicí rodiny, a ne otec. Novomanžel jde bydlet ke své ženě do domu její rodiny, v němž bydlí ostatní členové — aneb dochází pouze ke své ženě nocovat.

U jiných kmenů na Sumatře, jako u Bataků, Atčňanů, Malajců v Palembangu atd., kupuje ženich nevěstu od otce a příbuzenstva. Otec a příbuzní dávají potom svatebčanům dary a tím se navrácuje asi čtvrtina kupní ceny nevěstiny novomanželům. Nemá-li jonák potřebnou summu peněz, aby si manželku koupil, vstoupí do služby ke svému budoucímu tchánovi za dělníka; ten její prohlásí za nevlastního syna a ožení ho s dcerou. Musí však tchánovi stále pracovat jako dělník, takže po boku své ženy je více méně nevol-

níkem svého tchána. Teprv když tchánovi zaplatí určitou summu peněz s odečtením odsloužených let, je prost dalších závazků, může se ženou odejít od tchána a zařídit si vlastní domácnost. Tento způsob sňatku připomíná sňatek Jakuba patriarchy, jenž se též pronajal Labanovi za dělníka a později si vysloužil jeho nejstarší dceru Leu a ještě později i druhou dceru Rachel. Jakub sloužil za každou manželku sedm let. —

Zmíníme se o mateřském právu, které dosud vládne ve střední Sumatře.

Z náčrtku uvidíme, že láska mateřská je zcela instinktivní, kdežto cit otcovský je vzbuzen vírou, rozumem a povinností. Láska mateřská je něco přirozeného, láska otce něco vštípeného vychováním.

I.

Malajci usazení na střední Sumatře v guvernerství západního pobřeží Sumatranského — jest jich přes million na 1800 čtv. milích — mají zvláštní společenské řády, zcela rozdílné od nynějších řádů evropských. U nich se ještě udrželo právo mateřské (metrarchie), jež vládlo v šeré dávnověkosti u obyvatelů naší zeměkoule. Matka je zde dosud zástupkyní rodu, středem rodiny a zůstává navždy vlastníci domu a všeho, co patří rodině; též děti stávají se členy toho pokolení, kam náleží matka. Rodinný majetek matčin mohou dědití pouze děti její — a ne muž nebo pří-

buzní mužovi. Děti mluví o mateřském domu, ne o otcovském. Ne otec, nýbrž matka je pánelem svých dětí — a otcovskou moc nad nimi vykonává matčin nejstarší bratr (mamak).

Mladík, jenž si vyhlédl nevěstu, neobrací se k otci nevěstinu se svou žádostí, nýbrž k matce a ke strýci nevěsty, aneb k její dalším příbuzným se strany mateřské. Děvče někdy si samo vybírá ženicha, a když matka její volbu schvaluje, bývá sňatek. Anebo matka dceři své ženicha namluví a dcera svoluje. Když potom rodina nevěsty svolila ke sňatku, mladí manželé neřizují si své vlastní hospodářství a domácnost. Každá strana zůstává v domě své matky, a muž dochází k ženě pouze večer, nebydlí u ní a je považován za člověka cizího, do rodiny nenáležícího, pouze za člověka, jenž v rodině jistý čas se zdržuje (orang menumpang). Muž bydlí v domě své matky spolu se svými sestrami, pod jejich dozorem se nalézá veškeren jeho osobní majetek, a které spolu s dětmi svými mají právo ku všemu, co on vydělá obchodem, ruční prací neb jakýmkoli jiným způsobem. Co však koná takový manžel v domě nebo na poli *své ženy*, je vše ve prospěch ženy. a sám smí z toho použítí pouze toho, co by bylo ve prospěch dětí, na př. aby šat jim zopatřil — chce-li pro ně činiti více, potřebuje k tomu povolení svých dědiců. — Po otci nedědí jeho děti, neboť ty náležejí jeho matce a

mohou dědit pouze po matce; po otci dědí jeho sestry, nebo děti jejích; nemá-li však sester, dědí bratří jeho s dětmi, a nemá-li ani bratrů, dědí po něm další poboční příbuzní aneb členové toho pokolení, k němuž náleží. Členové pokolení dávají však obvykle dědictví dětem (ačkoli k tomu nuceni nejsou), neboť dědictví je nepatrné. Dědičná důstojnost z téže příčiny (na př. titul pohlavára = tuanku) nepřechází s otce na syna, nýbrž na syna po sestře (*kamankan*). Zanechal-li nebožtík dluhy, případnou týmě způsobem na dědice. Z majetku získaného mužem během manželství připadne jedna polovice synům sestry jeho nebo dcerám sestry jeho a druhá polovice vdově nebo vdovci. Umřeli-li muž, přijdou jeho dědicové, aby vyšetřili, co zanechal a berou si to, avšak zapravují útraty na pohřeb.

Tyto řády mají též neblahou stránku, ale jen s našeho stanoviska; nikdo si totiž nedá záležeti, aby svým kamankanům — sestřencům a neteřím — často žijícím v jiné krajině, zanechal mnoho pokladů, a potom při těchto rádech dědicví, již samo sebou malé, vždy se dělí na mnoho dílů. U Malajců, užívajících společně obecních polností, má člen každého okrsku přiměřeně velký přidělený pozemek a tím zabezpečenou výživu, proto nemá dědictví tak ohromného významu jako u nás, kde je třída proletářská a třída kapitalistů.

Mnohému sebevědomému zástupci silného pohlaví u nás bude překvapením, že děvče často samo si volí ženicha. Tu třeba uvážit postavení muže, jehož činnost v rodině jest obmezenější než u nás. U nás manžel je především zakladatelem krbu domácího, živitelem a právní hlavou rodiny; u Malajců je pouze původcem potomstva, kdežto žena sebe a děti sama živí a muž o zplazené jim děti dále starati se nemusí. Vůbec ve střední Sumatře, kde se domorodci zabývají obděláváním rýžových polí, vynikají ženy horlivou péčí o domácnost a děti. Tot nejpirozenější obor ženské působnosti. Ještě dlužno uvážiti, že takový manželský svazek je dobrovolnější, pirozenější a méně sobecký než u nás. Volí si dívka jonáka, jenž se jí líbí — to jedině rozhoduje. Jaký to rozdíl proti nám! Neboť jakými podněty uzavírají se sňatky v civilisované Evropě? Naše »dobré partie« mají často sobecký základ, peníze, společenské výhody. O tom synové přírody ničeho nevědí. Jsou šťastnější již tím, že nevědí o všemohoucnosti peněz. Smutná pravda, že kdo má peníze, má ty, kteří peněz nemají, ve své moci — nemá významu pro naše Malajce. Malajcům těmto se nedostává velmocného popudu chtit zbohatnouti. Jsou spokojeni svým prostým způsobem života a nevědí, co to je bursa, směnka, bankrot, továrna, všeobecná vojenská povinnost, souboj, sebevražda, syflis atd.

Blahý následek těchto malajských řádů je ten, že tu není starých panen. Každá dívka již v rozkvětu svém pozná muže a stává se záhy účastnou radostí mateřských, k nimž má každá zdravá ženská osoba bez rozdílu právo.

Obyvatelstvo jednoho domu velmi vzrůstá; zde bydlí matka s dcerami, a dcery mají děti — je veselo v domě a dětí je tam jako včel. V pangském vysokozemí jsou obširné domy, kde klidně bydlí 10—20 rodin (dle našich pojetí) pod jednou střechou. Domy jsou veliké jako kasárny, dlouhé a prostranné. Zvláště v noci byly by tyto domy přelidněny, kdyby se bratři starších obyvatelkyň neodebrali noclehovat do domů svých žen. Je-li dům příliš těsný pro stále vzrůstající rodinu, postaví se na blízkou nový dům a část obyvatel ze starého domu se tam stěhuje. Vzniká celá řada domů, v nichž bydlí členové jedné rodiny. A všichni žijí tu klidně vedle sebe u sebe bez hádek a záští. Když jsem hleděl na tuto velkou rodinu, vždy jsem cítil tichou, zbožnou, posvátnou radost z toho velkého lidského hnízda, svorného a spokojeného. Je to život opravdu idyllický a šťastnější, než namáhavý a perný život většiny rodin evropských, zaměstnaných bezohledným zápasem o život, jenž přece poskytuje nedostatečnou výživu.

V takovém domě najdete matku, její syny a dcery (vesměs po sňatku v mateřském domě

žijící) jakož i všechny vnuky a vnučky po přelici. A nade vším vládne nejstarší bratr matky mamak, jenž u sestřenců a neteří požívá veliké úcty.

Javanská divadelní skupina.

Poměr mezi mamakem a sestřencem je velmi laskavý, jako u nás mezi dobrým otcem a synem. Zemře-li mamak, přecházejí jeho práva a povinnosti na nejstaršího syna nejstarší sestry nebo,

je-li ten k tomu neschopen, na syna hned poměm následujícího. Jeden z nich stane se mamakem nade všemi potomky (v ženské linii) své babičky. Takovým způsobem náčelník kmene je zástupcem té pramáti, od níž pocházejí všichni jeho potomci v ženské linii; je velmi ctěn od svých soukmenovců a přispívá ochotně pomocí a radou, kdykoli toho třeba. Mezi Malajci není žebráků ani tuláků ani bezdomných, proletářů — a nemůže jich být při metrarchických řádech a spravedlivé rovnosti pozemkové, jimiž se obec řídí.

Otec nemá na své děti nijakého práva (tato práva má u Malajeů mamak), otec však, je-li nejstarším bratrem svých sester, jest opět pánem (mamakem) nad dětmi a potomky těchto svých sester. Proto se nikdo neptá: »Kdo je tvůj otec?« — On otce ani nezná. Třeba se ptáti: »Kdo je tvá matka?« nebo »Kdo je tvůj mamak?« Otec jest osobou vedlejší a úplně v pozadí; osud a sňatek dětí určuje matka a mamak. Otec nemá v tom nijakého úcastenství; otec je jaksi incognito mimo kruh rodinný a děti po něm též ničeho nedědí. Ptáte-li se Malajce na otce, uvedete ho do velkých rozpaků, neboť ani neví, že může taková otázka existovati. Spolu byla by ta otázka neslušná, urážlivá, jako kdyby se v Evropě někdo ptal přítele, jehož po dlouhé nepřítomnosti potkal: »Co dělá tvůj dělník, nebo

kočí, nebo hlídač?« — místo aby se zeptal, co dělá jeho manželka, jeho rodina atd.

Je pozoruhodno, že manželé nikdy nesmějí být z téhož pokolení, takže muž a manželka, náležejí každý jinam do jiného pokolení; takových pokolení (suku) je v padangském vysokozemí čtyřicet. Roztřídění lidu na pokolení bylo též u Židů, mezi něž byla rozdělena Palestina, jenže pokolení bydli v určitých územích, a toliko pokolení Levi dostalo čtyřicet osm měst v různých krajinách. U Malajců jsou však členové téhož pokolení, totiž potomci téže pramáti — vždy v rozličných krajích. V každé malajské vesnici nalezneme příslušníky až desíti rozličných pokolení; každý dobře ví, nechť je kdekoli, co se děje v jeho suku, a člen téhož suku, sejde-li se v cizině se soukmenovcem, je vždy radostně vítán.

Malajec je šťasten vědomím, že náleží do obce, kde je rovné pozemkové právo pro všechny, kde není žádných privilegií, kde žijí téměř jeden jako druhý, asi ve stejném blahobytu, a kde proto není závisť a kastovní nevraživosti, neurvařosti jedné třídy naproti druhé. Evropský velkokapitalista, jenž žije líně, a ví, že práce tovarní předpokládá chudobu, snad vám namítne: »Proč, tím se podporuje lenost v lidu, když lid má výživu zabezpečenu bez lopotení.« Na to odpovídáme s Malajcem: »Což je povoláním člo-

věka, aby se dřel od rána do večera? Kdyby se aspoň dřel na sebe!« Normalní stav člověka nedá se ovšem bez práce mysliti, ale práce ta musí být taková, aby tisíce a tisíce lidí neobracela v otroky, aby každý pracující měl aspoň tolik hodin odpočinku, kolik práce. Malajec více odpočívá nežli pracuje. Toť právě veliká přednost malajských obcí, že obyvatelům není třeba se dřít jen pro výživu jako evropským proletářům, že mají ze života radost, že milý jest jim život; pro ně život nemá nic hořkého a tragického jako pro Evropany, u nichž počet samovražd a choromyslných stále roste (v každém čísle novin najdete několik samovražd), v jejichž hlavních městech lidé hladem umírají. Rolnictvo v nábožné Haliči stále hladově. U Malajců hladu není a nemůže být. Každý je tam vlastníkem půdy, každá rodina má vyměřenou půdu dle počtu svých členů. Jmění každého jednotlivce zahrnuje pozemky, polnosti; rodina obdělává svá rýžová pole a nezná těch trapných starostí o výživu svírajících miliony evropského lidstva. Peněz mezi Malajci je velmi málo, za to mají polnosti a potravin v dostatečném nadbytku. Velkostatkářstvo privilegované, které je záhubou drobného rolnického stavu v Evropě, nemůže mezi Malajci vzniknouti, neboť obec sama zachovává dělitelnost svých pozemků a sama bdí nad tímto pravidlem.

Čtenář vidí, že ve vnitřní Sumatře pojem rodiny jest jiný než u nás. Nám se nyní přičí, abychom původ rodiny odváděli dle linie ženské, a syn aby dostával příjmení po matce a ne po otci. Tento zákon o ženské posloupnosti byl Řekům a Římanům úplně neznámý, a když Heródot sledal u Lyků obyčej, že děti přijímají jméno matčino, a že Lykové sestavují rodokmen dle původu mateřského, mnil, že tímto obyčejem liší se Lykové od ostatních národů. A přece tento zvyk je až podees velmi rozšířen skoro u všech australských plemen trvajících na velmi nízkém stupni vzdělanosti. Metarchie trvá ještě u Indianů severoamerických, Malabarů a rozličných kmenů asijské pevniny, u obyvatelů ostrovů Martlock, Marschall, Tonga, u Arovaků v Guyaně a jiných afrických kmenů.

Stopovati vznik a vývoj rodiny od prvopočátečného stavu lidstva, od surového pravěku až k našim rodinným svazkům — jest úlohou moderní vědy — sociologie. Lidé v předhistorické době žili v malých, sobě nepřátelských tlupách, dobývajících si namáhavě výživy. Nejsilnější byl náčelníkem hordy. Každý člen hordy věděl, kdo jest jeho matkou, nevěděl však, kdo jest jeho otcem. Matka die všeobecného zákona přírody souvisí s dítětem mnohem užšími přírozenými svazky než ploditel, ona též cítí živější náklonnost k mláděti a vyvinuje se v ní instinktivní

láska k dětem, jak to vidíme u všech živočků. U živočků matka vždy se stará o zachování svých potomků, méně a jen výjimečně otec. I v metrarchické době starost o děti měla výhradně matka. Vznikla tedy přirozeně skupina mateřská (muž jako manžel a otec byl z této skupiny zcela vyloučen). Majetek přecházel po matce k dětem, k její nejbližším pokrevným příbuzným, a teprv později, když muž v bližší styk vstoupil se skupinou mateřskou, též k jeho movitému jmění, k dětem sestry. Tento společenský řád, v němž sestřinec má dědičné právo, trvá ještě u mnohých plemen.

V prvopočátečné tlupě byla láska neznáma, muž se tu choval právem silnějšího, uprostřed tlupy i mimo tlupu. Muž zmocnil se ženy, buď ji uloupil nebo koupil a stala se takto jeho majetkem. Nyní je tvořena rodina něčím, co náleží jednoému pánovi, co je pod mocí otce; vyvinuje se tu pojem majetku a příslušnosti a první krok k civilisaci. Základ a vodící pravidlo nově utvořené otcovské rodiny není více krev, nýbrž *moc* a *pěst*. Nový princip otcovské moci rozbil starou organizaci rodin dle matky. Tento převrat patriarchický nestal se rázem, ba nešel se ani současně na celé zeměkouli. Nejdříve se objevil u silných a činně vystupujících národů a vždy vycházel od jednotlivců. Přechod z práva mateřského k moci otecké lze připodobnití třem velkým

dobám kulturním, době kamenné, bronzové a železné, které po sobě následovaly a též v určité době neuplynuly jako stroje nařizené do jisté hodiny. U malajsko-australských Papuanů je dosud kamenná doba, dosud neznají železa. Jako tento kamenný věk předcházel užívání kovů, rovněž v životě národů mateřská krev (pokrevnost skrze lůno mateřské) předcházela posloupnost otcovskou. Jako prvopočátečný kámen ustoupil kov, tak ustoupil mateřský řád řádu otcovskému. Kamenná doba je známkou šedé dávnověkosti a mateřský řád rovněž. Jak toto společenské zařízení se udrželo v střední Sumatře u Malajců, u plemene jinak dosti vzdělaného, je dosud nesnadno vysvětliti. Avšak nesnadnost tato nikomu nedává práva, aby tvrdil, že čílověčenstvo již v šedé dávnověkosti se rozpadalo ve skupiny dvě, metrarchickou a patrarchickou, že tyto dvě skupiny vedle sebe od jakživa byly, jako vedle sebe v přírodě stává stát včelí a mravenčí. To není rozřešení otázky, nýbrž jen pouhé její obejití, a tím není nic dokázáno. Naopak, láska a postavení otcevo je pozdní, mimořádný výjev civilizace a společenského vývinu, třeba že vznik, ustálení a konečná nadvláda nového principu není ještě prozpytována. V nejnovější době někteří ethnografové tvrdí, že v době předhistorické nebylo nespořádaného pohlavního obcování, že nebylo t. zv. promiscuity. Positivních psaných

památek o tom nemáme. Tež Darwin se stanoviska zoologického pochybuje o této promiscuitě, což odvodňuje tím, co víme o žárlivosti všech mužských živočichů. Darwinovi zamlouvá se spíše ta hypotéza, dle níž člověk žil prvopočátečně v malých společnostech, každý muž s ženou, anebo, když měl moc, s více ženami, které ze žárlivosti proti všem ostatním mužům hájil, až konečně se vyvinulo *jednoženské manželství*, které vzhledem k výchově dětí a k budoucnosti člověka pokládá se za nejprospěšnější.

Nenáhly postup od nevázaných tlup lidských k rodinnému životu lze dosud stopovati na naší zemi. Dosud jsou surová plemena, u nichž rodiče tak dlouho o děti pečují, pokud děti nejsou schopny, aby se sami krmily, načež dívky mizí v tlupě a jsou rodičům úplně cizí jako ptáčata, když umějí již létat a hnízda nepotřebují. Dítky náležitě celému plemenu jako rodiče. Dějiny lidské rodiny učí, že Adam a Eva nebyli samotnými jedinci na světě, nýbrž že náleželi plemenu, jemuž byli zavázáni vším, co byli a seč byli. Mimo plémě nelze si ani mysliti první lidičky. — Dále jsou plemena, v nichž muž postupuje do domu ženy jako nádenník a dělník, tam nižší práce vykonává a od dětí za otce uznán nebývá, t. j. děti necítí k němu nijakých povinností za to, že je zplodil. U Malajců muž ani u ženy nebydlí, jsa pouze v její domě trpěn. Všude však vi-

díme — a u Malajců též — důležité faktum, že i při mateřím právu, kdy rodina se kupila okolo matky jako svého hlavního středu, *rodina byla vždy řízena a vedena mužem* (u Malajců, jak již řečeno, mu říkají »mamak«). Žena nikdy pokud svět světem stojí, neviádla v rodině s tou mocí, jako vládl otec v době patriarchální. Lidská společnost *vždy byla řízena mužem*, nějakého ženského regimu nikdy nebylo, a tak to musí býti, ač má-li člověčenstvo pokračovat na dráze pokroku a zdokonalování. S ženským regimem s jeho vlečkami, turnýrami, krinolinami a modními nesmysly nastal by rázem konec kulturního rozvoje lidstva, lidstvo by se vrátilo o mnoho tisíc let nazpět. Avšak není obavy, že se tak stane, příroda takovýchto skoků o tisíce let zpět nemiluje — a potom tělo žen je tak podivuhodně sestrojeno a rovněž i duševní stránka ženy, že bez muže, jakožto pána svého, obejtí se nemohou, nemožou se obejtí bez muže ani býti šťastny, ani spokojeny a zdrávy. Proto vídíme, že veškeré jejich konání a myšlení bezděčně směřuje k tomu, aby se »pánům« tvorstva líbily a smyslnost naši rozněcovaly k dosažení hlavního velikého cíle, k němuž jsou na světě — zcela ve smyslu matky přírody. A páni tvorstva zase se koří krásným, svůdným a v mládí tak zajímavým bytostem ženským rovněž ve smyslu matky přírody. Aby jim však vládu a ří-

zení svých věcí přenechali, na to ještě nikdo z mužů nepomyslel. Byl by to svět velmi podivný. Vláda čepce — kdyby na ni jednou došlo — byla by, mezi námi řečeno, největší a zároveň nejkratší fraškou pod sluncem. Homerický smích silného pohlaví rozléhal by se veškerenstvem. Jinak to ani nemůže dopadnout. Člověčenstvo existuje 85 tisíc let, z nichž pouze 5000 náleží civilizaci. Postupem 80ti tisíců let, nežli nastala doba civilisační, byla vláda žen. Žena byla za kamenného a bronzového věku hlavou rodiny, byla královnou a kněžicí.

Přišla však doba, že jí žezlo uniklo z ruky. Muž se povznesl k sebevědomí. Se vznikem osobních zájmů a soukromého majetku vzrůstal i význam té osoby, která majetek dobývá — muž. Muž potom ženu si uloupil — stala se jeho otrokyní; později po uplynutí věku ji koupal — stala se mu pomocnicí a hospodyní, a věkovým postupem civilisace i jeho manželkou, více méně rovnoprávnou. Kdosi řekl, že patriarchie jest. výrazem civilisace — a metrarchie výrazem polodivokého stavu společenského. Nyní prý moderní ženy opět se hlásí o žezlo, emancipace prý směřuje k zavedení metrarchie. I kdyby k tomu směřovala, není se čeho báti. Co bylo v přírodě a co za své vzalo, již se nevrací. Tisíce a tisíce let společenského vývoje nelze vyškrtnouti z dějin člověčenstva. Je-li manželství spuchřelá

institute, která se tak dlouho udrží (jak to Zola vyřkl) pokud se nenajde něco »lepšího«, — tož emancipace žen s žezlem v ruce jistě nebude tím »lepšíím«.

Malajci ve střední Sumatře tvoří jednu velikou, těsně spřízněnou rodinu. Takové řady měli před mnoha věky, mají je nyní a dlouho ještě budou e mítí. Hollandská vláda byla by ráda, již z byrokratického pohodlí, aby znenáhla manželské tyto řady změnila a těmi je nahradila, jaké jsou v obyčejí u ostatních Mohammedánů. Avšak Malajci úporně odmítají každou i sebe nepatrnější změnu trvajících společenského zařízení. Život všech plemen na naší zemi, i velmi málo civilisovaných, je těsně skován přísným zachováním starodávných obyčejů a zvyků. To nazývají Malajci *adat*. Proč ty obyčejí zachováváte? — »Tak to činili naši předkové a tak jsme je zdědili od nich«, odpovídají, a tím (dle jejich mínění) své zvyky a jednání odůvodňují tak, že jakékoli další námitky jsou nemožné. Z toho vyplývá též nechuť k novotám, ve mnohých případech úplně oprávněná. Malajec nezná jiných poměrů kromě těch, v nichž sám žije, i jednal by přeháhleně, kdyby, jak Taylor podotýká, se vzdal osvědčených společenských řádů a nastoupil dráhu převratů a oprav, které by snad zničily dobré stránky trvajících řádů, aniž by bylo jistoty že by je nahradily něčím lepším.

vlasý začínají, měly v podobě tříhranu natřenou šarlatově červenou barvou.

Když jsem do chatrče vstoupil, dívky sklopily z větší části oči, jiné na mne hleděly zcela bez rozpaků, skoro dětinsky. Duchem byly to většinou děti, jen těla jejich, jak to bývá u všech indianských děvčat — byla na svá léta značněji vyvinuta (snad žádná nepřekročila 14 rok); po této stránce směle mohly soupeřiti s každou 18- až 20letou lůzně vyvinutou krásnou Evropankou. Pohlavár mne vyzval skrze tlumočnicka, abych si jednu z nich za svou družku vyvolil na dobu svého pobytu v osadě. Byl jsem překvapen tímto lidumilným nabídnutím, ačkoli jsem již dříve slyšel o tomto zvyku Arekunů vůči cizincům.

Přírodoppytec Schomburgk za svého zdejšího pobytu byl rovněž nucen kousnouti do tohoto nikterak kyselého, spíše »rajského« jablka.

I mně nezbývalo leč vyhověti tomuto obyčeji, což mne nestálo velkého namáhání. Pouze volba mezi děvčaty byla mi obtížná, byly všechny bez rozdílu krásné. Jevily velkou rozmanitost svých vnaď, čímž vznikala kritičnost mého postavení. Nejlépe bych si byl vzal celý tučet. Nejsa však Mohammedánem ani Mormonom a maje voliti pouze jednu z nich, vybral jsem si tu, která dle mého vkusu byla těla nejkrásnějšího a nejdokonalejšího. Bylo jí asi čtrnáct let, honosila se však již plnou zralostí ženských vnaď.

Dočasně manželství v jiných tropických krajích.

Dočasně manželství mezi Evropany a tuzemkami vyskytuje se i v jiných tropických krajích. Přírodoppytec *C. Appun*, jenž dlouhou dobu ztrávil mezi Indiany v britické Guyaně (v jižní Americe) popisuje v knize *Unter den Tropen* (1849 — 1868) zvláštní tento zvyk u Arekunských Indianů, jemuž se sám chtěl nechtě podrobil. »Pohlavár vedl mne do chatrče; u stěn stálo mnoho Indianů obého pohlaví a uprostřed sedělo na visutých rohožkách asi tučet mladistvých krásných Arekunských dívek. jimž jsem se včera tak obdivoval. Byly jako vždy až na malou, okolo kyčlí obvázanou zástěrku zcela bez obleku, obličej a tělo měly ozdobným způsobem červené a černě omalovány; šperky strakatých skleněných perel splývaly jim přes ňadra a okolo krku; kolem nohou nad lýtky měly hustě ovinuté dlouhé šňůry bílých perel. Dlouhé černé vlasý byly s čela a spánků hladce sčesaný; v předu vysoko na čete, kde

Hned po vykonané volbě odešly ostatní dívky z chatře, některé s mrzutým výrazem v obličejích a s patrnou nevrlostí. Po té vrátil jsem se do svého bytu, kdež jsem čekal, leže ve visuté rohožce, co se dále dítí bude. Zvolená mnou dívka přišla ke mně v průvodu několika Indianek, které přinášely vařené maso a ryby jakož i čerstvý zdejší chleb. Ženy prostřely přede mnou rohožku, na níž rozstavily přinesená jídla, která nevy-padala chutně. Za nimi následoval pohlavár s ostatními Indiany, kteří přinášeli ohromné, opojným nápojem (paivari) naplněné tykve a misky k pití a vedle jídel je postavili. Všichni se skupili kolem mne.

Má kráska přistoupila ke mně a podávala mi kus chleba a maso, prosíc, abych to okusil, což jsem učinil nuceně, bez veliké chuti, načež naplnila misku s paivare, podala mi ji, šeptajíc několik nesrozumitelných slov — i chtě nechtě musil jsem vyzunknout odporný mi nápoj.

Na můj velitelský pokyn rukou, jež jsem dle poučení pohlavára směrem k dívce učinil, dívka odklídila spěšně jídla, načež ji pohlavár uchopil za rameno, přivedl ke mně a její ruku vtiskl do mé ruky, mumlaje při tom nesrozumitelná slova.

Dívka se vymrštila do mé rohožky a posadila se vedle mne. Tak jsme seděli jakožto nový manželský párek — dle indianských názorů —

nějakou chvílí vedle sebe, aby shromáždění zde lidé mohli se do syta na nás nahledět. Seděl jsem tu vedle svého děvčete s obličejem na polo radostným, na polo nevrlym, jako bych byl požil mnoho nezralého angrěštu. Ač ta dívka byla velmi krásná, přece mne upokojila myšlenka, že je mi určena za družku života pouze na dobu mého pobytu u hory Roraima. Celkem nebyl mi nemilý tento důvěrný, jako ve snu uzavřený, svazek, neboť kromě rozličných manželských radostí, jichž mi bylo takovým způsobem popřáno, získal jsem si tím ještě přátelství divokých Arekunů, takže jsem jejich služeb mohl použít na svých sběratelských výletech.

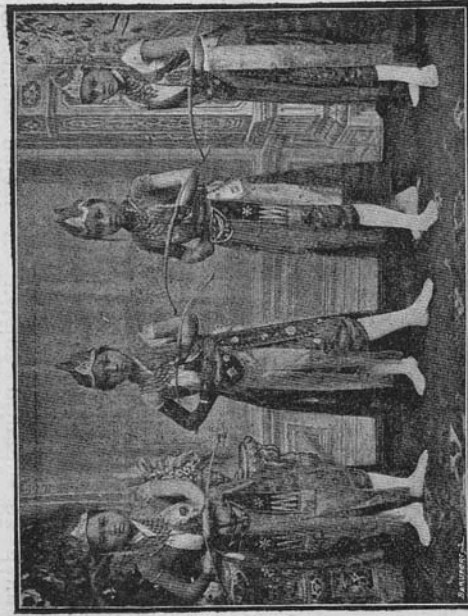
Druhý den po našich oddavkách přišli ke mně rodiče mé družky, aby si dle indiánských obyčejů vzali přiměřené dary, které si sami měli určit. Otec si vyžádal ručnici s dostatečným množstvím střeliva, sekeru, nůž, zrcadlo, břitvu, hřebeny, nůžky, udice a jiné méně cenné předměty, kdežto matka žádala tři libry strakatých skleněných perel, několik hřebenu, nůžky, zrcadlo a tučet náprstků. Odevzdal jsem jim tyto dary; též příbuzní děvčete vyžádaly si dary, ale již mnohem méně než rodiče. Obdržely několik šnur perel a náprstků. — Indianky nepoužívají těchto náprstků na šití jako dámy civilisovaného světa. Ony je seřadují na nit, prorazivše je na vrchole v jeden svazek a potom je nosí kol

krku, takže jim dolů na prsa visí; při každém pohybu těla jejich vzniká rolničkový zvuk a zvonění to jim dělá velkou radost.

Rozdáním darů byly ceremonie mého sňatku ukončeny. Nyní jsem žil úplně volně s dívkou mé volby; ona jako všechny Indianky pracovala velmi pilně na poli, v domácnosti mne obsluhovala a provázela mne do lesa na mých přírodních výletech. O evropské kuchyni, kterou mi obstarával můj barevný sluha William, neměla poněti; sama se stravovala u svých rodičů, neboť Indiané nejedí jídel připravených dle evropského způsobu, majíce odpor k máslu a tuku, ba nechtějí ani požívatí kávy a čaje. Oba moji evropsští sluhové vybrali si týmž způsobem po hospodyně jako já; jeden z nich, jenž zpozoroval, že dívky se bojí vousů na evropském obličejí, zcela se oholil — řekl mi, že to učinil za příčinou horka, ale já dobře věděl, že nikoli horkost teploty, nýbrž horkost krve byla toho příčinou. Teprv po oholení, když dívky přestaly se ho bát, mohl se ucházet o družku a společníci v hospodářství «

— — — — —
 Tak vypravuje ve svém díle přírodopysce Appun. O arekanských Indianech čel jsem ne-
 jedenkrát; byli to nejbojovnější a tělesně nej-
 ušlechtlejší všech indianských kmenů a též nej-
 urozenější, jakožto potomci peruanských Inků.

Ohromná většina chilinských žen vyniká ušlechtilou a hrdou krásou — jsou to kreolky a děkují za svou krásu plemenné směsi dobových Španělů s araukanskými Indiany. O araukanských

Domácí balet javanského prince Mangko Negoro residujícího v Solo.

dívkách čel jsem nedávno v jistém etnografickém spisu: »Mají orličí nos, malá ústa s plnými rty, černé ohnivé oči, vlasy černé, velmi malé nohy a ruce.« — Mají prý též svůdné vlnité linie těla. Jsou opravdu tak sličné? Ano! Důkazem toho může být to, že smíšením bělochů a rudochů

vznikla v území Indianů rača žen, jež může se měřit s ženami bílé pleti krásou a gracií, někdy je i předčí. Rudošská krev kolující v jejich žilách propůjčuje pleti barvitější kolorit, zářnější oko a živější gracií. Předek-rudokožec takové krasavice náleží ve většině případů již dávno minulosti; ale přes to dívky indianského území nemohou zapřít původu své krásy; i vyslovené blondýnky vykazují zřetelné stopy indianského typu. Nejen gracie a líbeznost tváře, ale krásná postava těchto dívek je dědictvím po prabábě, jež ve volné přírodě žila ve zlaté svobodě. Štátnému smíšení rač děkují děvčata indianského území ještě za jednu z největších krás žen: Čistý, něžný, obzvláště melodický hlas.

Tolik o indiankách.

Kapitola o šněrovačce.

Básníci s nadšením popisují vlnící a dmoucí se ňadra bělošek; prý vniterní vulkan lomcuje těmi ňadry! A zatím je toho básnického lomcování příčinou — těsná šněrovačka. Nebot u tuzemních dívek nespátříte těchto vlnících a dmoucích se ňader, leda výjimečně, když kvapně někam chvátají a jsouce uříceny dýchají celým hrudníkem. Při obyčejném dýchání nebývá u nich vlnění ňader. Proč? Dívky se v pasu nestahují (jsou již od přírody krásně štíhlé — na Moravě říkají, jako když je bičem přetne) a vůbec nenosí šněrovaček aniž jiných těsných přístrojů, které by tvar těla měnily a zmrzačovaly; dýchají tudíž přirozeně, jak příroda to zařídila — dolejší částí plic. Šněrovačka svírá evropským ženám dolejší část prsou a žeber, proto u žen zašněrovaných, aby mohly dýchat, zdvíhá se *hořejší* část prsou, zvedají se *hořejší* žebra a vzniká žeberní nebo hrudní dýchání. Tuzemky nemajíce prsa stlačena

dýchají proto jako mužové *dolejší* částí prsou a břišní stěnou (dýchání břišní). U mužů při vdechu (inspiraci) rozšiřuje se hrudník tím způsobem, že bránice (diafragma) t. j. nejvydatnější dýchací sval oddělující dutinu hrudní od břišní — se sníží, takže zvedání žeber u mužů mnohem méně přispívá k rozšíření hrudníku. Naproti tomu u žen převládá zvedání žeber při vdechu.

Dr. Th. J. Mays (z Philadelphie) vyšetřil 82 děvčat indianských, která nenosí korsetu aniž jiných přístrojů měnících tvar těla; u všech nalezl dýchání břišní, které je tedy i u žen přirozené a normalní zrovna jako u mužů. Hrudní dýchání vyvinulo se u žen civilisovaných toliko působením nynějšího nevhodného odívání t. j. stahováním pasu a tlakem šněrovačky na bránici. Totéž nalezl Dr. Kellogg u Čiňanek a u všech jiných asijských žen, které nikdy neužívaly korsetu a nikdy nejevily v pasu nijakých pruh od zařezávání se tkanic sukni do života.

Evropská žena svírá si těsnou, tvrdou šněrovačkou žaludek a prsa až ke krku, mnohá vězí ve šněrovačce stlačena jako středověký rytíř v krunyři, má proto špatný oběh krve a špatně tráví, trpí chorobami žaludku, plic, srdce, jater a ledvin; vznikají během doby pošinutí vnitřních orgánů, ledvin a příčného střeva (gasteroptosis a enteroptosis). Mnohá žena snáší tyto choroby

s neobčejnou podivuhodnou trpělivostí, jen aby dle příkladu svých přítelkyň byla štíhlá a mohla se prezentovat půvabně vlnivými ňadry. Avšak právě toto vlnění ňader je důkazem, jak dýchání ji nanejvýš namáhá. Tuzemky dýchají volně, nic se u nich nevlíní a nic nelomcuje jejich ňadry. Hořejší část plic jest u nich pokojná — a dýchání mají zdravé, pravidelné. Korset jest jako bastilla zřízená na úkor zdraví a krásy — i třeba tuto bastillu a hradby ztroskotati a takto ženám zachrániti tělesné vnady a půvaby, osvoboditi jim od pancíře prsa, záda a tailli — a zachovati jim v těle volný oběh krve, bez něhož zdravé tělo neobstojí. Jsou paničky tělnaté, již staršího věku, jimž šněrování obstarávají dvě služky. Služky násilně vpravují do pařížské sněrovačky svou milostpaní s takovým přepjatým namáháním, že samy dostávají závrať a modrají v obličejí. Zde již ani nejde o skrývání krásy — je to šílenství stárnoucí milostpaní a opičení se po mladých. Z pouhé ješitnosti chce přezrálá tučná dáma míti stůj co stůj vosí miniaturní tailli a — omdlévá ve svém ukrutném zašněrování. Ubohá paní! Má již vzrostlou dceru, ale sněrováním se pořád ještě chce líbiti lichotivým světákům a svou štíhlostí vzbuzovati pozornost mužů. Při bolestném šněrování řekla Dubarry: »On ne souffre jamais trop pour être belle.« (Nikdy dosti netrpíme, abychom byly krásné.) Krátká je bolest,

ale radost z krásy trvá věčně. Snad má se správněji říci: Déle.*)

Tuzemky, které šněrovaček neznají ani dle jména, jeví přece štíhlost v pasu a soulad milých tvarů, jimiž uvědomělé ženy právem se pyšní jako nejkrásnější a nejsvůdnější přirozenou ozdobou, již nelze koupit za peníze. Anebo má být účelem korsetu, aby tělo ženské bylo obráceno ve dva kužele, které srostly svršky svými v pasu? Toť výsledek nepovolných korsetů a železných pruhů. Tělo jest u oblouku žeberního strašně znešvařeno ustavičným tlakem, a naopak, u boků je naduřeno; vrchní část těla nabývá podobu tříhranu dolu zašpičatělého. Venuše Milosská nedala by se od krejčí takto mrzačit jako naše moderní dámy. Šněrovačka je krásnému tělu a krásné postavě zbytečná, ošklivému tělu nedává půvabů; později ovšem skrývá mnohé šednosti stárnoucího a šněrovačkou notně šeslého těla ženského, kteréžto skrývání dlužno vděčně uznati. Ještě dlužno uznati, že hubeným dámám

*) Někdy těsně šněrování působuje i smrt. Čítáme někdy v denních listech zprávu, že na plesu padlo děvče bez sebe k zemi a bylo na místě mrtvé. Obyčejně to bývá po půlnoci, když slečna po několik hodin již tancovala. Tělo bylo dle lékařského nálezu silně slisováno šněrovačkou. Smrt následovala mrtvicí mozkou, způsobena byvši nepohyblivostí hrudníku a nemožností volného dýchání. Kandidátky mrtvice, šněrujte se a uvažte, že všeho je do miry!

prokazuje šněrovačka vatou podšitá dobré služby při klamání citelů; činí z hubených žen dámy plných tvarů. To jsou poslední její kouzla a čary. Zanzibarský sultán chová ve svém »Museumu« zvláštností, skvostné exempláry rozličných předmětů z civilisované Evropy, jako falesné copy, gummová nádra, šněrovačky, balonovité rukávy a turnýry (přívěsek to, ježž bledolící dcery Eviny pokládají za zvýšení svých ... vnaď, zvláště když přívěsek graciosně sedí a hezky sedlovitě přiléhá) a rozličné jemné a chytrácky upravené přibory pro evropská těla dámská. Malé korsety evropských žen, určené pro *vosí taille*, mají 44 centimetrů objemu, asi jako krk tlustého člověka, jsou však *taille* objemem ještě menší (30 cm). I v Praze potkáváte dívky s tak uzounkým žvůtkem — každý se ohlíží za těmito mužčenicemi ženské ješitnosti — že byste si troufali jedním stříhem nůžkami rozdělití to ubožácké dívčí tělo na dvě části. V této stlačené a šněrované úžině — dolejší část hrudního koše je násilně sůžena až na třetinu své přirozené velikosti — nemůže se umístit žaludek, játra a slezina. Ušlechtilé orgány se stlačují, mrzačí, do- stávají brázd, od tlaku, znetvořují a zatlačují se dolů; játra pozbývají své normalní podoby a znetvořená posunují se dolů; rovněž dolů tihnou žaludek, ledviny a střeva. Tři nejdůležitější výkony lidského těla jsou tlakem korsetů silně po-

škozeny: Dýchání, trávení a oběh krve. A následek je — nedokrevnost, blednička, slabost srdce a svalů, neurasthenie, hysterické choroby a vůbec neudrživost. U žen, které se volně vyvíjely (bez šněrovaček), nevyskytují se zmíněné charakteristické nemoci, což je důkazem, že nemoci ty jsou způsobeny šněrovačkami. Jak může taková ve šněrovačce sevítená a utažená žena volně pracovat ve fyziologické laboratoři?

Jistý doktor lékařství, jenž speciálně vyšetřoval zhoubné následky silného šněrování, uvádí celou řadu onemocnění, způsobených tímto nešvarem. Uvádí je latinskými jmény: Anaemia, chlorosis, atelektasia, cardialgia, gastralgia, gastritis, hepatitis, gastroptosis, nephroptosis, enteroptosis, obstipatio, dysmenorrhoea, amenorrhoea, metritis — konečně ztuchlost srdce a úbytě. Jsou to choroby, které ženu činí již tím nešťastnou, že jí vštěpují vědomí zaviněné neudrživosti a nezhojitelného mrzáctví. Prof. kliniky Eulenburg po mnoholetém a podrobném studiu dospěl k výsledku, že každá pátá neb šestá dáma nosící šněrovačku trpí pohyblivostí ledvin a že ze 100 těchto onemocnění připadá 96 na ženské pohlaví! Pohyblivost a vytlačení ledviny s místa přirozeně ledvinám naznačeného má na výkon ledviny a ostatních útrob velmi nepříznivý vliv. Kromě toho šněrovačka tlačí na prsní žlázy zamezujíc volný jejich vývoj, takže vede

k zakrnění ňader a dále i k zakrnění hřbetního svalstva, čímž záda rovněž jako přední strana hrudního koše se stávají ploskými a prázdnými; záda totiž pozbývají živějších kontur nedostatečnou činností svalů.

Jak týž lékař (Hollandan) podotýká, normalní ženský trup zužuje se dolů od širšího objemu ramen k pasu a od pasu šíří se trup k bokům, z čehož plyne, že krása taille není způsobena její absolutním objemem, nýbrž výhradně rozdílem v šířce mezi taílí, boky a rameny. Šněrovačka však nedbá tohoto poměru a hřeší proti němu. Hřích tento surově se tresce na ženě — při prvním porodu.

Taille (18 až 24 centimetry v průměru) musí být o 12 centimetrů užší než kyčle a o 16 cm užší než ramena v největší jejich šířce. První následek šněrování jeví se tím, že přes pupek se táhne temný pruh; dolejší část života je stlačena dolů a vpřed nabývají zašpičatělého tvaru. V dalším průběhu stává se tento pruh nad pupkem hlubokou, brunátnou, zkrvavělou brázdou; na hrudním koši, jehož dolejší objem je silně sešněrován, ňadra klesají dolů, až se stanou trvale svislými. Břicho níže pupku je s vnitřnostmi stlačeno dolů a visí ochable a mrtvě dolů, tak že při poněkud silnějším ztuchnutí nabývá podobě ošklivé houbovité podoby žabího břicha, které se nedá napravit ani prodloužením

korsetu aniž sebe obratnějším upotřebením pasů a vazadel. Čím dříve se děvče začíná sněrovat, čím něžnější je tělo dívčí do sněrovačky vtěsnávané, tím zřetelněji a rychleji objeví se zhoubný účinek sněrování a stahování.

Jsou již patnáctileté dívky, které mají svislá řadra jako hadry a ochablá houbovitá břicha. Působením stálého tlaku na kůži a na svaly pozbývají svaly a kůže na břiše pružnosti. Porod následkem ochablých a špatně účinkujících svalů bývá velmi těžký; taková dáma má po porodu břicho jako ochablou tašku, která jí navždy zůstane. Rovněž jako břišní svaly vyvinuje se následkem stálého tlaku nedostatečně i dlouhé svalstvo hřbetní, svaly zůstávají zeslabené a činí záda plošká a ohnutá; tím se vysvětluje, proč ženy sněrovačkám zvyklé dostávají v kříži bolesti, když páteř jejich postrádá obvyklé podpory. Dolejší kraj sněrovačky silně tlačí na měkké části nad kyčlemi, kde se vytváří neveliká oduřina a opuchlina (pruh) nad boky, která se stále zvětšuje ustavičným stlačováním. Při štíhlé taillii děvčete tím více potom vynikají velmi velké, takorča ohromné boky, což se pokládá za něco zvlášť vyzývavého a dráždivého — aspoň mnohé dívky míní, že toto znešvaření působí na šviháky neobyčejně dráždivě a velice si zakládají na tom dojmu. Nepřirozeně a žalostně zohyzdění tělo musí být nyní stále ve své podobě udržo-

váno — tuhou sněrovačkou, bez níž dámy nemohou se již ve společnosti obejít. Jistý franouzský sochař definoval oděv jako organisovanou lež na těle ženském — což o sněrovačce lze především tvrditi, s dodatkem, že tato lež nejvíce se tresce na těle samém.

Potkáváje nešťastné děvče s vosí taillí, jejíž štíhlost zdá se ještě větší vystupujícími boky a vzednutou okrouhlostí šatu na zadní části, dávám v duchu bezděčně důtku její rodičům jakož i lékáři, jenž v té rodině léčí a podobné znasilňování a znetvořování mladého dívčího těla lhostejně snáší. »To s tou důtkou myslíte do opravy?«

— slyším námitku domácího lékaře. — »Vždyť je nás lékařů beztoho jako mravenců, nemáme co dělat, ať máme trochu práce...« »Ostatně zkuste jen, vy muži vážený a přísný mravokárče, — vytýkejte dívkám škodlivost něčeho, co jim (jak jsou o tom pevně přesvědčeny) tak divukrásně sluší a čím nejlépe mužskému pohlaví doufají se prezentovat a cestu k oltáři si proklestit. Facit bude, že vám dají kvinde — hned si vezmou jiného lékaře, jenž jim tyto převrácenosti nejen dovolí, ale první jim zalichotí: »Vzácné dámy, proč byste to nenosily, sluší vám to divukrásně.« Čtverák chce si u nich lichocením pojistit praxi. Praxe kazí povahu.

»Musíš trpět, miloušku, abys byla krásná!« — rodiče říkají v Číně malým holíččkám, když je

ohavně mrzačí, aby měly krásné t. j. co možná malinké nožky. Děvčátka po celé dni hlasitě bolesti křičí, nemohouce spát. Bolí a tlačí je ob vaz, v němž vězí násilím zkroucené a zmražené nožky; někdy vzniká v obvazu snět, gangraena. Procedura, kterou začínají u holčiček po 4. roce, trvá mnoho měsíců. Básníci nebeské říše opěvávají toto zmražení pode jménem »zlatá vodní lilie« (*kin-lien*). Nožky jsou tak znetvořené, že čínské slečny nemohou ani chodit, klátí se jako na chůdách, neboť celé tělo spočívá na patě a na špičce palce, a aby nepadly, musejí se držet za hůl nebo za služku. Řádně zmražená nožka je někdy dlouhá pouze tři palce. Zlozvyk páše se hlavně v jižní Číně v zámožných třídách, kdežto na severu, v Pekingu, kde většina obyvatelů je tatarská, vyskytuje se méně často. Členové císařské rodiny nezmrzačují nohy svých dam. »Dívky — mrzačky« snadno se vdávají potom za bohatce a urozené mandariny. Zmrzačením státi se dle běžných názorů krásnou, s vyhlídkou, že se potom šťastně a bohatě vdají — toť příčina, že se udržují takové a podobné ukrutné zvyky ne pouze v Číně.

Naše evropské dámy, které od malička nosí těsné střevíce s vysokými podpatky, stydí se rovněž jako čínské dámy, mají li své zmražené a zohavené nohy ukázat cizím lidem. V Číně je to privilej manželů, že se může kochat nohama

své ženy, které v něm vzbuzují chlípné pocity. Ale zohavené nohy našich dam poskytují smutný pohled a proto je tak brzo neobnažují — všechny prsty jsou nad sebou shrnuty a skrouteny od stálého dlouhého a dlouholetého tlaku těsných střeviců, k čemuž přistupují ještě mozoly a kuří oka, nejošklivější očička, tak že tyto dámy nemohou se dlouho pěšky procházeti,* zvláště ne po špatné dlažbě.

A nyní něco veselejšího. Farář Kneip hromoval v přednáškách proti šněrování. Říkával: »Ženy se stydí, že jsou tak rostlé, jak je Pán Bůh stvořil. Raději by se chtěly podobati chrtnu.« Strhl se vždy potlesk, jenže tleskající dámy samy vězely v těsných šněrovačkách . . .

* * *

*) Dle našich názorů ideál krásné nohy je zcela jiný. Noha má být predevším malá, úzká a vysoko klenutá (*aussi mignon que cambré*). »Pod klenutím její nožky nalézá ptáčátko místo bezé vši závady,« praví básník o své milence, a Španělové velebí ženu, pod jejíž nohou potůček může téci, aniž by jí nohu smočil. A skutečně má Španělka (průměrně) nápadně vysoko klenutou nohu, neb ploská noha je pravidelně následek těžké práce za mladého věku. Vysoká klenutost je důležitá, neboť noha, nemajíc této vlastnosti, je přirozeně delší a širší než noha normalní. Záleží méně na absolutní malíčkosti, vždyť i dlouhá noha pokládá se za krásnou, jenom je-li úzká a vysoká

Milostpaní volá:

- Mášo, pojd' a pomoz mi přitáhnout korset.
- Hned. Kam to spěcháte milostpaní?
- Ach, Mášo, musím do přednášky. Přednáška bude o škodlivosti korsetu . . .

* * *

— Co vás nejvíce zajímalo v přednášce o škodlivosti korsetu? tázal se literát zvučného jména.

Milostpaní odpovídá: To, že dáma lékařka, která nám přednášela, sama měla korset . . .

* * *

Aforismy: Vosa je jak stará koketta, která se příliš silně stahuje.

Která žena by si nezoufala kdyby ji příroda stvořila tak, jak ji strojí móda (Buast) — aneb kdyby ji příroda tak zmrzačenu stvořila jako si šněrovačkou sama svévolně mrzačí vnitřní orgány . . .

* * *

Řeka času utápí v bezdně zapomenutí národy říše a krále, t. j. všecko má svůj konec. A jaký konec čeká šněrovačku? Známe, že staré stolice spalujeme, rozštěpané košile obracíme v psací

papír, z prachu mramorového vyrábíme vodu s uhlíčnítkou. Jiné předměty, jako špendlíky, jehly k šití, jehlice z vlasů mizí beze stopy. Náleží k. této malým předmětům, které polo nepozorovaně berou za své, i kosticový pancíř, jenž srdce ženské chrání? Co se děje se starými korsety? Před několika lety jistý turista toulaje se po Paříži náhodou kráčel přes náměstí Petits-Pères a bezděčně upřel oči na velkou dřevěnou bednu, která byla postavena na chodníku. Nahore byl dosti velký otvor a víko bylo uzamčeno těžkým visacím zámkem. Na bedně byl přilepen tento plakát: »Bedna pro sbírání korsetů. Prosíme dámy, aby staré své korsety již nezahazovaly. Posílejte je do podpurného dělnického spolku na náměstí Petits-Pères, jenž je s díky přijme a jich použije. Ze starých korsetů beře se kostice, z níž se zhotovují kartáče a košťata, která jsou mnohem trvanlivější než zhotovená z vláken rostlinných.«

— Jak budou naše dámy nyní dobročinné a jak budou páni reptati za příčinou náhle vzrůstající spotřeby ženských opevňovacích hradeb! Dámy mají nyní výbornou výmluvu, když žádají novou šněrovačku. Je to prostě přání dobře činiti chudým! Nadarmo se neříká, že útrpnost a dobročinnost jsou především ženské ctnosti!

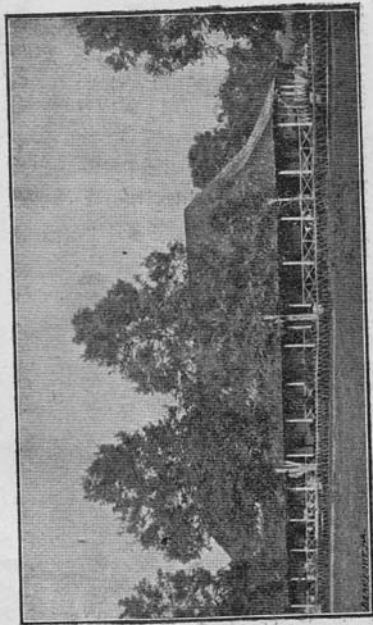
* * *

Modní pošetilosti, stahování se v pasu, nerozumné odívání se a stálé sezení takovou měrou zmrzačují tělo civilisované ženy, že se stává neschopným dostátí své přirozené úloze. Mnohá mladá panička musila za bývalou ješitnost pykat při porodu prvního dítěte nesnesitelnými bolestmi (i životem). Větší nebo menší bolesti skoro při každém porodu jsou přiměřené tresty za dřívější přestupky proti zdravotním příkazům. Nejen nerozumné odívání, též nedostatek tělesného pohybu na volném vzduchu a zanedbávání svalové činnosti, nedostatek otužilosti těla — mají neblahé následky. Bez tělesné otužující činnosti oběh krve je líný, výměšky nedostatečné, výměna látek znesnadněna — a vznikají choroby žaludkové, zácpa, blednička a rozličné nervové bolesti v zádech, v kříži a nepravidelnosti měsíčního. To vše jsou předchůdcové těžkých neduhů, které se mohou v manželství zhoršit. — Neblahé následky šněrovačky jeví se zvláště při porodu. Proč tuzemky lehce rodi? Žijí přiměřeně přírodě. U tuzemky, která je ustavičně na vzduchu, stále na vzduchu pracuje a šněrovačky nenosí (neví ani, co to je) — je porod rychlejší, lehčí, skoro bezbolestný, dítěto rodí se hned spolu s placentou. Vše je odbyto za půl hodiny, takže muž a rodina mnohdy ani o porodu nevědí, a rodička je — veselá. Ovšem, nepravidelné (příčné) polohy děčka v děloze a anomalie pánve, kde je třeba

operativní pomoci, též u Javanek mívá v zápětí smrt matky.

* * *

Země má význam pouze kosmický jako Mars, Venus a jiná tělesa nebeská. Život individualní, živočkové na povrchu jejich žijící, úplně mizí

Vojenská nemocnice ve Forte de Kock ve střední Sumatře, ve které ležel nemocen autor knihy, sčízen po tři měsíce těžkou malarickou zimnicí, kterou dostal na ačinském bojišti v severní Sumatře. Byv vyhojen ve zdejším horském vzduchu, opět se odebral na bojiště.

jako pilinka vůči veškerenstvu a nic nerozhodují jako krysy nic nerozhodují na parníku mořském, ačkoli se domýšlejí, že parník k vůli nim byl vystaven — tak jim to vlastní jejich mandarini a mudrcové pověděli. — Tyto bytosti žijící na povrchu planety hledí si nějak vysvětlit příčinu

svých děsných nehod. Primitivní člověk od jak-
živa se vzpíral proti bolestem a proti smrti,
kteréž se mu zdály býtí proti přírodě. Hleděl si
to vysvětliti ještě podivnějšími událostmi —
trestem za hříchy, které předkové kdysi před
časy spáchali a za něž nyní nevinné potomstvo
musí pykati. Je to spravedlivé?

Tyto bolesti, které nás u rodící ženy prud-
kostí svou tak lekají, jsou do jisté míry zcela
přirozené; svalnaté stěny dělohy se silně stahují,
aby vypudily dítě z nitra matky — a toto sta-
hování svalů není možno bez bolesti. Člověk
neznaje přírodních zákonů a lekaje se těchto
útrap rodičky vymyslel si naivní báje a mythy
na jejich vysvětlení. Všem zdála se tato bolest
velikou křivdou od přírody, která provází výkon
zcela přirozený. Je to trest za to, že první žena
na naší zeměkouli neposlechši rozkazu po-
žila zapovězený plod ze stromu poznání dobrého
a zlého. »S bolesti roditi budeš děti. — « čteme
v třetí kapitole Genesis.

Tímto prvotním hříchem vysvětlují si nábožní
lidé všechny svízele života a všechna protiventství,
která stíhají člověka v tomto slzavém údolí,
rovněž i smrt. (Již Byron v »Kainu« praví: »Smrt
není trestem, nýbrž zákonem«). Dajakové, pra-
obyvatelé ostrova Borneo, rovněž tak si vy-
světlují porodní bolesti: trestem za hřích. Prý
naše pramáti, tak Dajakové si vypravují, kladla

z počátku vejce, z nichž se líhli lidé. Jednou
řekla svým dětem — byly již dospělými lidmi — :
»Nechodte ke hnízdu!« Ale ty ke hnízdu šly, vzaly
vejce tam uložené a uvařily si je k jídlu . . .
Matka navrátila se zlořečila dětem, načež ne-
kladla již vajec. Od těch dob se lidé rodí z útroby
ženy, avšak s velikými bolestmi. — Dajakové
vysvětlují si tedy bolesti a smrt při porodu
trestem za přestoupení zákona v šeré dávnově-
kosti. Veškerá příroda byla potrestána — i zví-
řata rodí též více méně s bolestmi. Žena člověka
není vyjata z tohoto všeobecně platného zákona.
Bez bolesti není porodu. Ovšem s mnohem vět-
šími bolestmi nežli tuzemka rodí epropská žena
zchoulostivělá civilisací, znešvařená šněrovačkou a
stahováním. Epropská žena v porodních mukách
vydává zvuky, jež činí trpícího člověka rovným
trpícímu zvířeti; slyšíte bezděčný nářek každého
organismu postiženého porodními bolestmi, ať
lidského nebo zvířecího. U nás je porod jako
nětěstím a poděšením celé rodiny. Jinak to jest
u tuzemců . . . Tuzemka i v těhotném stavu vy-
konává své obyčejné domácí zaměstnání. — Ještě
v pokročilejším těhotném stavu nenosí ani lehčí
břímě na zádech a neurazí menší kousek cesty
denně nežli obyčejně. Nosí na zádech píci pro
dobytek daleko z lesa. Cítí-li na cestě bolesti
porodní, jde do křoví, břímě shodí na zem a bez
všeliké cizí pomoci rodí děťátko. Šnúru pupeční

přetřhne prostě mezi prsty (zvířata ji překusují mezi zuby). Omyje novorozeně a sebe vodou, je-li voda na blízku, a hned opět bere břímě na záda (často až 15—25 kilo) a chvátá za družkami, nesouc si v náručí malého světoobčánka. Nemá času stonat. Naše vesničanka nemá rovněž času, aby se mnoho neděl loudala methodicky s postele na divan, a vždy nachází v sobě dosti síly a mužnosti, aby pokojně snášela to, co udržuje v posteli městskou paničku. Porod dítěte je přírozený pochod. V ohromné většině případů porod málo kdy vyžaduje jiné pomoci nežli té, kterou rodiče zkušené mohou poskytnout matky a susedky. Vyšetřování per vaginam rodící tuzemka nedovolí ani evropskému lékaři, pokládajíc to za nemravnost a nestydatost — při pravidelném porodu je toto vnitřní vyšetřování beztoho zbytečno; ženám, které tuzemkám pomáhají, stačí vyšetřování zevnější.

O tuzemní chůvě.

Tuzemní chůva — babu — má jednu zvláštnost. V Praze, kde se rodí tolik dětí, přináší tyto děti čáp (často o něm slyšíte mluvit: »Toho čápa zabijeme« atd.). Ve Francii říkají dětem, že novorozenci rostou »pod kapustou« aneb že byvají nalezeny v zeli. V hollandské Indii říkají Evropané svým dítkám, že novorozenci »padají s palmy« aneb že je přivezl parník, když právě zakotvil nějaký parník v přístavu. Jinak se má věc u tuzemních Malajců a Javanů, kteří nelhou ani dětem a hovoří s nimi volně a otevřeně. Děti tuzemní, jako děti vesnické vůbec, záhy vědí pravdu, říkajíce: Naše kráva má v sobě mladé. Tuzemní chlapci záhy vědí, že se děti rodí z útroby mateřské, a řeknete-li jim, že »padají s palmy«, řeknou: »To není pravda. Proč by je tam na palmu odnesli? Byly by se zabily, kdyby spadly s takové výše.« (Palma dosahuje výše 20—30 m.) — a řeknou si hned o kolečko *barankali tuwan gila* (snad pán má o kolečko více, je praštěný pytlek?) — U nás je toho

pravý opak. Dceři je 18 let, chodila do »vyšší dívčí« neb do klášterní německé školy, je přiměřeně rozumná, čiperná, z hovoru se služkami a přítelkyněmi má dostatečné vědomosti o počátečním vzniku člověka a posmívá se čápu a podobným báhorkám. Chtěla kdysi číst Tolstého »Vojnu a mír«, avšak matka jí knihu vzala. Považte jen — autor tam v první kapitole podotýká o jisté paní, že byla »těhotná«. Zalomite rukama nad takovou neslušností! Dcera potkává sice na ulici těhotné dámy ze svého příbuzenstva, ale zmíniti se o tom, čísti pohoršlivé slovo černé na bílém, tof nanejvýš neslušno! Dcera se nesmí ničeho dovědět o fyziologických úkonech ženské přirozenosti, o budoucích povinnostech v manželství a v mateřství. — Avšak chodí s touž minkou do Zlaté kapličky na oplzlé operetty — »Gejša« se jí líbí. Že právě tím svou dceru kazí, berouc ji s sebou na dvojsmyslné, pohlavně dráždivé operetty, dobrá matka nechce chápat, poněvadž by sama musila přestat chodit na operetní večery. Slečna dovede zdánlivě chytrými řečmi bavití hejno šviháků... a to matku její velmi těší; avšak poznámka v seriosním nejčudnějším románu o těhotnosti vdané dámy velmi matku polekala; poznámka prý mohla uškodit dceřině dívčí čistotě, mohla její panenské nedotknutelnosti vyrazit lilii z ruky. Ve skutečnosti nebrala by její dívčí útlost a sebevědomí nej-

menší zkázy, i kdyby od matky podrobně znala ústrojí a úkony vlastního těla, neboť s těmito vědomostmi může se v manželském stavu snáze uchrániti chorob a snáze *roditi zdravé děti*, což je pro ženu největší chválou.

Poměr mezi matkou a dcerou má být tak důvěrný a přátelský (a není-li, je tím matka vinna), aby matka mohla dceru bez upejpání řádně poučit o důležitosti vlastního těla a o významu, posvátnosti a holestech mateřství, čímž by nejlépe dceru ubránila proti lehkomyšlným a nemravným názorům. Je si přáti u děvčat namravného *nevědění* určitých záležitostí těla ženského? Nikoli! Tolik má vědět každé vzdělanější děvče o úkonech svého pohlaví ze zdravotnictví a především je na matce, aby dceři všecko srozumitelně vyložila a s náležitou vážností... a nemá dopustit, aby se to dcera dovídala od služek v kuchyni, od přítelkyň, z ulice, z románů, z novell. Ale pohříchu mnohá matka je líná na seriosnější hovor a tak zvyklá pokrýtkví ze »slušnosti«, že si netroufá mluvit o »choulostivých« věcech právě s vlastní dcerou. A při tom tím pečlivěji vychovává dle svého názoru dceru: vodi je s obnaženou šjíí na plesy, strojí je do šatů více odkrývajících nežli zakrývajících, přímo pozornost mužů k tělesným vnařádám poutajících. To není již proti vznešené morálce? Lež a přetvářku omlouváte mravními požadavky?

Molière řekl o vychování ženy přímo: »La femme doit avoir des clartés de tout« (Ženě má být vše objasněno). —

* * *

Evropské děti odchované v Batavíi tuzemními chůvami dají se vám do hlasitého smíchu při vaší opatrné lži o palmách. Toť vliv staré chůvy, která vědomě snímá obvazek s očí dětí. Činí to s dobrým vrozeným taktem při obyčejném hovoru s dětmi; děti toho ani neznamenají, a nikdo v tom nespatřuje nic necudného nebo cynického. V tropických krajích, kde vše rychle kvete, plá a zraje, kde se nahota horkým podnebím vnučuje, směšnost zbožných lží bije příliš do očí, a proto chůva jedná tu zcela paedagogicky. Oficielní naši paedagogové, patriarchové, učitelé, jeptišky, kazatelé a přemnozí rodiče u nás neuznají tohoto blahodárného vlivu chůvina. U nás se z větší části ještě všechno odrostlým hochům a zralým dcerám zatajuje; prý toho žádá mravnost a slušnost.

Jen bývá-li to co platno? Vždyť nijak nemůžete zabrániti, aby se již útlé mládeži nedostaly do rukou historiky a básně, v nichž se zapovězené ovoce halí do svůdných dráždivých obrazů. Děti vidí ještě horší věci na ulici a ve škole se jim vypravuje o dobrodružství Josefa Egyptského s podnikavou dámou Putifarkou, která prý chtěla »nevinného Josefa svěsti k těžkému hříchu!«

(K jakému hříchu — se zamlčuje). A vedle toho učitelské konference neschvalují do knihoven pro žáky »Báchorky B. Němcové« proto, že se v nich vypravuje, jak se princ zamiloval do krásné princezny a jak královna porodila králi synáčka — jsou prý to slova nanejvýš nebezpečná pro děti. A takové názory mají přemnozí odborní paedagogové a otcové! Zbytek středověkého pokrytectví jeví se tu jakožto bojácná otrocká úzkostlivost. A opět se tážeme: Jen bývá-li to co platno? Přemrštěným a dráždicím tajemnůstkářstvím a zarytým umičováním všeho, co se jen poněkud týká přirozené lásky — dosahuje se spíše opaku toho, čeho hledí dosíci svou hloubkou oficielní paedagog. Dcera se přece modlí: »Narodil se z Marie Panny . . .« »Požehnaný plod života Tvého . . .« a nikdo dosud tato prostá a přímá slova nevyškrtl dívkám z modlitby, nikdo z paedagogů neshledal slova ta pohoršlivými. Proč tedy všude jinde ta nedůtklivost a nedůslednost? Aneb vaše dcera smí se modlit, ale nesmí a nemusí vědět, co se modlí? Snad jí ani na smyslu modlitby nezáleží? Pamatuji se, co se mi nepěkného v Praze přihodilo po návratu ze Sumatry. Měl jsem promluvit v soukromém dámském kroužku »O živobytí pohanských obyvatelů na ostrově Niasu«, kde jsem strávil dvě leta. Nesměl jsem při rozpravě užiti slova kojiti, — slovo zdálo se (bezdětné) domácím paním »neslušným a

urážlivým. Jaká to maloměstská úzkostlivost! Abych tedy přítomné nevdané dámy a učitelky neurazil a pohoršení nedal, bylo mi slovo »kojiti« vyjádřit jinak — (prý méně necudně — »živiti mateřským mlékem«. Matky, které kojily své děti, pochopí pokrytectví a nemístnost takové pruderie. Čtěný čtenář jistě viděl divukrásné obrazy zhotovené italskými mistry, na nichž Matka boží kojí svého synáčka, jehož si přivinuje k odhalené hrudi' podávajíc mu prs. Její obličej září blažeností. Nevyslovné štěstí spočívá v jejích rysech — s tím výrazem malují nám svaté, když patří na tvář Boží neb když vidí nebo otevřené. »Matka boží« — jak moderní francouzský spisovatel vyjádřil myšlenku osvíceného mistra — se na obraze usmívá tím lidským výrazem matek, jež jsou šťastny, že mohou děku dávat svoje mléko, tak jakoby mu ochotně daly svou krev. Matka cítí, jak malá hltavá ústa z ní pijí a jak ta malá bytost, plod života jejího, je víc a více její. Jsem přesvědčen, že takový oltářní obraz nikoho nezkalil a nikoho nepohoršil. V drážďanské galerii je obraz Murilla — Ježíšek ručkou odhrnuje si šat z ňader Matky boží; chce být kojen. Matka, která kojí, která podává nemluvněti mateřský prs, není-li spolu obrazem života stále se obrozujícího, mládnoucího a ve svém tvoření neumdlévajícího? Není tu vtěleno největší mysterium přírody? Necítíte

živě pohlížejece na matku kojící, že stále a stále obnovování života je vznešený a jediný cíl přírody? A když vidíte, jak malý tvoreček svýma ručkama tlačí na měkká mateřská ňadra, jak se ručkama o ně opírá, aby si urychlil přítok mléka — zdali mi nepřisvědčíte, že na naší zemi není dojemnějšího a spolu vznešenějšího divadla? Ano, mateřství je posvátné, ono činí ženu úctyhodnou a povznáší ji v očích všech osvícených lidí. Žena je tvůrkyní, v její rukou spočívá z větší části zdar a prospěch a blaho budoucího pokolení. Před dobrou a rozumnou matkou rádi skláníme šiji. Vždyť už staří Řekové a Římané, kterým byla neznáma tížná novověká galantnost, ctili těhotnou ženu. Nejvznešenější občané starého světa ustupovali z cesty těhotné ženě. »Rodí nám občany« — říkali.

mravného člověka, nanejvýš opět jen pokrytce a svatoušky.

V Evropě není zvykem poučovat dorůstající chlapce o tomto pudu, chlapci se nedovědí o neblahých následcích pudu nepřirozeně ukájeného (sebeprzněním). A přece je povinností rodičů a každého vychovatele, aby své chovance nenechal v nevědomosti a vázně a důstojně k nim promluvil, jak věci se mají ve skutečnosti. Syn dospívá s páskou na očích a na duchu nemaje ponětí o počátcích života a rozmnožování rodu lidského; vše mu zamlčují skoro naschvál, jen aby dlouho tápal ve tmách a ničeho se nedověděl o »tajnostech«
přírody. Mnoho tu působí pohodlí, krátkozrakost a trapná lhostejnost rodičů; prý by se musili stydět před vlastním synem! Za přírodu se stydět? Jaké to tlachy a falešná stydlivost! Dle sebe dobře vědí, že chtít víří v mladém těle a jím lomcuje. Jsou-li rodiče ke svým dětem nerozumně přísní a suroví — takže ustavičnými nadávkami, vyhrůžkami a tresty ubohé děti zastráší — stává se, že děti pozbývají důvěry k rodičům a s ničím se jim nesvěřují bojíce se jich jako ohně. A přece má být vychování takové, aby děti cítily, že nemají lepších přátel nad — vlastní rodiče, že nemůže být ničeho, v čem by se k nim nemohly obrátit o radu a poučení. Rozumný otec synovi poví, jakým způsobem přicházejí děti na svět a též laskavě a vlídně

Přemrštěná úzkostlivost ve věcech pohlavních.

Básníci a kouzelníci pera okrašlují někdy tuto slo rečku těla zlatoskvoucím ovzduším. Avšak nic platno, její výkony udržují člověka na úrovni se zvířetem. Výkon lásky je zvířecí akt, jenž v touze po ukojení nezná překážek. Hlavní věcí jest, abys mu podlehl co možná uvědoměle a rozumně, t. j. přirozeně, jak příroda uložila každému, kdo pochází od Adama a Evy. Právě tato zvířecost v člověku podrážděla moralistům odjakživa nohy, i jali se přizvukovati básníkům a jejich nicotným allegorickým obrazům a tlachům. Lež a pokrytectví, co se tkne lásky a přírodního pudu, proniká názory kulturního člověka a právě v té společenské třídě, která sama se nazývá inteligentní. V Evropě věru aby se člověk často styděl, že přišel přirozeným způsobem na svět. Úzkostlivě se vyhýbají i v seriosním hovoru slovům velmi málo závadným — na př. je těhotná, ona obtěžkala; slova ta nikdy nemohou urazit

poučí své dítě o významu přírodního chťiče. Slova otcova činí na 14—16letého chlapce dobrý a uspokojující dojem; právě proto měl by otec sám poskytnouti synovi toto předúležité vysvětlení, rovněž jako matka své dospívající dceři. Je však mnoho takových osvícených rodičů? Šlechťáci v Rusku jeví se vůči svým synům moudrými opravdovými rádci, dávající jim rozumné poučení o probouzejícím se pohlavnímu pudu. Synové mohou potom vědomě a mužně nastoupit další dráhu životní, kdežto hoši vychovaní v pokrytecké nevědomosti netušíce vši škodlivosti ohavných tajných návyků mohou býti snadno svedeni k neřestí sebeprzněni, mohou klopýtnout a prohloupit na celý život — a kdyby i toho nebylo, čeká jinochy mnoho trpkých zkušeností, jich snadno jim mohli rodiče ušetřit přátelskou radou poskytnutou v čas. Ale o tom nikdo ničeho synům neřekl, ani nejbližší příbuzní, kteří jim dali život.

Jinak jednají židé. O nich je známo, že děti své záhy sami informují o výkonech lásky a že jim líčí lásku jako odměnu a požitek, který na ně čeká v dospívajícím věku po vyplnění povinností života praktického. Rodiče náležitým poučením nedávají u svých synů vzplanout mistnému záru a blouznivé ideální lásce beze směru a bez vodítka, jakoby taková láska byla vrcholem štěstí; naopak, rodiče hledí i v lásce

na skutečný život, na smyslný podklad lásky a líčí jim rozumně řízenou a opatrnou smyslnost jako základ lidského blaha zde na zemi. Proto mohla by býti rodinná láska u Židů i nám vzorem. Manželství jejich lze nazvat šťastným. Pozoruhoden je malý počet sebevražď u Židů vůbec — a z lásky skoro nikdy.

Nepáchne farisejstvím taková přemrštěná úzkostlivost? Dobří spisovatelé pro lid, na př. *Anzengruber*, *Rosegger* — často slyšeli výčitky pro svou příliš velikou upřímnost ve věcech po-
hlavních. *Rosegger*, výtečný spisovatel pro lid ve Štyrském Hradci, píše (*»Heimgarten«*, v srpnovém sešitu 1894, článek *»Selbstbekenntnisse«*):

»Lidé mající zdravý, vážný názor o životě, znatelé člověka vůbec a vesnického lidu zvláště — nikdy mi nečinili této výtky. Kdo má líčiti lid všestranně se všemi jeho vědomostmi a vadami, nemůže vždy býti spisovatelem pro mládež a pro polodospělá děvčátka. A jestliže se dostaly k takovému čtení, není neštěstí tak velké, jak by asi myslil mnohý starostlivý otec, mnohá upejpává matka. Jsou oba přece sami otcem a matkou a nemají úmysl, aby své děti vodili jako slepou bábu, až by byli najednou chyceni a překvapeni.

O tělesném čistotě máme své zvláštní mínění. Pod fíkovým listem čistota neprospívá, nýbrž pouze přemrštěná upejpavost a žádostivost. Není větší svůdkyně než stydlivost, neboť ta skrývá

— a skrývání budí chtivost, žádostivost, a ta přivádí k pádu. * Ne vědění a přirozená upřímnost svádí, nýbrž tajemnostkářství a takto vzbuzená zvědavost a žádost. My povídkáři při líčení milostných poměrů spíše si musíme vyčítat, že příliš úzkostlivě věc zahalujeme a přikrýváme, než naopak. Snažíce se naznačiti určitou věc a při tom nedotýkati se duší citlivých ocitujeme se v nebezpečí dvojsmyslností, které pak páchnou chůčem. Oblekněte do košile medicéjskou Venuši — krásná žena je ta tam, a před námi jest interestantní panička. Pikantní zahalování skutečných dějů, za nimiž při klidném pozorování nevězí přece nic zvláštního, royzdmychuje smyslnost a kdo ví, zdali by to, co nazýváme smílností, bylo mezi lidmi známo, kdybychom poslouchali matku přírodu. Matka příroda nečiní nic, zač by se jí bylo stydět. Neupírám, že jistými narážkami sleduji někdy zvláštní účel. Kdo zná mé šprýmovné povídky »Farář a jeho housle«, »Zouvak« atd., ten mi rozumí. Někdy dlužno ukázati, že není pravda, když někteří lidé říkají, pro ně že zákon přírody nemá platnosti. Máme všecku příčinu býtí pokornými, a kdo se mi jaksí zdá příliš vypínavým, rád jej zaškubnu za úško: *Nezapomínej, brachu, že jsi synem Adama!* Něco zvláště hanlivého není v tomto přibuzerství. Vůbec příběhy lásky nás ohromně zajímají, právě že jsou plny tajemství a že jich nemůžeme odů-

vodniti a objasniti. Čím prostěji, tím blíže jsme pravdě. Ve svém životě učinil jsem často zkušenost, že čím více skrývavě neb úzkostlivěji se chová osoba nebo společenská třída, tím více má příčinu ke skrývání. Na venkově je méně pruderie a více »přirozených« dětí, což nechválím, avšak ve velkých městech se vyskytují věci, které zasluhují ještě větší hany. A když někdy mají býtí i takové látky básnicky zpracovány, třeba ukázati na to, že nenáleží upozorňovati lidí na věci, jimž je příroda nepřitelem. Zatím vykonávám já co líčitel lidí své dobré právo. Mravně zdravý čtenář může bez rozpaků se jíti mnou, ostatních zdvořile žádám, aby se mne stranili. —

Skoro totéž dí velký znatel duše lidové *An-
»engruber«* (†1889), autor »Sedláka křivopřísežníka«,
»Čtvrtého přikázání« atd. Viz úvod k jeho pro-
saickým spisům »Dorigänge« (Spisy sebrané IV.
str. 9).

děti malé děti od 2—3 let, jak nosí vodu do hospodářství v bambusových troubách na ramenou, a jak odnášejí dříví na topení na zádech.

Rodiče zasubují již malé děti budoucím manželům; na př. čtyřleté děvče je zasnoubeno hochu z blízké vesnice. Rodiče mezi sebou si to umluví, všechno stran budoucího šňatku vyjednali a dohodli se též stran obnosu, který ženich zaplatí za nevěstu. Na Niasu totiž ženich musí si nevěstu od rodičů koupiti, to je povšechný zvyk v malajském archipelu. Děti po svém zasnoubení vespolek se nevidají a nescházejí; jen před samým šňatkem se opět setkávají za přítomnosti obou rodin.

Ženich musí si nevěstu koupiti. Nějaké běžné mince nebo peněz na ostrově není a vše se bez rozdílu platí zlatem — dávají kousky zlata za drůbež, dobytek, stavební dříví a za všechny ostatní obchodní předměty. Toto zlato dovážejí na ostrov Čiňané a vyměňují hlavně za veprový dobytek. V oběhu je šest rozličných stupňů zlata dle jeho čistoty t. j. dle toho, jak je smíšeno se stříbrem nebo s mědí. Ode všech těchto smíšenin mají pohlaváři vzorek a jsou povinni bděti nad jejich pravostí. Nejčistší je zlato prvního stupně, nejméně čisté je zlato stupně šestého. Zlato počítá se dle jisté jednotné váhy, nazvané *tahil*, vážící asi 12 grammů. Každý stupeň čistoty zlata má své jméno; v obyčejném

Manželský život na ostrově Niasu u Sumatry.

Podíváme se do domu niasovského, a pohledme na práci muže a ženy. Muž dohlíží, aby byla při východu a západu slunce připravena píce pro dobytek, která záleží z vařených listů obilí a rozetřeného ořechu kokosového; píci třeba dobře utlouci ve velkých dřevěných korytech. Dále chodí muži na hon, na ryby, a doprovázejí ženy na pole jsouce jim na ochranu; než na poli pracuje obyčejně žena sama. Ženy konají těžké polní práce, vaří doma, ošetřují děti, tkají rozličné látky; jejich nejnamáhavější zaměstnání je však, že každodenně na zádech, neb na hlavě nosí s pole těžká břemena polních plodů a velké kupy listů pro píci dobytka a musí se s tímto břemenem tahati přes bahna, příkopy a řečiště. Děvčata též musí pomáhati v domácnosti; zaháletí jim matka nedává. Vůbec na Niasu ustavičně vidíš, jak ženy pracují v poli a v domácnosti, kdežto muž chodí s prázdnou a zahrává si jaksi na úlohu dozorce a řiditele. Často je vi-

obchodě je v užívání zlato čtvrtého stupně a nazývá se *ariso*. Cena za nevěstu obnáší od 20 do 300 tahil zлата čtvrtého stupně; to jest, naše peníze převedeno, 240—4000 K. Cena není stálá, je rozličná dle krásy a stáří děvčete a dle stavu a zámožnosti nevěstiny rodiny; též kupní cena je větší, když ženich trpí nějakou nemocí, na př. nezhojitelnou šupinatostí kůže. Žena stává se majetkem mužovým, rodiče jí prodávají. Jako při všech obchodních a kupeckých dodávkách hledí kupující dostati zboží co možná lacino a prodáváč hledí zase zboží prodati co nejdráže a co nejrychleji, aby se zboží nezaleželo. Obvyčejně ženich nevyplácí celý obnos, nýbrž jen asi polovic a později jej splácí po částkách v umluvených lhůtách. Avšak velká část summy musí býti pohotově již před sňatkem, již proto, aby mohly býti zapraveny výdaje za sňatek. Spravedlivé rozdělení kupní ceny mezi příbuzné nevěstiny jest úlohou pohlavára, v jehož přítomnosti ženich a nevěsta vstupují ve stav manželský, kdežto kněz vykonává předepsané obřady a modlitby. (Pohaňský kněz je spolu lékařem a čarodějem.)

Nejchudší ženich z okolí Gunung Sitoli, kde jsem bydlil, je povinen zaplatiti za nevěstu toto: Otcí nevěsty, matce nevěsty a nejstaršímu bratru nevěstiny matky po 1 tahilu a sice zlatem nejčistšího stupně, bratrům a sestřím nevěsty

2 tahily zлата čtvrtého stupně, ostatním příbuzným nevěsty 1 tahil zлата šestého stupně, 1 tahil zлата pátého stupně jest určen na rozdanou vesničanům, kde se slaví sňatek; ostatní obnos připadá v určitých částkách pohlaváru, pak knězi, jenž sňatek a obřady při něm vykonává, a konečně vesnickým starostům z okolí. Půl tahilu dostává ten, jenž přinesl svého času závdavek do domu nevěstina. Na svatební hostinu a uctění vesničanů musí ženich dodati dva kusy výtečného vepřového dobytka, takže ženich nadělá chťe nechtě obyčejně po uši dluhů. Všecky tyto kusy zлата a dobytek pro hostinu páčí se dohromady asi na 300 K; nemá-li jich ženich, vypůjčí si je u pohlavára nebo bohatého souseda a učiní dluh, jenž pak později může mu být osudný, neb dlužník, jenž po uplynutí jisté doby dluh nezapravuje, stává se otrokem věřitele. Nechtě je kupní cena nevěsty velká nebo malá, vždy otec a příbuzní nevěsty (děd a bába, bratři a sestry, strýčkové a tetičky nevěsty) dostávají asi tři čtvrti kupní ceny, pohlavár a kněz asi čtvrtinu její. Za to dostávají novomanželé od rodičů nevěstinych dárky, a sice tkané látky, zlato, dobytek neb drůbež; cena však neobnáší ani čtvrtinu toho, co ženich za nevěstu byl zaplatil. Tyto dárky do domácnosti přijímá nevěsta.

Kupní cena vdovy jest o polovic menší než zač byla koupena co děvče.

Mladík, jemuž se děvče zalíbilo, posílá (buď se srozuměním neb i bez souhlasu svých rodičů) svého důvěrníka k rodičům nevěsty s prosbou, aby mu dceru dali za manželku, a nabízí jim závdavek. Závdavek tento záleží asi z dvou liber mosazného drátu, z něhož vyrábějí ozdobné kruhy pro předramení. Přijetím závdavku rodiče dali na jevo, že jsou ochotni k dalšímu vyjednávání; nastávající ženich dá jeden tahil zlata na za-
bití vepře na upravení hostiny. Obyvatelé z celé vesnice a příbuzní nevěsty bývají pozváni na tuto hostinu a tu se též veřejně mluví o nastávajícím sňatku. Mezi tím hned po přijetí závdavku již obě strany se daly do vyjednávání, kdy bude sňatek, a spolu se shodly o ceně za nevěstu a v jakých lhůtách vše má být vyplaceno. Jakmile párek je sobě zasnouben, není dovoleno, aby se snoubenci viděli — je to jaksi požadavkem zdejší mravnosti, aby zasnoubené děvče ve veřejnosti se neukazovalo, i zůstává hezky doma; snoubenec nesmí se též ukázati v domě své nevěsty. Teprv den před svatbou ženich přichází do domu nevěsty, aby tu odevzdal část kupní ceny, která připadne rodičům nevěstiným; odchází však, aniž by svou nevěstu byl spatřil. Sňatek se slaví v domě nevěsty, bydlí-li nevěsta a ženich v téže vesnici; je-li však nevěsta z jiné vesnice, koná se svatba v domě ženichově.

Vstoupení ve sňatek děje se velmi prostě.

Snoubenci sedí na zemi vedle sebe před bůžky praděů. Kněz klade do úst každého snoubence z téže mísky kousek vepřoviny, která byla obětována bůžkům a kterou oba snoubenci současně požívají, načež odříkáváje požehnání a blahopřání klade ruku nevěsty do ruky ženicha; při tom hlavy obou snoubenců dohromady lehce srazí. Tímto sražením je sňatek vykonán i nabytím také pevnosti, že při obyčejném stavu věci může pouze smrt snoubence rozloučiti. Spolu pohlavár zvýšeným hlasem předčítá jména celého toho rodokmene, všechny rody a kolena, k nimž nyní novomanželka skrze svého manžela náleží; při jmenování jednoho každého rodu udeří vždy pohlavár novomanželka silně do pravé lopatky, aby tím vzbudil jeho pozornost a on rodokmenu ženina nezapomínal. Pohlavár ohlašuje cenu nevěsty, a pod jeho dozorem dělí se obnos mezi nevěstiny příbuzné; pak je veselka, zpěvy, tance. Veselka trvá tři dny — mužové a ženy sedí tu odděleně od sebe a hoduji. První měsíc mladá manželka se stydí při setkání svých nevdaných dtrůžek, jakož již i při oddavkách měla slzy v očích a tvářila se, jakoby se cítila velmi nešťastnou. Obyčej zde žádá, aby nevěsta při oddavkách byla hodně smutná, aby hleděla ustavičně jen před sebe upřeně a sklíčeně, kolem sebe se neohlížela, aby v očích měla slzy a vypadala hodně ztrápeně. Usus tyrannus!

Mužové žení se po 15.—20. roce, děvčata se vdávají po 15. roce — hodně pozdě, srovnáme-li to s děvčaty sumatranskými, které již v 11. a 12. roce vstupují ve sňatek. Na Niasu jsou mladomanželé mnohem starší než na Sumatře. Každý mladík nemá hned tak kupní cenu pohotově, aby si mohl koupiti děvče přiměřené svému stavu a majetku — a mnohé hezké děvčátko musí čekat až první vnady jeho mladosti odkvetly, snad až i druhý i třetí půvab mladosti byl minul, a až se rodiče její stali skromnějšími ve svých požadavcích za dceru. — Čím starší dcera, tím laciněji lze ji obdržeti za nevěstu. Hlavně dcery boháčů a pohlavárů zůstávají nevdané, neboť otci překáží hrdost a pýcha, aby se spokojil malou cenou za své dcery.

Na Niasu musí se nejstarší dcera vdáti první a pak teprv mohou pomýšlet na vdavky mladší dcery. Jen v tom případě, když starší dcera po dlouhotrvalé nemoci, nebo pro neobyčejnou šedrednost, neb tělesnou zmrzačenost atd. nemá nádeje, že by pro ni přišel ženich, činí se výjimka z pravidla, a vdávají mladší dceru dříve než dceru starší.

Obyčejný prostý Niasovec může si vzíti i dceru urozeného Niasovce, ano i dceru pohlavára, jen když za ni zaplatí žádanou cenu.

Niasovec může mítí tolik žen, kolik je mu líbo, aneb lépe, kolik může za ně zaplatiti. V domě

dostane pak každá žena svůj zvláštní pokojík, což předpokládá velikost domu a bohatství hospodáře. Obyčejně má Niasovec jen jednu ženu, již proto, že kupní cena vůbec je veliká; jen pohlavár má několik žen a hlavně proto, že má do hospodářství potřebí mnoho pracujících lidí. Ženy jsou tu jen dělnicemi.

Rozvody v manželství jsou neobyčejně řídké. Muž je rád, že má v ženě pilnou dělnici — hospodářství sám obstaráváti by nemohl a k koupení nové ženy nemá dosti peněz. Niasovec váží si své ženy co dobré dělnice v domě, věda, že hospodářství spočívá na plecech ženy neméně než zdar v rodině. Též žena, třeba by dle stávajících řádů byla majetkem mužovým, zná velmi dobře svou cenu vzhledem na hospodářství, vědouc, že muž bezděky musí uznávati její důležitost a výhodnost; neb na Niasu hospodářství nedá se bez ženy dělnice spravovati. — Ostrované nakládají laskavě s dětmi a nikdy je neuhodí. Jsou-li děti příliš rozpuštělé a neposedné, bývají od rodičů štípány. Aby Niasovec pro maličkost své dítě trestal na těle aneb si zlost na dítěti zchlazoval, jest u těchto divochů něco neslýchaného. Chlapec je vážen tím, že zdědí hospodářství a bůžky pradědů, a že bude rozmožitelem rodiny a kmene. Dcera je vážena tím, že svým provdáním zaoptáří řádný obnos svým příbuzným. Chlapci druží se s otcem, děvčata s matkou; někdy však

děti více lnou k matce, zvláště je-li matka duševně vyvinutější a obezřetější než-li muž, což bývá dosti zřídka. Není pravidlem, aby muž se řádl se ženou o domácích neb jiných potřebách; občejně činí muž vše dle svého uznání a vůle, koná cesty, činí koupě a prodává leckdy co z hospodářství, aniž by o tom pohovořil se ženou. Někdy však bývá, že má žena nepřímou, aniž by toho muž znamenal, rozhodující vliv ve všech důležitých hospodářských a rodinných otázkách, a opět je vidět, že lidé ve svých rodinných a manželských záležitostech jsou všude stejní.

Pohledme do rodinného a hospodářského života ostrovanů, pozorujeme jak věříci Niasan si vede doma co otec, co hospodář a co lovec. Uvidíme tu, jak veliký účinek má na něho víra, či lépe pověra. Pověra proniká všesky poměry jeho života a v neobyčejné míře obmezuje jeho ducha a svírá jeho činnost. Míjíme tu rozličná příkazání „*mamoni*“. Slovo mamoni znamená tolik co »nedotýkati se, nejísti, nebrati, nedělati« — a zahrnuje všesky ty věci, jichž se musí Niasan varovat, aby v jistých poměrech předešel neštěstí a dosáhl zdaru. Mamonická příkazání jsou zcela jiná v manželství, jiná při zasetí a vzdělávání rýžových polí, jiná při výpravě na lov, jiná při stavbě domu a zakládání vesnic. Musí býti člověk prosáklý skrz na skrz pohanstvím, musí být zarytým a tupým pohanem, aby tato

příkazání nepřestoupil. Pak-li by je přestoupil třeba bezděčně nebo náhodou, musí to napravit oběti — kněz pak určuje velikost oběti (buď vejce, kuře nebo vepř) a kterému bůžkovi dlužno obětovat. Pro tyto oběti udržují kněží všesky tyto pověry, neboť z každé oběti má kněz mimo plat i část obětního zvířete.

Niasan, jehož manželka se cítí matkou, chová se k své ženě s velikou pečlivostí a starostlivostí, neboť jeho konání má účinek na budoucí jeho dítě; proto střeží se úplně všeho, čím by mohl škoditi dítěti ještě nenarozenému.

Niasan, jehož žena je těhotná, neosloví cizince, neb dítě jeho mluvilo by jazykem toho cizince a ne řečí mateřskou. Po celou dobu těhotenství své manželky Niasan nezabije hada, jinak narodí se dítě bez kloubů a bude se plaziti jako had. Nevytřeže díru do dřeva, jinak narodí se dítě s natrženými ušima. Zdaleka se vyhne místu, kde byl zavražděn člověk, kde zařizli slepici neb zabili psa, jinak dítě jeho bude trpěti křečmi, jakýmiž trpěl zavražděný člověk a ta zvířata v předsmrtní době. Nezařizne ani nepíchne vepře, nerozseká ho na kusy, jinak doštane novorozenec křeče jako kuře a vepř před skonáním. Nebude tesati prkna, aniž na střeše pracovat, aniž hřebíky zatloukat, ani se nezaštaví na žebříku vedoucím do domu, nepřekročí přes něčí natažené nohy, jinak dítě ještě před

porodem zemře. Nebude hleděti na blyškavé předměty ani se dívati do dutiny bambusového dřeva, jinak se dítě narodí s očima šilhavýma. Do rukou nevezme opici, jinak se dítě narodí s mrkavýma opičíma očima a s ploským opičím čelem. Nevkročí do domu, kde leží nebožtík, jinak děcko přijde mrtvé na svět. Nebude sázeti v tu dobu ovocné stromy, jinak dítě dostane boule po těle. Po celou tu dobu nebude jist ani brouky, ani jejich kukly, aniž pokrmy připravené z kokosových ořechů — jinak dítě bude dýchavičné. Nebude z kokosových ořechů vyvařovati olej, jinak dítě dostane horkost do hlavy a trvalou vyrážku na temínku. Po celou tu dobu, pokud trvá těhotenství ženy, nepůjde kolem místa, kam uhodil blesk, jinak dítě po narození zmodrá a brzo umře. Nespálí natě na poli (od tamnějších brambor *obi*), neb tím ohněm může spáliti některou myš nebo krysu, a pak by dítě ustavičně churavělo. Po celou tu dobu neokusí masa soviho (sovu si zde mnozí připravují za krmí), jinak bude dítě houkati jako ta sova. Z kotle, v němž se vaří pro celou rodinu, nebude jísti, jinak matka zemře při porodu krvotokem.

Než stane-li se přece, že přestoupí jedno z těchto příkazání, na př. že z nenadání zašlápne kuřátko, tu musí přinést oběť na odvrácení zlych následků od svého dětátka, a poradí se o tom s knězem. Niasan v těchto případech rád obětuje

a nešetří vydání, neb který otec by nepřešel rád všeliké zmrzačenosti dítěte? Umírá velmi mnoho novorozenců, zvláště kojenců, a pokládají to dle poučení kněží vůbec za následek, že přestupují mamonická pravidla. Příčina veliké úmrtnosti novorozenců dětí je však zřejmá; matky jsou vysílány těžkou polní prací, tělesně se šetřiti nemohou a tím i děti přicházejí na svět slabé se zárodkem smrti v těle. Zimnice a úbytě způsobují potom rychlou smrt.

Jak lze vysvětlit tyto zvyky? Ony mají za účel, aby obrátily pozornost manželů k těhotné, která nyní potřebuje této pozornosti. Niasan pořád má na mysli: Učiním-li to neb ono, dítě může onemocněti, naroditi se mrzákem nebo zemřiti. Tím se vysvětluje opatrnost manželů.

ženám svým vstúpili dobré mravy a způsobu. Nemazlí se s ženami; — tím (prý) je nejvíce kazíte, — tvrdí copatí synové nebeské říše. Teprve když ženy vědí, že jsou pod stálým dozorem, pod přísnou a spravedlivou kázní, dělají dobrotu, — pokračují Číňané ve svém poučování, — jsou klidnější, pokojnější, stávají se strážnými bytostmi v domácnosti, poslouchají muže a zachovávají manželskou věrnost jako nejsvětější poklad pod sluncem. Číňané dosahují prý rozumnou kázní, že ženy jejich drží nejen jazyk za zuby, ale že i správně udávají svá leta, a že na ulici drží slunečník tak, že oči mimojdoucího nejsou v nebezpečí. Tohoto ohledu vymoci na ženách je prý nejpernější úkol; než Číňané — sláva jim! — i v tom dosáhli úspěchu.

»Bylo by zajímavé vědět — řekl mi při nahodilé kdys příležitosti nadporučík *Frakkers*, dobrý můj soudruh — jak se u Číňanů k sobě chovají ženy nepřítelkyně. U nás, když se dva od povědmi nepřátelé setkají ve společnosti, navzájem se ignorují; za to dvě úhlavní nepřítelkyně se líbají s největší něžností. Jedna druhou by utopila na lžici vody, avšak hleďte, zrakům svým nevěříte, jak upřímně si vyměňují hubičky při příchodu a odchodu. Jeví čínské ženy podobnou úlisnost a kočkovitou přetvářku?«

— »Nevím,« odpověděl jsem. »Na to jsem se zapomněl zeptat.« (Léčil jsem totiž v čínských rō-

Rozmluva s Frakkersem.

Snad se pamatujete na dvojverší Čelakovského:

»Ozvěna:

Vesele jsem do lesů volával: Manželství!

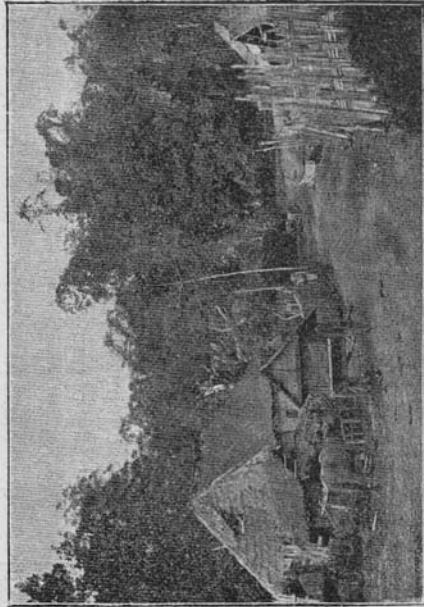
Ach! a Ozvěna mi vždy odpovídala — želství.«

Kdyby vám Ozvěna odpověděla: želství, můžete snadno želství předejítí, kdybyste byli v Americe. V Severních státech mají 48 zákonů o rozvodě, a každý z těch zákonů má pouze pro ten stát platnost, kde je zaveden. Sňatek je tam dobrovolnou občanskou smlouvou, kterou lze z platných důvodů zrušiti, dle těch důvodů, které dle ustanovení státu smlouvu rozhodně ruší. Příčiny rozvodů jsou rozličné u rozličných národů. U Číňanů jedním ze sedmi podnětů k rozvodu je — tlachavost žen. Číňané mají přísloví: »Jazyk je mečem ženy, jež ona nikdy nenechá zrezavět.« Tlachavost a její sestra v ďáblu — pomlouvačnost — je Číňanům velmi vážnou vadou, a proto hledí vyhrůžkou rozvodu krotit ženské jazyčky. Takovým způsobem Číňané pečují, aby

dínách a dorozumíval jsem se s nimi malajštinou, která je na malajském souostroví obcovacím jazykem užívaným ode všech obyvatelů řečeného souostrovní.)

»Rád bych věděl,« pokračoval Frakkers, »zdali čínská žena vyhrožuje sokyni: »Oči ti vyškrábu«? Zdali tam ženy bývají k sobě dobré a upřímné, přátelsky k sobě nakloněné, nebo naopak — zda-li co pravé dcery Eviny sebe podezřívají a pomlouvají? Zdali jsou mezi sebou škodolibé, rády-li poslouchají bezdůvodné utrhačné řeči a věří jim hned bez okolků? Zdali jen tehdy neposlouchají klepům, když jsou od narození hluchoněmé? Zdali je nejsladším v životě okamžikem i pro čínskou ženu, může-li svou nepřítelkyni pokorit a zlost si na ní vylít? Zdali i tam bývá přátelství mezi dvěma ženami pouze tehdy, když společně zavěšely na ženu třetí a když něco proti ní zamýšlejí? Zdali též posuzují čínské ženy sebe a své přítelkyně dle šatů, tak že se již pokládají za krásné, jsou-li nádherně ustrojeny? Zdali by jí hrdina ve špatném oděvu působil ošklivost, kdežto tulpas, hlupák, již svým drahým šatem by poutal její pozornost a jí se líbil? Zdali i čínská žena přeje si více šatů než má její nejlepší přítelkyně? Zdali i ona by nejraději získala muže, jenž srdcem svým náleží již jiné ženě? Zdali se duševní její nálada ještě rychleji mění nežli píščina dna mořského? Zdali i tam příroda

dala ženám tak málo smyslu pro pravdu a spravedlnost, že nedovedou ocenit ni pravdy ni spravedlnosti? Zdali i čínská žena ráda se staví slabou, bojácnou jako děťátko, jen aby se mohla těšit ochraně muže? Zdali i ona má před malou

Selský domek ve střední Sumatře. V popředí rázovitá kára dvoukolová (t. zv. pedatti) a domácí buvol (karbauw).

mýskou takový strach, že poděsí křikem celou společnost? Zdali si ráda zalže z lásky k umění, zcela platonicky? Zdali i ona jeví — zcela nevědomě — k někomu nenávisť ze vrozené jí zlomyslnosti? Zdali velkomyslnost a smysl pro společenskou rovnost jest jí nepochopitelnou věcí — t. j. něco

naprosto cizího? Zdali i ona má hlavní ženskou necnost — marnivost a ješitnost, takže si nade všechno váží vyznamenání, privilegii a přednějšího místa? Zdali hledí na každého jako na nepřítel, kdo jí nelichotí jako malému rozmazlenému bebě? Zdali i ona má svou zvláštní logiku na omluvu svého často rozmarného a převráceného jednání a zdali v té věci má vždy pohotově několik výmluv? Zdali i čínská žena je špatnou počtářkou, takže na muži stále žádá peněz a peněz, aniž jí přichází na mysl, odkud je má muž stále brát? Zdali též u Číňanů je přísloví: »Přijmi první radu, kterou ti žena dá a nedbej její rady poslední«...?»

Těmto *zdali* pana Frakkersa zdálo se, že nebude konce. Svou filipiku proti (zlým) ženám odříkával stejnozvučně jako otcenáš. Na klepy jím uvedené jsem se Číňanů nevyptával. Bylo by to nedelikatní se strany domácího lékaře! Frakkers patrně o čínském názoru nestál; byl pouze rád, že si mohl odlehčit láteřením. U Číňanů jsou prý kachny symbolem manželské věrnosti. Nebylo mi lze přerušit jeho řeč slušnou námitkou nebo správným obmezením některých jeho obvinění. Čhtěl jsem namítnouti, že i mezi pány tvorstva jsou lidé ješitní, samolibí a domýšliví, malicherní a zlí klepaři. Nebylo mi lze. Konečně se vytasil s posledním (chvála nebesům) »*zdali*«: Zdali též o čínských ženách lze říci, co praví hollandský

novellista *J. van Lenep* v nejlepším své povídce »Klaasje Zevenster«:

»De vrouwen in het algemeen deegen nicht viel, maar om ziekten op te passen, zijn zij geboren. Zij zullen er geen been in zien een man te bestelen, te tergen, te bedriegen, hem desnoodsen par naar t'hoofel te smijten of den neus af te bijten; maar is hij ziek, dan passen zij hen op.«

(Celkem ženy za mnoho nestojí, avšak nemocné ošetřovati — k tomu jsou stvořeny. Nešhledají v tom nic závadného, že může okrádají, dopalují, podvádějí, že mu hodí na hlavu třeba pekáč nebo ukousnou nos; avšak je-li nemocen, ošetřují jej.)

Končím, jak vidíte s pochvalou, jen aby mi nikdo nic nevyčetl, že jsem se osmělil uvádět výroky páně Frakkersovy. (Dobrych žen se to netýče, rozumí se, pouze zlých — toť svítí jako svíce). Svému odpůrci jsem statečně odporoval. Namítal jsem mu, že i nejmocnější zvířata pod sluncem (slon, lev) se bojí malinké myšky. Slon, zvíře obrovské, zahlédne-li malou myšku, třese se všemi údy jako v horečce, funí, mává chobotem sem tam, vydává pronikavé zvuky a dlouho se nemůže upokojit. Bázeň slonů (a lvů též) před myškou nás učí, abychom o bojácnosti žen soudili shovívavěji. Ošetřovatelé slonů říkají, že slon se proto bojí, aby mu myš nevběhla do chobotu.

»Ale proč se jí bojí dámy? — tázal se šibalsky Frakkers. »Snad se bojí, aby jim myška...«
A dal se do hlasitého smíchu.

Nadporučík Frakkers byl člověk, jakých málo. Měl nevyčerpateľný dar řeči; řeč u něho sršela vhodnými výrazy a smělymi obrazy, překvapoval směšnými a bláznovskými historkami v každé době, stále jsa v rajském humoru. Byl šprýmovný od hlavy po patu. Málo jsem měl souduhů tak přirozeně veselých a vtipných. Pouhý pohled na něho budil smích jako pohled na herce komika. Pro jeho neodolatelnou veselost všude ho jásavě vítali a měli rádi. Zmíním se ještě o jedné jeho zvláštnosti. Psal jako malé dítě, které ještě neumí pero dobře držet; byly to ne-souvislé kliky háky — a již touto zvláštností budil smích a dobrý rozmar. Obličej měl praobyčejný, bezvousý, skoro čtyřhranný s drsnými rysy. Nejvíce mne překvapily jeho bledé modré oči; byly průhledné jako voda a připomínaly mi oči dětské — tak málo bylo v nich výrazu a obsahu. Viděli jste někdy velkého, hřmotného, ramenatého muže s dětskýmá bezvýznamnýmá očima? Dojem je protivný. Z očí zírá nám vstříc prázdnota, bezmyšlenkovitost, jaksi otupělost — a z očí se po obličejí šíří bezvýrazná pláň. Takové oči měl Frakkers. Byly to rybí oči, ano, právě hollandské oči, které zvláště tlivkám nejsou na ozdabu, dodávající obličejí chladnosti a bezvýznamnosti, takže ni-

koho nemohou rozehráti; jsou to oči loutky, oči bez duše a života. Hledíte na ně jako na sklo, jako na vodu — neroznecují ve vás pražád-ných myšlenek zrovna jako nehybné oči vosko-ných figur a vycpaných ptáků. — Pamatujete se na hollandskou dívku z naší Zemské výstavy? Roznášela kakao. Nuže, zdaž měla oči výrazné, mluvící, tázavé, smavé? Ty skleněné oči svou ledovitostí nejímaly, nebylo v nich kouzla nijakého. Třeba že jí prohlásili někteří za krásku, nejímala vás — byla jako ze sněhu, nemá jako socha, bez horlivosti, bez oduševnělé vřidnosti, která září obyčejně z očí divčích a tak příjemně na nás působí. Odpovídala pouze »ano« neb »ne«. Nazývá se to skromností! »Vydej teplo, nejen světlo« — žádá milenec na své zbožňované v jisté básni z doby našeho probuzení.

U Frakkersa mi tyto oči nevadily. Byl pod-šitá liška a čipera první třídy. Říkal mi: »Nebuď vážným! Mám tě rád, když jsi vesel.«

Avšak jedno mně vždy na něho mrzelo. Tento přísný kritik ženských slabostí byl vždy k damám neobyčejně galantní. »Mám pro to dobré dů-vody«, říkal mi. »Dámy jsou velké děti, zůstávají věčně dětmi a mluvím s nimi jako s velkými dětmi. S pravdou u nich daleko nedojdeš. Pravdou a vážností je od sebe zapudíš, lichocením a jalovým žvástáním si je nejvíce připoutáš. Zahrnuj je pe-

člivostmi, lichotkami a pozorlivostí, zvláště u žen zralých to číň« — pokračoval mravouče Frakkers.

— »Vidím v nich bytosti sobě rovné . . .«
podotkl jsem — »a ne děti!«

— »To je chýba! A myslíš, že dámy ti budou za to vděčné? Galantnost mají nejraději; die toho nás může cení a tím si je nakloňujeme. Sotva jedna ze sta dovede oceniti tvůj názor o rovnosti obou pohlaví; naopak samy jsou proti této rovnosti, jakmile vepluly konečně per tot discrimina rerum do vytouženého přístavu manželského. Ze sta řekne o tobě devadesát devět dam s tonem výčitky, že jsi málo galantním a že pro ně neexistuješ.«

»Nestojím o takovou chválu, kterou dlužno koupiti komediantstvím a lichotivým paňácováním. Jsem lékař, příteli. I s dítětem mluvím vážně a ne jako s nerozumnou loutkou, jak to činí chůva.«

— »Nedoceňuješ galantnosti!«

— »Ano, nepřikládám jí takového superlativního významu. Dvoření se ženám nepokládám za první ctnost muže, jak to zavedli Francouzové.

— A právě oni, tak pověstní svou galantností, mají názor o ženském pohlaví velmi nízký a přímo urážlivý, ačkoli jsou celému světu vzorem dvornosti. Uznávám zásluhy, ne však přednosti po hlaví.«

Byla doba, kdy mne nemile dojmala z damských úst výčitka stran malého, nedostatečně galantnosti . . . Mnou to nyní nehne, jen si při tom vždy vzpomenu na Frakkersa — a na Goetha, jenž napsal: »Nestojí svět o srdéčnost, chce zdvořilost (a pochlebování).«

Básník volá: »Buďte k ženám shovívaví! Z křivého žebra jsou stvořeny; budete-li je ohýbati, zlámáte je.«

Než právě proto, že byla žena stvořena z křivého žebra, vznikl nejspánilejší a nejskvostnější tvor přírody, neboť rovná linie — jak učí zkušenost a umění stavitelské — je linie smrti; svou jednoduchostí unavuje zrak (jako dlouhá rovná ulice) a otupuje mozek. Křivá linie je linie života a rozněcuje fantasií.

Podotkl jsem: »Jsou seriosní ženy, jímž přemrštěná galantnost je něco odporného. Dostačí přece snad prostá zdvořilost, přímé slovo muže . . .«

»Jsou, jsou takové ženy«, odpověděl Frakkers — a připojil: »Jedna ze sta! Vyskytne-li se taková žena, je to jako báječné zvíře, o kterém všichni mluvíme, ale nikdy neuhlídáme. Proto jsem nikdy tu jednu nenašel, ale vždy jsem viděl v obyčejném životě těch ostatních 99! Ženy vůbec dávají přednost galantnosti přede všemi mužskými ctnostmi.«

Uvedl jsem mu slova, jež napsal Silvio Pellico ve svých »Věznových zápiskách«: »Wanneer

de vrouw is zooals ze zijn moet, dan is ze voor mij zulk een verheven wezen! Haar te zien, haar te hooren, met haar te spreken — het verrijkt mijn geest met edela gedachten.« »Žena, je-li taková, jakou má být, je mi bytostí nad míru vznešenou! Ji vidět, slyšet, s ní mluvit — obohacuje ducha mého ušlechtilými myšlenkami« ... Zápisky nás oba tehdy velmi poutaly. Mínil jsem, že svého odpůrce zdrtím. A skutečně umkl.

Po krátkém mlčení však řekl: »Ve přírodě též nenajdeš zcela čisté vody. Kde je v přírodě kapka, která neobsahuje nic jiného než chemickou sloučeninu kyslíku a vodíku? Nikde! Voda z nejčistší studánky obsahuje rozpuštěné minerální látky, prach a plyny ze vzduchu. Kde najdeš ženu, jaká má být? Pravda jest jí jako sůl v očích. Přiznati se k něčemu je pro ni krušná věc. Nikdy se nepřizná, že se příliš zašněrovala, že střevíce, jež nosí, jsou jí příliš těsné, že právě tak staře vypadá kolik jest jí skutečně let, že potřebovala více než půl hodiny na svoji toalettu. Nepřizná se nikdy, že by byla kdy nechala na sebe čekat, že by něco tvrdila proti svému přesvědčení, že se velice ráda provdala, že vůbec může mítí kdy nepravdu . . . A na všecko má pohotově na sta výmluv. Nevíš, co dí Hamlet?«

»Nuže?«

»Ó slabosti, tvé jméno žena jest!«

»Budiž! Avšak právě tuto křehkost a slabost povahy pokládají mnozí kavalíři za ozdobu ženy, za její slávu, chloubu a přednost« — namítl jsem důrazně. »Voltaire řekl, že právě bludy ženy činí ji tak roztomilou.«

»Dobrá, dobrá! Možná to věc. Budiž tomu jakkoli, přece ti radím: Buď galantním — ne však upřímným. Věř mi, při galantnosti více užiješ. V mé přítomnosti řekla jedna čiperná dáma též lékaři: Galantním nejste! — Lékař řekl na to: Jsem upřímný (oprecht) a pravdivý.« — »A co je do upřímnosti! Upřímnost a přímmost šlechtí sedláka« — odsekla čiperná dáma.

Frakkers stále ještě pokračoval ve svém mravoučném výkladu. »Ničím si dámy tak nezneprátněji, jako ironickými, posměšnými poznámkami o krásném pohlaví, a čím jsou tyto poznámky pádnější a pravdivější, tím hůře. Ironii a hořký humor, to dítko naší doby, dámy neumějí ocenit. Za to prázdne a sentimentální frase pronesené v příhodné době s patřičným výrazem jsou jim milé jako dětem hračky, krásné klouboučky a šperky. Ptáš se dámy: Proč nosíte vlečky, když se ve stromořadí práší i bez vlečky? Proč máte vlečky tak dlouhé, že jimi prášíte, i když si je ze zadu pozdvihujete? (Neestetická to posal) . . . Těmi poznámkami o vlečkách se jim nezavděčíš, milý brachu, naopak ony v této otázce hned vycítí upichnutí. Dáma na oko klidně

odpoví: *Moda! — dobře vědouc, že tím kouzelným slovem nikoho nezdrtila, ale ocet zůstal rozlitý . . .*«

Tázal se mne ještě, čím dovedu, že právě slabost povahy je předností ženy? — *«Zcela přecťe, odpověděl jsem. »Právě tato vada činí ženy schopnými, že mužům tak často odpouštějí poklesky, kteréž nebylo by lze ani omluviti, nad to opustiti, kdyby měly souditi se stanoviska přísně spravedlivého. Miluje-li žena, všecko odpouští — slabost a lítost jí přemáhá.»*

On neodpovídal. A s tím jsme každý odcházeli po svých, on se svou lisavou galanterií a já se svou selskou upřímností a s rovností obou pohlaví.

Urazil jsem již asi padesát kroků . . . Frakkers volal:

— *«Až se oženíš a budeš mít dcery na vdání, budeš jinak soudit o rovnoprávnosti a emancipaci žen!»*

Zrychlil jsem krok uháněje před dojmem jeho slov, jako Kain uháněl před vlastním zlým svědomím.

Rejstřík hříchů Frakkersem uvedených vztahuje se na obyčejné tuctové paničky vyvinuté asi přiměřeně mužům svého okolí, milující dvořivé pochlebování a stále poklony Jsou však výjimky. Jsou sebevědomé ženy a dívky, které nestrpí, aby se jim stále říkalo, že

jsou lepšími než jsou, aby se jim jako nedospělým dětem zakrývala pravda tlacháním a prázdňím, jalovým lichocením; nechťejí, aby mužové se k nim chovali s odpouštějící shovívavostí, jak se to provozuje vůči dětem. Pochlebování budí u rozumné ženy ošklivost. Nadutost mnohých mužů vůči ženám zakládá se na jakési domnělé převaze nad nimi — a to uráží vzdělanou, uvědomělou pani. Američankám a Ruskám nesměli byste s takovou přijít! Čechové v Rusku mi přisvědčí.

smyslnému opojení a nekolísají tak snadno na dráze počestnosti a zachovalosti.

Tato část ženského pohlaví je velmi veliká, žije v skromné a tiché domácnosti, navštěvuje pouze společností, v níž se šetří slušností a stydlivostí — neb právě slušnost jest okrasou ženského pohlaví, jemuž mravnost a cnost není prázdňným zvukem. Prostopášní bohatí synkové, těkaví světáci, dobrodružní staří bezženci a hýřilové soudí na základě svých třeba hojných, avšak jednostranných zkušeností velmi nepřívětivě o ženském pohlaví, poněvadž ta část, kterou byli poznali, obětuje svou čest velmi lehkomyslně. Nouze a zanedbané, špatné vychování je toho zcestí příčinou. Tím však nikdo nenabyl práva, aby proto, že užívá rozkoše v náruči mravně pokleslých a placených za to děv, prohlášoval napořád všechny ženy za zkažené, lehkomyslné, podkupné, za prázdňné vši cudnosti, hrdosti a studu.

Kdo dále posuzuje ženské pohlaví dle viděnských obrazkových listů pěstujících místo humoru nízkou oplzlost, kdo by chtěl ženy posuzovat dle osob divadelních a baletních, dle záletnic, žen dobrodružných a vydržovaných, pěvkyně ze chantantů, dle číšnic, modistek, švadlen, dle velkoměstských krámských služek, dle tovarnických a jiných ubohých děvčat — mnohé nemohou se obejít bez tékavé lásky a dobrodružných výletů již proto, že by se jinak ani neuvítily

Špatné mínění o ženských. — Normalní žena dle Lombrosa. — O divadelním potlesku.

Kdo především chová špatné mínění o ženském pohlaví? Jsou to z větší části lidé, kteří uvyklí dobrodružnému životu ve velkých městech; znají pouze tu část ženského pohlaví, která buď jest již svedena, nebo mravní záhubě blízká, a soudí nyní z poddajné přístupnosti a nevázanosti jejich o pokleslosti veškerého pohlaví.

Každá žena jeví se jim býti nejen slabou a křehkou, ale těž — zkaženou; tito pánové míní, že veškeré ženské pohlaví neb aspoň větší jeho část nemá v těle studu ani úcty k cnosti a mravního sebevědomí. Jím jsou neznámy ženy, jejichž uslechtilé srdce povrhne veškerou ošklivostí, jejichž mysl je čistá, jejichž statečnost vzdoruje všelikým pokušením a nástrahám, takže raději snažejí všecky útrapy nežli mravní úpadek a pokálení své cti. Dívky vychované starostlivou matkou domácím způsobem nevyhledávají lehkomyslně svěťáckého ruchu, nepoddávají se hned

neb užívily špatně — myslil by, že ženy jsou dařeny větší chlípností a smyslností nežli mužové. A velice by se mýlil! Vřelost, zápal, temperament, křečovitě delirium erotického vytržení u rozkošnic, koket, sirén, harpyií, galantních kameleí a prostopášnic je strojená, naučená komedie. Její účel? Aby mohly lapat hejly a obírat kapsy bohatých marnotratných hejsků, svých ctitelů a obhájců prostitučního rozkošnictví. Chování těchto »fortelných« panen a prohnaná zchytalost milostenek vysvětluje se smutným jejich řemeslem; jsou nuceny vyhovět nejzvrhlejšímu choutkám prostopášníků. Velkokněžny rozkoše, tyto ubohé vyšňožené demimondky (polosvětačky) rychle stárnou — nová Laura, nová Flora, nová Par-nassie, nová Isabella atd. zaujímá jejich místa. Každá se snaží zastíniti sestárlé kolegyně nějakou novotou svého umění, jenže jablíčka podávaná galantními Evami jsou uvnitř červivá. Často Evičky svým Adamům zanechávají velmi neblahou památku.

Zcela jinak se to má u počestných žen, které nejsou nuceny zabývatí se rozkošnictvím jakožto pramenem výživy.

»Normalní žena«, jak dokládá *Lombroso* na základě svých obširných pozorování — »shledává v pohlavním obcování málo požitku, méně než my mužové se domníváme; ona po něm mnohem méně touží nežli muž, též méně chlípně je roz-

nícena souložstvím, má slabší tělesný pud a vůbec je méně smyslně naladěna nežli muž. Skrovný, nepatrný, nebo zcela scházející pohlavní pud a nedostatek pohlavní požívavosti jest u ženy pravidlem. Silná sexualnost a nenasytná dychtivost po požitku musí vždy buditi podezření o chorobném stavu této ženy, který je neštěstím pro manžela a musí být lékařsky léčen. Žena mnohdy chce tělesnému obcování jen proto, aby měla jedno nebo dvě děti. Pud pohlavní v ženě spí, jsá u ní velmi slabě vyvinut; za to u muže tím silněji převládá. Je mnoho svobodných děvčat, která si udržují beze zvláštní námahy tělesnou čistotu až na konec života; za to snadno lze spočítati muže žijící zdržlivě. Muž hledá v manželství pohlavní ukojení, žena hledá spíše zaopatření a přistřeší proti bouřím života. Chce si vystrojiti hnízdo jako vlastovka z instinktu, z touhy po mateřství. Hovění pudu v manželství stává se ženě i protivným, zvláště obává-li se z podstatných příčin dalšího přirůstku dětí, které by mohla rodina jen nuzně žít a po stránce tělesné a duševní jen nedostatečně vychovat; bývají vůči těmto těžkostem sváry a výčitky mezi manžely. Muž, předpokládaje u své ženy rovněž tak silný smyslný nával, bývá její chladností a odmítavostí nepřijemně dotknut. Neboť žena má zcela dobře, nechce-li mítí styků s mužem, když je v jiném stavu (jinak bývá předčasný porod),

nebo když má své věci (jinak bývá vnitřní krvo- tok), nebo má-li podstatný důvod pro obmezení počtu potomků a mnozících se rodinných starostí; v takovém případě nemá vyhověti žádostem svého muže několik dní před a několik dní po své měsíčné periodě. Každého měsíce je doba asi 4—8 dní, v níž pro většinu žen početí je ne- možné. To má žena vědět a tím se výhradně řídití vzhledem k manželským stykům, takže ne- musí užívat jiných prostředků pro zamezení dal- šího rození dětí.«

»Průměrně velmi veliký počet všech vdaných žen trpí v manželství vleklými chorobami rodidel. Muž se přesvědčuje, že domácí manželský ráj má též nemilé stránky; žena častými porody slabne, a sobecky bezohledný ba ukrutný muž — muž miluje jen zdravou ženu — stále na ni dotírá, takže bylo by pro ženu churavou skoro lépe žádati o rozvod.«

»Žena normalní miluje více srdcem než smysly, často miluje bez vědomé touhy po smyslné slasti. Mnohá obcuje s manželem jen proto, aby si za- chovala jeho věrnost, neb aby se mu zavděčila. Téměř všechny ženy oddávají se muži nikoli proto, že by je k tomu pudila smyslnost — činí to z ochoty, z úslužnosti a z dobroty.«

Je zvláštní něžnost cudných žen, že muži rády své tělo nabízejí, ale jen proto, aby ho pře- svědčily o svrchované své oddanosti. A touží-li

Javanská dívka.

žena po muži, je to spíše touha (ženě neuvědomělá) po dítěti. Láska mateřská je pro ženu hlavní věc, a nikoli pchilavní požitek. Pro ženu je dítě hlavní věcí, potom muž. Při muži je toho opak; nejdříve žena, potom dítě. Muž je pro ženu jenom prostředkem k účelu, aby měla děcko, a láska její přechází potom na dítě; žije především pro dítě, potom teprv pro muže. Osudem muže jest osud satelita, a právě tím bývá nemile klamán; domnívá se, že bude žena žít pro něho a činí jí nyní výčitky. Je nevrlý nežli se smíří s touto zkušenosťou, která nelichotí jeho olympické samolibosti.

Jen matka miluje děti, a čím jsou menší, tím je má raději. V románech, které jsou vždy ze tří čtvrtí vyhlány, ukrutně mnoho se mluví o lásce; ve skutečnosti však převládá v manželství láska mateřská k dětem. Míra Mařáková v Hilbertově dramatu „Vina“ praví: »Cítím v sobě nutnost žít jako vdaná žena, nač to tajit?« t. j. chci konečně vyhovětí svému přirozenému povolání.

Míni to zcela pravdivě. Toť jiná řeč nežli se vede v sentimentálně prohaných a cudně farsejších novellách, v nichž se dlouze a široce tlachá o tom, jak muž a žena ideálně v sebe přecházejí a v jedno splývají. Manželství je pro ohromnou většinu lidstva něco velmi materiálního (ne ideálního) — stavem ukoujením smyslných

životních potřeb; jsou tu starosti o výživu, péče o vychování a zaopatření dětí, namáhavý boj o existenci atd. Ideálních momentů vyskytuje se jen tolik, kolik si sami do toho stavu vkládáme. A člověk cítí potřebu ideálu, jakž se to jeví v tom, že rád vidí v ženě vtělení dobroty, lásky, něžnosti, soucitu a sebeobětování. »Ženy jsou jediná nádoba, do níž vléváme svou idealitu.« (Goethe.) Žena je našim idealem často jen proto, že jsme my idealisty, a proto též si z ní děláme ideální bytost, ovšem jen do času. Jsou tím, co si z nich tvoříme ve své blouznivé obraznosti. Milostná idealisace se svou pozlaciující lží a okouzlujícím pozlátkem nás láká, její kouzelný proutek vzbuzuje v nás touhu po fyzickém a životním ovládnání; avšak touha mizí, jakmile tento zcela neideální účel je dosažen. Paprsek lásky, o němž jsme blouznili, že nás povede do manželského ráje, není ničím jiným než slavnostním prologem k obyčejnému pozemskému a velmi prosaicnému představení, jak mi přisvědčí každý manžel, třeba se nikdy neřepetal před zrakem manželčiným jako rybička na udici, nikdy nebužel jako chroust na niti manželské a jevil více samostatnosti než sele na rožni a kůzle na pekáči. Zola řekl, že manželství je nejvýznačnější institucí světového řádu, která však se přezila, a že by již dávno byla zrušena, kdybychom věděli, čím ji nahradit. Zola to dobře mínil, ale čím ji nahradit

nepověděl. Nevěděl to a ještě to dlouho nebudeme vědět. Zůstane vše při starém a stále bude tato instituce dávat dvěma lidem příležitost, že se vzájemně budou pokládat za příčinu svého neštěstí. Zvláště v Paříži, tomto »mozku světa«, jsou manželské mravy a zvyky takové, jaké lze nalézt u Kirgizů, asijských nomadů a Botokudů, jak dokládá S. Ferrero (v Nouvelle Revue). Snad vzhledem na tyto poměry praví kdesi Brandes, že manželství (bez možnosti rozvodu a bez možnosti nového sňatku pro rozvedené) je přiměřeno nižším kulturním formám, že však neodpovídá vyšším. Jaké budou tyto vyšší formy, které vedou ke zrušení nynějšího manželství, Brandes nevykládá, avšak zavrhuje nerozlučnost manželství.

V pařížské společnosti, jak dí Ferrero, »je sňatek z lásky bílou vranou. Mladík, když byl se nabažil mládenecké svobody, ohlíží se ve známých a méně známých rodinách po děvčeti a po penězích. Učiní návštěvu. Je-li vítán, požádá za ruku dívčiny, zasnoubení se ohlásí, načež po krátké době — šesti až osmi nedělích — následuje svatba. Snoubenci znají se jen od vidění, po čas snoubenství ženich navštěvuje svou nevěstu denně na hodinu (nikdy o samotě) a dvorí se jí s onou škrobenou vypočítanou formalností, jak je ve společnosti zvykem, kdežto nevěsta trpělivě snáší jeho poklony. Děvče svoluje na

rozkaz rodičů ke sňatku a vyhrazuje si pouze, že se zatím seznámí s řečeným pánem — až si ho opravdu vezme. Mužové rovněž jako dívky nemají vlastní iniciativy, neboť pohnutky, pro něž se žení, nemají nic společného s osobním dojemem a charakterem »vyvolené«. Etiketta nedovolí, aby se vyvinul nějaký volnější myšlenkový a duševní styk mladého páru. Co ve společnostench spolu mluví, bývají pouze chladné, odměřeně zdvořilostní fráze. Sňatek je v Paříži smlouvou, kde rozhodují peníze zrovna tak jako na ostrovech Javě, Sumatře, Borneu atd. Jenže tuzemec si kupuje ženu od rodičů, — dodáváme my — kdežto v Evropě hledí muž vytlouci od rodičů nevěsty co možná velké věno; muž tu dostává nevěstu a s ní »prachy«. V bohatých kruzích pařížských se velmi obávají nerovného manželství; pytle peněz staví do popředí jako hlavní podmínku sňatku a zatlačují osobní náklonnosti a city. Výsledek takových poměrů? Množství rozvodů, množství nešťastných manželství, a nevážnost Francouzů ke stavu manželství. V časopisech a na jevištích objevují se zlomyslné a posměšné karikatury manželství — slovem, v nejcivilisovanější zemi je manželství podkopáno hlavně tím vadným způsobem, jímž mladí lidé vstupují ve sňatek.

Láska a manželská nevěra opanovala tam výhradně jeviště; a přece u ohromné většiny

obyvateřtva vyplňuje láska zcela nepatrnou část života a nehraje tudíž v socialních stycích tu neskonale převládající úlohu, kterou lásce připsují dramaturgové. Peníze a ctižádost pudí člověka více. Ve skutečném životě je láska fysickou perriodickou potřebou nebo pouze peněžní spekulací; bohatství všecko srovná. Nepřehledně větší část evropské společnosti vedouc boj o život, majíc své zaměstnání a starosti o chléb a majíc před sebou vážný úkol a vážné účely, nemá ani chuti ani vlohy pro ocenění takové lásky, o níž blouzní přednášející figuranti na divadelních prknech. Kde najdete v životě to milostné cvrkání, to zanicení dvou opojených lidí, jak to slyšíme od herců? Člověk vědecké práce, státník, vojevůdce, přírodovědec, polifík, věnují ženě sotva malou část života. Výjimku činí umělci z povolání. Toliko ve společnostech šlechtických a bohatých, kde se mnoho lidí straní práce, vládně žena jakožto dáma neobmezeně a naplňuje takovým lidem živobytí od vrchu až ke dnu. Oni nepracují nic a nemají životního účelu. Knihy jsou rovněž plny lásky a jen lásky. Ale v živobytí jí není v tak ohromném rozsahu. Vidíme, že se ohromná část lidstva obchází bez milostného bláznění, ačkoli poetové a novellisté nám namlouvají něco jiného.

Pro miliony lidí je láska, jak se nám líčí ve stánku umění a v románech, bombastickým

prázdný n tlacháním, jemuž jsme přivykli z dětských let. Ctižádost, ziskuchtivost a zvlášť honba za penězy zatlačuje v tom skutečném opravdovém životě křídlatého Amora hodně do pozadí, kdežto na jevišti poletuje Amor stále v popředí. Nynější divadlo není zkrácenými dějinami našeho věku, není příkladem mravů a obrazem ctnosti, není zrcadlem, v němž se obráží skutečný lidský život, neboť peníze, které hrají v obecném životě první úlohu, jsou v divadelních hrách motivem vedlejším. V životě máte lásku ve tvaru zcela jiném — ne tak jako na jevišti ve tvaru až chrobobně přepjatém, potrhlem, šíleném, bláznivém. Posloucháme to s děděnou lhostejností a málo jsme si vědomi, jaké to otrápané, nezdravé, prořhané odrhovačky se před námi řemeslnicky provozují. Nemůžeme stopovat dlouhanské — prý neobyčejně vznešené — dialogy a monology vyrobené, vynucené a vypocené v potu tváře; vše nám splývá v jednu prázdnou písčinu beze tvaru, bez děje i bez dojmu. Zeptáte-li se, čím ta divadelní hra vyniká, řekne vám posluchač počený otrápanou novinářskou fraseologií, koule pitvorně očima: »Ach! Ta krásná řeč!« — Brachu milý, krása řeči přece není účelem dramatu? ... Účelem dramatu je — děj. Čím méně děje ve dramate, tím méně se hodí pro scénu. tím méně činí uměleckého dojmu na diváky. Hlavní věci je — děj, a to zajímavý, soustředěný a čile v před se

poohybující, srážný děj, zahrnutý v rozhodných scénách, bez hromadění unavujících a na některých místech svým nekonečným rozšlapováním nudných situací a lhostejných obsérností. Ale u oněch dramatiků věci podstatné nejsou vytčeny několika silnými stručnými tahy, jak toho žádá nezměnitelně neúprosné pravidlo, osvědčené již za starodávna: »Kdo nepíše dramaticky, nepůsobí na obecenstvo dramaticky.« Co platná krásná řeč, když divadelní technika svou dětinskostí připomíná loutkovou komedii? Nehleděno na pravděpodobnost děje a nedbáno vylišení povah. Básník prý za to vložil do svého výtvoru (s látkou krajně exotickou) celé kouzlo své mocné poesie; osobám na jevišti zaměstnaným plyne z úst místo slov ryzí zlato. Skutečně? Jenže toto ryzí zlato nemůže zahnat nudu posluchačů. Příklad by si méně poesie, méně zlata — a více děje a dramatické síly. Divák se ostýchá vyjádřiti své mínění hlasitě, aby nebyl pokládán za drzého nedouka, neboť obecenstvo nemajíc svého úsudku slepě všecko věří novinářským kritikům. Dlužno však uvážiti jednu věc. Dramatické umění, staré, nové i nejnovější, záleží v sepsání *dobrých* kusů — o dobrotě jejich nerozho- duje krása řeči ani ryzí zlato plynoucí z úst hercům. Pouhá řeč nikdy nemůže skrytí ostatní citelné vady přechváleného výtvoru. Jak učiniti, aby se člověk ve chrámu umění za své peníze

smrtečně nenudil a domů neodcházel mrzut z toho, že mu tam malovali straky na vrbě? Kozel vezmi ty straky s jejich krásným veršováním, které může divák sledovat jen s knihou v ruce. Opouští ho síla vnímavosti a klesá jeho účastenství s verši, které patrně chtějí svou sytostí mluvíti mnohým a říci tak mnoho. »Ta bohatá, květnatá mluva, její básnický pel, harmonický spád, malebný půvab, její ohnivý vzlet« — prý musí nadchnout a rozplamenit posluchače; oni však zívají, div si nevyvrtnou čelisti.

A přece má divák straky velebit, do nebes vynášet a snad ještě se pyšnit těmi kouzelnými ptáky? Páchne to Enšpiglovým čtveráctvím vy-počtěným na osvědčenou dobromyslnost obecenstva, které básníka vyvolává a podává mu na jeviště věnec jako mlýnské kolo. — Trapný to dojem! Operní skladatel jde na jeviště se poděkovat za potlesk; dostává věnec neb sahodlouhou kytici od svých žákyň na konservatoři, z nichž každá dle možnosti přispěla na věnec panu professoru, takže věnec je výrazem uznalosti vděčných žákyň. Jsou ovace nahodilé, dobromyslné, zavinené zvláštností našich úzkých domácích poměrů. Myslím, že ani oslavenec nebude tyto ovace pokládat snad za důkaz genialnosti svého operního nebo dramatického výtvoru, jenž po druhém a třetím představení putuje do archivu na věčný, tak často zasloužený odpočinek.

Nikdo si později netroufá — z pouhé piety — setřítí prach, jenž v archivu na výtvoru se hustě usadil. Jakoby výtvor umístěním do archivu dosáhl svého účelu.

Láska dle vlaského psychiatra a dle Zoly.

Mnozí vlašští autoři vyhledávají psychické abnormality v těch výjevech, které jsme si zvykli přičítat zcela zdravému stavu. V jednom z největších vlašských časopisů *Rivista moderna di cultura* specialista v psychiatrii, ředitel blázince v Bergamo, *Antonini*, dává si otázku, může-li se člověk ve stavu »zamilovanosti« pokládati za normálního. Všem je patrné, že v některých případech láska dává volný průběh psychopatickým úkazům na člověku, jehož pokládali posud za úplně zdravého, jenž však ve skutečnosti představoval již bohatou půdu pro vývoj všemožných duševních neduhů. Vlašského psychiatra zajímají ne tyto lidé a ne tato otázka; on se táže, dlužno-li vzta- hovati stav zamilovanosti jakéhokoli člověka v obor zdraví neb abnormality. Dle mínění Antoniniho každý zamilovaný člověk zakouší stav mající všechny vlastnosti jasně vyjádřeného šílenství. Důvody, jimiž autor článku dokazuje svou myšlenku, mohou být krátkými slovy zahrnuty takto: Láska má rozličné průjevy, jež jsou

rozmanitě dle osobních zvláštností jednotlivce, dle letory a povahy. U tak zvaného paranoika (blouznivce) má ráz podezřívavý, u člověka tvrdohlavého tyranský, u sobeckého suchý, u slabého nesmělý a stísněný, ale u všech má týž ráz, totiž že zajímá mysl člověka neustále jednou myšlenkou, že obmezuje kruh jeho představ na nejsúženejší objem vracející se stále k jedné osobě. Vzpomínky, představy budoucnosti a přání — vše se točí okolo jediného obrazu. Zamilovaný člověk podobně jako psychopat nemůže se zprostit dotěrných ideí a dotěrných obrazů. Někdy tento stav nabude tvarů závažnějších ve způsobě t. zv. fetišismu nebo symbolismu. Pouhé kvítko, rukavička či jinaký předmět může nabýti cenu neocenitelného pokladu a státi se výhradným předmětem myšlenek stále se vracejících. Antonini vypravuje nejčastěji historii lásky, která tento cit vyvinuje se znenáhla a nepozorovaně, která myšlenky znenáhla si přivykají vracetí se k jednomu a témuž bodu a která předmět lásky počíná naplňovat hlavní část existence, skoro všecken čas, konečně i celý život. A když člověk vzpamatovav se, že nevědomky ocitl se na ploše nakloněné, zkouší přijíti k sobě, odvrátit se od naléhajícího obrazu a zbavit se dotíravých myšlenek — již nemůže, nemá sil, aby tak učinil pouhou vůlí, octne se jako alkoholik nebo morfinista v úzkostném ne-

pokoji, v ustavičném strádání a mukách vyplývajících z potřebných podnětů smyslových (zrakových, sluchových atd.) Je mu nevyhnutelno zírat na předmět lásky, naslouchat jeho hlasu, pociťovat všemi nervy jeho blízkost. Dotěrná myšlenka hněte a naléhá, a nerozptylují jej zevnější okolnosti dostatečnou měrou, neb nedostává-li se samému člověku sil, aby se zprostil této můry, pak následují po záchranných pokusech různé možnosti: Klidná ženitba, násilí, zločin aneb sebevražda.

Láska má všechny vlastnosti společné s chorobnými a dotěrnými ideami. Rovnováha, která za normalních podmínek trvá mezi vnitřní činností mozkovou a zevními dráždidly, je zde přerušena. I nicotné okolnosti vyvolávají znovu návrat předešlých myšlenek, vůle je bezmocná, pozornost neschopna soustřeďovat se na jiných předmětech.

Z počátku nezřídka vlastní vůle přispívá ku zvětšení abnormálního stavu; zamilovaný totiž ochotně se vrací k jedině té své a téže myšlence, poněvadž to, co přivolal, mu působí radost. Na další již není vůle třeba — vše se odehrává samo sebou. Byť byly sebe větší muky, s nimiž je spojen návrat k zakletému kruhu myšlenek, zamilovaný přece se od nich neodloučí, zrovna tak jako se nerozloučí morfinista se svou záhubnou stříkačkou. Takovým způsobem na otázku, lze-li

stav zamilovanosti nazvatí normalním dle mínění Antoniniho nelze dát odpověď jinou než zápornou. Avšak abnormalnost v daném případě slouží toliko na zdokonalení račy. Má-li v lásce člověka převahu smyslnost, nabývá útočné (impulsivní) povahy, která brzkého vyžaduje ukojení. V tom případě obrazy vzbuzující stav zamilovanosti mohou býti měnivé; na duševní stránku neklade se váha a pozornost, a hlavní účinek mají fyzické vlastnosti. Pak li však láska jest ovládána ideami, pak individuuum lhostejné k ostatnímu světu soustřeďuje se na svém vnitřním životě, nezbytně se slévá s duševním životem milého předmětu. Vzpomínky vyvolávají pomyšlení nejen na zevnější obraz milého člověka, ale i na jeho slova, na smysl těchto slov, na jeho vnitřní život, na nejpodrobnější odstíny jeho duševní fyziognomie. Mravní stránka vystupuje do popředí a zamilovaný zabrán svými myšlenkami znenáhla si vytváří před sebou duševní obraz milené osoby, k čemuž zavdávají podnět již ne pouhé fyzické vlastnosti. Takým způsobem naléhavost myšlenek nebo abnormalní stav v daném případě vyšší měrou prospívá lidstvu, protože teprv ocenění vzájemných mravních a intelektuálních vlastností má za následek sloučení obou bytostí.

»Láska je dočasný šílenství a sňatek léčí tuto krátkou šílenost tím, že ji obrací v dlouhou hloupost,« praví Zarathustra ústy Nitzscheovýchmi.

Manželství je zastaralá instituce. Ovšem, za to nežijem my na tom vrcholu, s něhož kázal Zarathustra. Láska je bláznovská čepice, kterou sází příroda na hlavu člověku, aby plnil její účel — tak to v hlavní věci bylo a bude odjakživa, před i po Zarathustrovi.

Láska — praví Zola v svém tendencím románu »Fécondité« — je přání po rozmnožení. Kdo nezná tohoto přání, nezná nijaké lásky. Avšak rozmnožování děje se i bez lásky. Neboť láska je fyziologický výjev, je potřebou těla, potřebou lidské přirozenosti. Není lásky beze smyslnosti. Smyslný podklad má mít každá láska t. j. touhu, aby předmět vyvolený opanovala a aby ve spolku s ním sloužila zákonům přírody. Tak rozumějí lásce tuzemci; oni nevidí v lásce nic jiného, než touhu člověka po ukojení tělesných chťičů, po potomstvu. Tak rozumějí tuzemci lásce i národové východní. Hlavní stránkou jest jim tělesné obcování, k němuž je pudí zvýšenou měrou horké podněbí; mají proto mnoho žen. U nás žádáme k lásce kromě tělesného pudu ještě duševní spo-lečenství. (*On« si ji bere za manželku, protože ji miluje, ona jej miluje, proto že si ji bere ze manželku. Pouze v tom záleží často to duševní společenství.) »Ženíti se, je tolik, jako svázati dva lidi nohu k noze a pustit je po božím světě takto svázané« — řekl kdysi L. Tolstoj. Třeba k tomu dodatí, že toto vázání se koná s oba-

polným souhlasem, a že i rozvázání je možné s tímto souhlasem. — Připomínáme ještě, že i *opanování* předmětu lásky nečiní nás šťastnými, není-li při tom obapolná náklonnost. Mnohý myslí, že cítí rajské slasti, kdežto myšlenky milené ženy se potulují jinde. Žena je dvojjazyčná. Myslí, že náleží tobě a zatím objímáš příznak. V myšlenkách náleží jinému. Na to si stěžoval již Nero, později Napoleon I.

V každé ženě vězí nevyhladitelná touha po lásce, touha náležeti muži, cítí že si pouze manželstvím otevře bránu pozemského štěstí, že pouze tím si umožní mateřství. Sandová řekla: »Láska je dobrovolné otroctví, po níž touží přirozenost ženy.« Professor fyziologie v Turině dí: »Umírá na světě mnoho panen, ale neumírá ani jedna ženská bytost, která by sloveso *milovat* nebyla konjugovala v některém čase nebo sobu (tempus a modus).« — Týž učenec praví: »Najdete ženy, které nikdy tělesně nemilovaly, ale nenajdete ženy, která milovala jen jednou.« — »Život bez lásky je hořký sen«, praví kdesi Cervantesův Don Quijote. A každý chce sladce snít. Proto dospívající dívka vši mocí tíhne ku svatému ohni domácího krbu a méně k pouhému milování bez vyhlídky na vdavky. Vzhůru k muži pohlížeti, jako k bytosti domněle výše postavené, chce žena — chce se k němu přátelsky a upřímně připojit, býti mu dobrou družkou a žítí s ním

a pro něj. Tato myšlenka a šlechetná snaha, není-li řízena rozumem, snadno ženu přivádí do otrocké odvislosti, má-li totiž bezcítěného a sobeckého muže, jenž s ní nemá společných zájmů; žena uvědomělá a vzdělaná je tu nucena k sebeobraně, k obhájení své individuality. I obmezená a současně do svého krásného muže zamilovaná žena brzo poznává, že si ji muž vzal pro peníze a pro vezdější statky, které mu přinesla do manželství.

Jsou rozličné druhy plané lásky, surrogaty lásky. Znám je výrok: »Největší požitek na světě, jež možno nalézt, je patřiti v obličeji milované bytosti, nořiti se v krásnou dívčí tvář — a již ten (prý) je šťasten, kdo dovede cítit tuto krásu.« Jsou mužové s tak nepatrným sexuálním rázem, že milují nežádajíc na zbožňované dívce lásky navzájem a vůbec nežádají potavy pro plamen svého srdce aniž ukojení své vášně. Láska jejich se živí duševně, pouhým citem, živou hrou obrazotvornosti. Tito mužové nemají potřeby odvetné lásky a nermoutí se, že jí nenalézají. Al. Dumas syn pravil o sobě: »Cítím potřebu cítit a zbožňovat a milovat, nemám však nejmenší potřeby býti milován.« Amabat amare. Aimer pour aimer. Největší blažeností pozemskou jest jim polibek čistý, andělský, panenský, narťy, z nichž se dosud linuly pouze modlitby, smích a nevinné žvatláni. Dovádívá, laškovný,

veselý smích těchto rtů činí je nevýslovně šťastnými.

Těžko říci, skýtá-li těmto zcitlivějším lidem jejich láska takovou rozkoš, jako mužům milujícím opravdově a reálně dle obvyklého prastarého lidského způsobu. (Láska miluje samotu a tmu, říkávalo se od nepamětných časů). Smyslný projev lásky jest jim protivný již proto, že — jak do- dávají — člověk musí ustavičně bojovati proti přírodě, která ho pořád svádí níže, ke zvířecosti. Kydají hanu na lásku fysickou, kterou se udržuje živočišné tvorstvo, čímž nejlépe dokazují, že mají tito blouznivci o kolečko více neb méně, aneb nemají kolečka v pořádku. (*Proč příroda nestvořila nás hermafrodity?*, řekl smutně jeden z těchto bojovníků proti přírodě). Ostatně tot starý nářek nad tím, že druhé pohlaví je nevyhnutno na rozmnožení lidského pokolení. Jakýsi římský senator — ať odpočívá v pokoji! — nadšený citel Euripidův, želel této nevyhnutelnosti a lítoval člověčenstva, že se nemůže bez žen obejít. Prý by bylo lépe, kdyby děti rostly na stromech.

Lidé tohoto chorobného rázu chválí si odjakživa milostné přátelství; ono prý poskytuje více než láska, neboť má úplné její kouzlo aniž má v zápětí její nepohodlí, nečistě a hrubé násilnictví. Rozumují takto: »U růže nám stačí libá vůně a nepotřebujeme ji utrhnout, a kdo se spo-

kojí vůni, toho trn nepíchne.« Při tom dodávají: »Hoře lásky trvá celý život, a radost z lásky trvá pouze okamžení.« Ano, ale jaké to tajuplné tvůrčí okamžení! V tomto okamžení dáváš život malému tvorů a skrze něho stáváš se účastným nesmrtelnosti. Na tuto hrubou materiální nesmrtelnost beztoho nikdo z citových milenců nemýšlí; svazek zůstává čistě duševní asi jako byl mezi Dantem a Beatricí. Je to láska nespěšská, na níž se nezmohou obyčejní lidé svým zdravým hrubým čivstvem. Ona zůstane bílá jako sníh — a on si tímto vědomím vykoupí tolik blaženosti a štěstí, že ho ani není tolik na světě. Je to mystická splynutí dvou duší . . . hymnická apotheosa nespěšské lásky . . . nebo nějaký jiný projev choré mysli? Tito přecitlivělí lidé se táží: »Proč Pán všehomíra nenašel něžnějších, ušlechtlejších způsobů spojení obou pohlaví? Proč ten rouhavý výsměch? Proč taková urážka, taková rána přímo do obličje? Musíme se za to stydět, tajiti to a mluvit o tom šeptem. Láska má své sídlo v orgánech tak málo ušlechtilých, že jmen jejich ani nevyslovujeme, že se v rozmluvě opatrně vyhýbáme všemu, co by k nim mohlo míti vztah. Il y des choses qui se font, mais qui se ne disent point . . .« Ovšem že je to neslušné a nedelikatní začít ve zvané společnosti s málo a povrchně známými osobami hovor o něčem, co předpokládá přátelský styk a důvěrnější zná-

most hovořících. Avšak již se vydávají populární rozpravy a brošury lékařské pro lid s poučným a výchovným účelem. Až bude vydána rozprava pro lid o tajných nemocech («Co třeba v obecném životě vědět o nákazách pohlavních») — nikdo ve společnosti nezačne o nákaze mluvit a přece to bude spis velmi poučný a prospěšný. V damské společnosti byl by to rovněž předmět nedelikatní a genantní, ačkoli každá dáma mohla by populární rozpravy číst s velikým prospěchem a poučením pro sebe a pro děti. Vydávají se nyní pro lid rozpravy z oboru lékařského o věcech pro zdraví člověka důležitých, kdežto nedávno ještě byly úvahy o těchto věcech pokládány za choullostivé — z přemrštěné fari-sejské upejpavosti.*)

Často slyšíme: Pohlavní poměr je prý něco pokorořujícího, snižuje nás ke zvířatům a rozhořčuje útlé duše svou brutalností. — Nic naplat! Despota Fallos, sexuální velmoc, hraje vlásce hlavní úlohu. Tato pohlavní funkce je nejpádnejším důkazem naší zvířecnosti. »Pourquoi cette insulte?« táže se *Brandes* — a uvádí slova *Nietzsche-ova*: »Brücho

*) Jmenujeme zde pozoruhodný spisek přeložený z angličtiny »Co ženy vědět mají« (spisovatelka paní E. Duffey), dále spisek čís. 4 Rozprav lékařských, přeložený ze srbštiny »Těhotná žena (autor Dr. Jovanovič Batut) a konečně pěkný spisek německý »Co má matka říci své vzrostlé dceři« (autorka Klara Muche).

nám připomíná, že člověk není bohem.« — Člověk jest obratlovec, zvířetem, k jehož životní činnosti náleží jíst, pít, spát a rozmnožovat se. Co lze proti tomu namítati? Tot běh přírody. A *Brandes* dodává: »Všecko, co je na zemi čistého, krásného, ušlechtilého, není dílem přírody, nýbrž dílem našim. My to jsme, kteří svět tím, že jej opěváváme, vykládáme, jako básníci se mu podivujeme, jako umělci jej idealisujeme, jako mužové vědy jej vysvětlujeme, nádech krásy a půvabu mu poskytujeme a tajuplnost do něho vkládáme. Nejlepším toho dokladem je plizení. Lze si představit něco méně ušlechtilého, něco svou zvířecostí více vynikajícího? Příroda jakoby naschvál z jakéhosi zlomyslného cynismu položila nepřekonatelné překážky do cesty mužů, jenž by se nějak pokoušel, aby svůj poměr k ženě zušlechtil a okrášlil. — Ach, měli bychom být docela jinak stvořeni. Proč nás příroda utvořila z masa?... To je hrozné! Nicméně člověk vynášel lásku — není to věru špatná odpověď snaze Istivé přírody (— Příroda je husa, musíme z ní něco udělat. Goethe. —), která nás stále pošklebně upomíná, že hlína tihne s námi dolů k zemi, že jsme výtvoři země jako ostatní zvířena.« —

Proč je tomu tak a ne jinak? — Takových »proč?« lze uvésti velmi mnoho, dodáváme. Proč je tolik tygrů, tolik krokodílů a jedovatých hadů? Proč jsou v tropech tak strašná zemětřesení, kdy

hyne na tisíce lidí a propadávají se kusy ostrova do moře? Proč jsou nákažlivé nemoci, proč děti trpí za neřestí rodičů? Na základě toho bezděčně hledíme na přírodu jako na nepřítelkyni a zlou bezohlednou macechu. Příroda není k nám ani zlá ani dobrá. Cítíme, že si sami musíme pomáhat. Snad nikdy se nedozvíme něčeho o vzniku člověka. Jsme děti jednoho Nevědoma (Darwin). My závisíme na slunci a ne na hvězdách a na měsíci. Hvězdy nemají vlivu na zařizení společenosti zde na zemi. Boj o existenci a věčné, nezvratné zákony v přírodě — tím je vše o přírodě řečeno. Největší zázrak jest, že jsme, že myslíme, že cítíme své já, že se vše kolem nás nahoru dolů hýbe ve věčném, pořádku a harmonii. A člověk je dravec snad nejukrutnější a nejnebezpečnější. — Z počátku nebylo právo, stává se právo silnějšího jen tehdy, když protivná strana se proti tomu nevzpírá, nýbrž je mlčky uznává. Boj mezi vyššími a nižšími, mezi muži a ženami, mezi plemy a národy trvá ustavičně, pokud sahá paměť lidská. Boj a nic než boj . . . Možná, že to bude tak stále na věky věkův.

Žena zmůže mnoho nad mužem, ba přepíná důvěru ve svou moc, míníc, že z muže může učinit co chce. Dívka, která si bere větroplacha za manžela nepřije si, aby zůstal větroplachem

i v manželství. Naopak, lichotí si, že jej obrátí na pravou cestu, že učiní z lehkomyšlníka — rozvášlivého člověka, z těkavého hýřila — člověka stálého, z prostopášníka — cnostného muže. Obracovací podnik lahodí její domýšlivosti. Obvyklejné se přepočítá. Místo aby jej přímo od sebe odstrčila jako zlamanou židli, odevzdává se člověku v podstatě již zkaženému, spustlému, nemajícímu pevných zásad aniž mravního citu, člověku, jenž bez nejmenšího váhání prohřešuje se proti své cti a povinnostem, může-li jen přitom hovět svým smyslným choutkám. Vábí ho k ní toliko požitkem, ale nic neví o příchýlnosti a oddanosti. »Pouze já mohu z něho udělat člověka, jinému by se to nepodařilo« — domnívá se dívka ve své neblahé umíněnosti, a z pravidla se sklame. Je z něho tak špatný muž, jako byl za svobodna prostopášníkem — nedá se napravit, jako nelze z keře učiniti strom. Dívky — což je o to! — mají rády takového veselého, zábavného a podnikavého kumpána, všecko na něm je poutá a dobrovolně s ním vstupují ve sňatek, ale v manželství nejsou s ním šťastny. Příkoří, sužování, stálé klamy ztrpčují jim život, marně čekají stále na jeho zlepšení, až konečně pozdě litují svého přeháhleného kroku, jemuž přinesly v oběť štěstí celého života. Špatný muž je horší než žádný muž.

Žena má zvláštní povahu. Uchážejí-li se současně o ruku téhož děvčete dva páni, z nichž

jeden je lumpáček, větroplach, bonvivant — a druhý řádný, rozumný muž, buďte ujištěni, že děvče, má-li svobodnou volbu, dá přednost prvnímu před druhým a že rukou svou oblaží toho prvního. Dámy milují totiž živou ustavičnou čílost, veselost, změnu, a nenávidí nudnou jednotvárnost. Dvojí sukno a šavička je proto okouzluje. Mladý jovialní člověk, jenž se mnohého odváží, mnohdy vyvede smělý kousek a nedbaje společenských slušností rychle a drze požívá každé kratochvíle, líbí se ženám a zajímá jejich stále činnou obraznost. Nalézají v něm tisíce příjemných stránek a tisíce předností; chyby jeho jsou mladistvými naivními kousky, kterých se zhostí s léty, jeho vady jsou krásnými, roztomilými slabostmi, jeho nezřízenosti jsou výbuchy ohnivého temperamentu a podnikavé letory. Všecko, zač zasluhuje přísnou důtku a pokárání, jeho vady a poklesky pokládají za ctnosti a pochvalné vlastnosti. Ve všem se jim objevuje švihák v růžovém světle pouze proto, že se jim líbí. Jsou hračkou své obraznosti a dělají se skoro nepřičetnou obětí vlastního zaviněného mámení. Chcete-li jim otevřít oči, nazvou vás protivou a pokládají vás za — nepřítel! Musíte chválit toho, kdo se jim líbí. Voltaire odpovídá na otázku: »Ce qui plait aux dames?« — zcela prostě: »Být jim po vůli« . . .

* * *

Právě u žen polodivokých plemen jeví se nejpřednější ctnosti ženy — útrpnost, soucit, milosrdnost. Cestovatelé na svých výzkumných cestách často tajným přispěním některé tuzemní ženy unikli velkým nehodám a nebezpečím. *Hovelacque* vypravuje (Les débuts de l'Humanité, Paris 1881), jak cestovatelé v Australii ve kritické chvíli dostali od žen tuzemců pokyn a výstrahy, že tuzemci strojí proti nim spiknutí a že jim připravují zajetí a smrt. *Stanley*, jenž na jezeře Nanza u ostrova Babyrch hodlal přistat, byl se svou družinou zachráněn z velkého nebezpečí tuzemní ženou; tajně se přikradla a poradila jim, co třeba činiti vůči rozlíčeným tuzemcům, aby od nich nebyli zavražděni a byli přátelsky přijati (Lettres de Stanley, Paris 1878). *Stanley* poslechnuv její rady ochotně se podrobil jisté ceremonii, kterou tuzemci žádali na každém, kdo se chtěl státí přítelem toho kmene. V Senegambii cestovatel *Mengo Park*, jak o sobě vypravuje (Hist. univ. des voyages, 24 sv.), byl dočista oblouppen jedním z menších pohlavárů a byl by zahynul hlady, kdyby nebylo tuzemní stařeny, která se ho ujala a přinášela mu jíst. Rovněž *Francouz Raffene* jsa v největší nouzi byl od senegambských žen přijat vličně a pohostinsky do chýše a nasycen. *Livingstone* byl v území Zambezi tuzemci jihoafrickými vždy uvítán přátelsky. Když přicházel do četných vesnic kmene Balengi,

vycházely vždy ženy vstříc s lahodným zpěvem, tleskající rukama a volající: »Pokož a mír budiž tobě, u nás budeš klidně spát!« — Mysím, že cestovatelům ženy nikdy neubližují, že k nim nechovají té prozluklé nenávisť jako jejich mužové, kteří zápasí s těmito cestujícími badateli často na život a na smrt a strojím jim úklady. *Ernest Legouvé* měl jistě na zřeteli útrpnost a milosrdenství žen, když vyzývá utrhače druhého pohlaví:

*Et si la voix du sang n'est point une chimère,
Tombe aux pieds de ce sexe à qui tu dois ta
mère!*

A není-li hlas krve prázdným přeludem,
padni k nohám toho pohlaví, jemuž náleží
matka tvá!

Ano, ženy jsou již proto hodny úcty, že se nemohou lhotejně dívati do usazených očí. Jejich soucit a obětovnost jsou veliké ctnosti, které dovede ocenit pouze ten, kdo byl tak šťasten, že je na sobě zkusil v hodině nebezpečí. Co jsou vedle těchto předností malé poklesky a slabosti Ipějící více méně na každé bytosti lidské?

Vypravuje se mnoho o obětovnosti žen. Lenau, Hamerling našli obětovné přítelkyně. Avšak i tu hraje náhoda velkou úlohu, jak o tom svědčí biografie nejednoho vynikajícího muže. Jmenuji pouze Beethovena a Shakespeara. Proslulý hudební skladatel, král hudby, nemohl mluvit

o takové šťastné náhodě. Víme, že posledně byl zamilován v Teplících. *Amalie Seebaldová* z Berlína zdržovala se r. 1812 v Teplících se svou přítelkyní hraběnkou von der Recke. Beethoven miloval Amalii. Seděl vedle ní v knížecím Claryském parku. Mimo se vlekli chromí lidé na bertích a s nimi kráčely mladé hezké paničky. Ona o nich hlasitě pravila: »Jak se mohly k tomu odhodlati? Jaká to obětovnost! Mně není nic strašnějšího než tělesný neřuh; miluji zdraví a svěžest. Nemocného člověka mohu sice litovat, ale ne milovat.« — Beethoven trpěl vadou sluchu, ale ještě slyšel svůj rozsudek. Roku 1815 vdala se Amalie Seebaldová za justičního radu Krausa. Beethoven složil »Vzdálené milence« cyklus písní 1816. Nejjemnější oddanost je vyslovena v prvním Andante . . . Rozumí se, že nemůže nikdo žádat na ženě sebeobětování. Obvyčejně však ženy žádají, aby mužští se obětovali jim. Tím více ceny má jejich obětovnost, stane-li se někdy za uherský měsíc cos podobného

Za pochvaly udělené Malajcům obývajícím v horských vysocinách padangských činil mi svého času jistý hudebník výtky, jakobych ty bodré Malajce dával Evropanům za příklad, a hlubokomyslně se tázal:

»Kam bychom to šli, abychom se řídili ve způsobu života lidmi necivilisovanými, abychom nechodili do školy a dbali jen těla a těla? . . .«

Nikdy jsem k něčemu takovému neradil. Ba myslím, že v Evropě nikdo vážně nepomýšlí, aby šel k primitivním plemenům hledat léku proti vybroušenosti a prohnanosti kulturní — pro sociální nápravu majetkových a společenských nesrovnalostí evropských. Tam, kde těchto nesrovnalostí není, nenajdete též léků proti nim.

Evropané mají akademie, university, techniky, obrazárny a tolik veleduchů a obrů v každém oboru, celá pokolení chodí do školy již po mnohá století a každoročně se vydává na tisíce učenců knih tiskem — ať si ve vlastní lékárně najdou nějaký recept pro zlepšení svých nespravedlivých (společenských, majetkových a volebních) řádů podporujících pouze výhody velkokapitalistů a privilegovaných tříd na úkor pracujících lidu, jehož postavení je namnoze nesnesitelné, jehož stesky, pravdivé a oprávněné, vzbuzují málo soucitu ve vyšších třídách. Parlamenty jsou pro to, aby odhlasovaly vojenský rozpočet. U tuzemců není této bolestné a ohavné protivy mezi pracovitou chudinou a zpuštěnými kapitalisty; každý má svůj pozemek, svůj domeček se zahrádkou, s kouskem pole, žije klidně a spokojeně uprostřed ní, jež si sám obdělává. Zákon nezakročuje v Evropě proti hrabivosti a nesvědomitosti velkokapitalu ani proti jeho nešvarům, nezakročuje proti onomu druhu velkopodnikatelů, kteří zejména žádné vlastní vykořisťují jenom její bohatství,

a jakmile ji vyplenili, ihned ji opouštějí s nahromaděným jméním a stěhují se z venkova do sídelního města.

Dvě české Evropanky z kraje Železných Hor — tak se podepsaly v dopisu mi poslaném — vyjádřily se takto: »Naším českým vlasteneckým mužům by Javanky nestačily!« — Dobrá! Jedné z těchto Evropanek však to nedalo a připsala: »Leda starým brumlavým mládencům za hospodyně.«

Podotýkám jednou pro vždy: Javanka nepůjde za hospodyní k starému bručivému muži; vždy si najde mladého veselého jonáka, plného životy. Ona zná svoji cenu jako každá lepá dcera Evina. A má dobře! K plešatému dědkovi nepůjde mladičká hospodyně do služby. Je si dobře vědoma svého kapitalu (jak to nazval Al. Dumas) čekajíc, až bude bráti z něho procenta nejen slušná, ale též sladká a oblažující.

V Batavii, jakož snad všude v tropických krajinách se stává vlivem zvýšené pohlavní činnosti — což je následkem horkého ponebí — že i stydlivý muž pohlížeje na ženu upírá své zraky na tři určitá místa. Jsou to ňadra, taille a boky. Tu jsou základní rysy ženské krásy. Dámy ještě významují pomocí mody právě tato místa, věnují jim pečlivou pozornost, jen aby mužům se zalíbily. ňadra mají být vyvinutá, pevná a dobře

utvořená, taille štíhlá a boky okrouhlé, plné, oblé. Tím se vysvětluje vítězství a neodolatelná moc žen nad muži. U tuzemky připojuje se k tomu ještě pěkná postava a zvláštnost chůze; ona se měkce kolébá boky svými. Žena vůbec jinak kráčí než muž za příčinou podoby pánve a sbíhavého směru nohou. Proto se kolébá houpavě se strany na stranu, kroutic se v kyčlích a pótáčejíc se jako kostka na rozkročených nohách. Takové kroucení a vrtění provádějí na pařížských bulvárech mnohé koketky více než třeba, vědouce, že vyzývavými pohyby kyčlí (*hanches provocantes*) vzbuzují u mužských erotické pocity. Zvláštní způsob vyzývavosti (*oscillations voluptueuses du buste*) lze pozorovati v celém půvabu též u sevillských a cikánských tanečnic ve Španělsku při tanci flamengo (*les voluptueux balancements des hanches*) jak se houpají na svých nádherných bedrech — a u tuzemních, okázale si vykračujících rozkošnic (*filles publiques*) v Batavii. (Jsou to Číňanky, jak je lze poznat dle mandlových očí a vysoké úpravy účesu). Na ostrově Javě žije přes 250.000 Číňanů; jsou to velcí i malí obchodníci, kramáři, dohazovači, podnikatelé a vojenští dodavatelé. Jejich služeb i vláda ráda používá, tak v Atčinské válce, která bez pomoci Číňanů byla by nemožná. Batavie je přístavní město, do něhož ročně přijíždí na stáparníků a korábů s mužstvem pohlavně vyhlá-

dovělým; proto přechovává Batavie mnoho milostnic, jichž účel je všude týž — láskovností a nápadnou chůzí vzbuzovati pozornost cizinců a rozněcovat jich touhu, což se jim daří výborně. Námořníci jsou po dlouhé plavbě roztoženi a v tomto vyhladovělém stavu jest jim každá žena Venuší a Helenou. Oni si chválí jejich neposednost, veselost a palčivou vřelost. S uznáním o nich říkají: »Mají čerta v těle«. Z toho plyne, že čert není tak strašný, jak je malován. Malují mu rohy, a zatím on, dobrý mládec, není ani ženat.

Chvále tuzemky nechtěl jsem říci, jak mi bylo vytýkáno v anonymních dopisech, že by Evropanky — moravské, malorské, bretoňské, granadské a jakékoli jiné — se nevyrovnaly tuzemkám krásou, něžností a skromností. Takový vývod byl by nespravedlivý. Vůbec není příčina, abych byl podezříván, jakobych zamýšlel jakékoli útoky na krásnou bílou pleť. Naopak i mně dívka evropská vždy je milejší než temné pleť tuzemka -- a zdá-li se někdy, jakobych útočil na něžné evropské pohlaví, je to tím, že bych si je přál mítí ještě něžnějšími a ještě dokonalejšími nežli jsou.

Dobře pochopuji jednání známého francouzského akademika *Pierre Loti*. Sklamav se někud ve Francouzskách a v civilisovaných ženských, jal se studovati »nezkaženou dívku pří-

rody« na ostrově Tahiti (v Tichém oceánu), ale ta ho podváděla odávajíc se potají za peníze čínskému kramáři. Rozkošně Loti vyličil své dočasné manželství s japonskou dívkou (Madame Chrysanthème). Manželství trvalo krátce, pouze jedno leto.

Ona mu ani nekuchařila; měl ji u sebe jen pro potěšení a pro ukrácení dlouhé chvíle na jedno leto, — ale na delší dobu byla by jej omrzela svou duševní jednotvárností. O tom jsem přesvědčen. Koncem konců Loti po rozličných jiných dobrodružstvích v cizích končinách — vrátil se nadobro k Francouzům a — oženil se s krajanou. I kdyby nebylo této ženitby, přece bych s důrazem opakoval, co pravil svého času *Li-Chun-Čang*, bývalý čínský premier ministr, jisté americké slečně. Ptala se ho kde na cestě po Evropě shledal nejkrásnější a nejduchaplnější dámy.

«V každé zemi jsem shledal ženy krásné i ošklivé, rozumné i hloupé — domýšlivé, mrzké i cnostné». Závěrečný vývod čínského ministra jest: — «Ano, každá země a každý národ má sličné dcery, jemné a libé, ušlechtilé a rozkošné.» — I my v Čechách máme takové dcery. Aspoň máme o nich celé hromady sladounkých veršů. Též ani dost málo nepochybují, že by se našlo mnoho evropských dívek, které by se staly mužům věrnějšími a oddanějšími družkami ži-

vota a ještě lepšími přítelkyněmi nežli Javanky a Japonky, kdyby jenom k tomu dostávaly již při výchově přiměřený návod. Kdo umí hledati, jistě tyto andělské bytosti dříve nebo později najde, ač třeba tu mnoho prozíravosti, aby se sladounké jablíčko manželské, kousne-li se konečně do něho, neukázalo červivým! Ostatně kdyby bylo lze určit průměrnou číslíci rozličných ženských cností — smysl pro domácnost, sporiřivost, pracovitost atd., — ukázala by se táž číslíce pro Moskvu jako pro Prahu, táž číslíce pro Berlín a Paříž rovněž jako pro Petrohrad a Londýn. Vzorných manželek, pečlivých hospodyní, věrných družek života, něžných matek, pravých strážkyň domácího krbu bylo by průměrně asi stejně mnoho ve všech uvedených městech; všude najdete ženy s duchem praktickým, s rozhledem hospodářským, ženy jasně myslící, účelně pracující a zdárně kombinující. Světlo a tma jsou — díky nebesům! — rozděleny celkem rovnoměrně nebo přibližně rovnoměrně. To lze říci o každé zemi a každém národu v civilisované Evropě!

V podrobnostech mohou býti výjimky, které někdy náhodou upoutají pozornost cizince. V Moskvě na př. mi pravily r. 1872 dvě ruské dámy, které několik měsíců strávily v Praze: «Vaše dívky jsou hodné, ale vaši mužští... nestojí za nic. Jakým právem oni českým dívkám vycítají, že jsou málo vzdělané, kdežto sami jsou »chlebaři?»

O sobě říkají, že pěstují vědu, ale mají na zřeteli pouze reklamu, kariéru, pensi, kdežto věda jim nadělá hrozně málo starostí. Kousek vezdejšího chleba (zaopatření) a úzkoprsé kastovníctví vyčerpává jejich činnost — a při tom ještě sebe pokládají za neobyčejné vědce . . . »

Nehodlám posuzovat výrok těchto moskevských dam. Jestli tehdy byli v Praze neobyčejní vědci, bude nejlépe patrné ze spisů jimi vydaných; z jich spisů bude nejlépe vidět »neobyčejnou vědeckost« autorů. Možná, že to byla pouhá bombastická lokální reklama, a spisy jsou zapomenuty. Třeba rozeznávat mezi kamarádkým, nakladatelským, žurnalistickým, pochlebovačným chvalořečnictvím a — kritikou. Chvalořečnictví a kritika jsou dvě velmi rozličné věci, a tam, kde se mezi těmito věcmi nečiní rozdílu, budou vždy hejna výtečníků, znamenitostí a velikánů. Aspoň v lékařské literatuře dosud máme celé obory ležící hladem, kde i svědomitá kompilativní práce byla by vítána, nadtíž »neobyčejná vědeckost.« —

Na Rusi bylo mi častěji praveno, že v Praze nemile imponuje nedostatek naší společenskosti a hospodský ráz pražského života, že tam jsou podivné poměry, prý dívky dělají kuru bohatým švihákům — (snad si jich šviháci asi nejvíc všímají?). Je-li tomu tak, jsou milé rodačky, jichž se onen případ týká, tím samy vinny — nemají dosti sebevědomí vůči zlatému

teleti. Ostatně mám za to, že totéž lze pozorovat všude po civilizované Evropě. Zlaté tele větší. Tak je tomu i na svaté Rusi. I tam chudoba cti netratí, — ale bohatstvo jí dochází.

poskytuje nám nyní Java divadlo zcela jiné. Na Javě se mají domorodci dobře a stále se rozmnožují. R. 1830 bylo na ostrově 7 millionů Javanů a nyní (r. 1900) jest jich 25 millionů, takže není na naší zeměkouli lidnatější země. Java předčí po té stránce Belgii a naši vlast Čechy, majíc 10.500 obyvatelů na jednu čtvercovou míli.

Základní snahou hollandské vlády je zachovati tuzemnímu obyvatelstvu jeho národní a věkové instituce, jeho starobylé vesnické zřízení. Tuzemcům se má zdát, že jimi nevládnou cizozemští vetělci a pokořitelé, nýbrž že se pořád ještě sami spravují dle starodávných svých řádů. Hollandsko vládne nad nimi šetrnou rukou. V čele správy na Javě účinkuje generální gubernator (místokrál) opatřený téměř neomezenou mocí a zodpovědný pouze hollandské vládě; na ostrově je samostatným a úplným pánem. Jemu je přidělen šestičlenný poradný sbor (raad van Indie) a tomu sboru jsou podřízeni všichni vyšší správcové ve 22 provinciích, tak zvaní residenti. Každé residentství dělí se na 3—9 regenstev, regenstva pak na 5—6 okresů.

Tito residenti nabyli v Hollandsku vyššího vzdělání a při tom absolvovali zvláštní učebný kurs osadnické politiky. Jejich politická činnost směřuje k tomu, ne aby dávali tuzemcům cítit svou moc, nýbrž naopak — aby svou moc obyvatelstvu co možná skrývali; za tímto účelem

Jak kolonisovali Hollandčané.

Říká se, že Hollandčané jsou nejlepšími kolonizatory — nejspatnějšími že jsou Španělé. A není divu!

Španělé, místo aby v Novém světě dobytou zemi kolonisovali a něco činili pro mravní a duševní povznesení tuzemců, ukrutně a zbytečně vykořenovali staré dynastie a knížectví, učinili z obyvatelů otroky a měli pouze jediný cíl, jak by z přemóžených a potlačovaných plemen učinili dobré katolíky a vyděli z nich co nejvíce zlata a pokladů. Vojenský despotismus, byrokracie, prodejnost soudců, zpupnost úřednictva, meč a bič, vandalismus, náboženský fanatismus — tím oblažovali tuzemce, jinými slovy ničili je do čista. Některá plemena vyhubili do posledního muže, takže je nyní známe pouze dle jména.

Jinak nežli katolíci Španělé na Kubě vedli si protestanští Hollandčané na Javě. Java a Kuba jsou čarokrásné tropické ostrovy. Kdežto na Kubě za španělské vlády vymíralo obyvatelstvo a trpělo hlad snášejíc bídu, všelikou mrzkost a porobu,

včí si obyvatele v každém okrsku svého správce z vlastních urozených tuzemců (často bývalého královského rodu). Tento »regent« — zvolený vládce — je v očích obyvatelstva skutečným vládcem a náčelníkem okrsku, těší se všem zevním počtám a všem okázalým příznakům vyšších východních hodností. Hollandský »resident« se nazývá oficielně pouze jeho »starším bratrem«, jenž domorodému »regentu« udílí jenom dobré »rady«. Resident musí svou diplomatickou obratností dosáhnout, aby tuzemní vládce a obyvatele nepokládali jeho dobré rady za prosté rozkazy a přece je bez odmluvy plnili; v tom je alfa a omega hollandské osadnické politiky. Hollandské nešíří svůj jazyk mezi tuzemci — naopak, každý hollandský úředník v osadách musí důkladně znát a mluvit nářečí toho okrsku, kde je jmenován. Resident je vždy spolu předsedou místního soudu, jehož členové jsou voleni obyvatelstvem z řad vážených a všeobecně důvěry požívajících tuzemců, z vesnických starostů, vesníčanů. Předseda soudu má mít pilný zřetel na to, aby bylo šetřeno starodávného zemského práva při vynášení rozsudků, takže tuzemci mají stále »svůj soud.«

Hollandské zachovali Javanům ještě císaře a jeho titul — (susuhunan, zkráceně sunan); císař sídlí v Surakartě. V jiné provincii jest opět jiný sunan; má titul sultana a je formálně po-

droben prvním susuhunanu, jenž má titul »hřeb světa« a »hlava víry«. Dle starého obyčeje přicházel sultan jednou za rok k císaři a vzdával mu veřejně šest kleknův před ním na kolena. Tato slavnost shromažďovala ohromné davy tuzemců. Hollandským nelíbil se tento obyčej a proto jej opatrně zrušili. Začali sultanovi zdánlivě mimochodem vštěpovat, že snižuje se před Evropany, klekaje před císařem jako před nějakým bohem — a že jakožto sultan není o nic nižším než císař sám.

Sultan v následujícím roce o slavnosti již před císařem nektekl — císař na sultana se zamračil, avšak proti tomu neprotestoval; úředníci hollandsí ho odvrátili přátelskou domluvou od protestování. Tím, že přestalo klekání, přestala i slavnost, pozbyla významu, tak že ohromné zástupy tuzemců již se přestaly shromažďovati před dvorem císařovým. Hollandské vzali těchto vládcům královské starosti, ale tituly, zlaté uniformy a zlaté slunečníky jim nechali jako skutečným panovníkům, a ještě jim udělili roční plat a rozličné odměny a vyznamenání. Mají je úplně ve své moci, a takto mají i lid úplně ve své moci.

Císařství Surukarta, též Solo zvané, zahrnuje císařské léno Susuhunana — šest krajin, jakož i dědičně odstoupené kraje nezávislého prince

Mangko Negoro. Hollandská vláda nazývá císařství Surukarta residentstvím javanským a dodává susuhunanu (císaři) roční podpory 578.244 zl.; knížecím princům dodává podpory a pense 208.528 zl. Surakarta má povrch 113 čtverečných mil s 1 milionem obyvatelů, tak že na jednu čtverečnou míli přijde 9000 obyvatelů. Hollandská vláda je zastoupena residentem i jeho sekretářem a několika assistenty, kteří mají rozhodný a výhradný vliv na vládu císařských těch krajů. Uprostřed města leží pevnost Vastenburg a ovládá svými děly kraton, t. j. souhrn císařských budov obkličovaných tlustou zdí. Ve středu kratonu jest obydlí císařovo; před obydlím je »sittinggel« — povýšené místo, kde se císař při velkých slavnostech ukazuje svým poddaným, a »alun-alun«, t. j. velké náměstí před knížecím palácem. »Mangkunegaran« je palác prince Mangku Negoro, kde bydlí princové a úředníci domu řečeného prince. Železná dráha tu způsobila mnoho změn. — Solo kdysi zřídka kdo navštěvoval; nyní se stalo městem velmi navštěvovaným. Ze Samarangu a ze Surabaje přiváží železnice cizince, kupce, průmyslníky, přírodopytce. Když si toho cizinci přejí a mají-li černé šaty a frak, mohou býti snadno představeni susuhunanu a královským princům. Hollandané velmi rádi ukazují tyto členy starodávné dynastie, která je v etnografickém ohledu velmi zajímavá. O tom není sporu.

Císař a princové, obdaření apanážemi, mohou pronajímat část svých statků Evropanům a akciovým společnostem; jsou to obsáhlé plantáže na indigo, na tabák, kávu atd. Úplné jméno císaře sololského jest: Buwono Senopatt Ingngalogo Ngabdur Rachmao Seidin Panatogono susuhunan surukartský — má titul generalního majora ve vojště a je rytířem mnohých vyšších řádů. Hollandané udílejí mu mnoho vysokých (zevnějších) titulů, vědouce, že to činí velikou radost knížeti soloskému; proč by mu této radosti nedopřáli?

Sultanat Djokjokarta je lénem hollandské vlády sultanu Djokjokartu, potomkovi mataramského prince Mangu Bumi, jak stanoveno po poslední javajské válce. Od roku 1830 léno záleží pouze z krajů Mataram a Gunung Kidul, kdežto kraje Bagelen, Kadu atd. přešly pod přísný dozor vlády. Neodvislému princí Paku Alam od roku 1813 poukázáno území s několika krajiny se 4000 rodin jako dědičné podléno.

Sultanat s územím prince Paku Alam a s vládním okresem Nangulan tvoří residenci Djokjokarta; tato obsahuje 56 čtverečných mil se 483.000 obyvatelů s číselnou převahou Javanů. Vláda má tu velkou podobnost s vládou Sola. Sultan je pánem a majitelem svého území; má však za svého rádce residenta, jenž jeho vladaření pozoruje a bezohledně v případě potřeby vykonává vůli hollandské vlády. Dvorní a úřednická místa jsou

tatáž jako v říši Solo, rovněž celé řízení dvora, rozdělení apanáží, pronajímání statků atd. Pěstuje se zde káva, cukr, indigo, rýže, tabák, kukuřice, bavlna. (Vlaštovčí hnízda nacházejí se v jeskyních na pobřeží v Rongkob.) Sultan dostává ročně 471.600 zlatých odškodnění za území jemu vzaté, princ Paku Alam 14.000 zlatých. Železniční spojení učinilo kraj cizincům velmi přístupným. V Djokjokarta má resident své sídlo a sultan též. Sultan bydlí v kratonu (paláci), jenž je položen uprostřed města a ovládan pevností, kde leží dvě setniny vojska a oddíl dělostřelecký. Kraton sultanův jest obklopen tlustou zdí a rozdělen na dvory jako kraton v Solo. Šesté oddělení (Kapatrén) jest určeno pro ženy, souložnice a ostatní ženské příbuzenstvo, jakož i pro malé děti knížete; všecky jsou pod dohlídkou ženštiny, která dozorkyně má titul »sedah-mirah« s důstojenstvím Adipatti (zástupce říše). Jako v Solo existuje lože svobodných zednářů »L'union Fré-déric royal«, tak existuje i zde lože Mataram.

Hospodářský domácí život Javanů je stále tak patriarchální jako za starodávna. Pozemky náležejí obci (to je dosud na pravoslavné Rusi) — a obec rozděluje tyto pozemky bez všelikého vlivu hollandských úřadů zcela samosprávně mezi své členy, jenže místo obilí a bramborů pěstují Javané zvláště kávu a cukrovou třtinu. Java je nyní divukrásná, nejpožehnanější a

nejvýnosnější kolonie. — Kuba je toho pravý opak a vinna tím je madridská vláda, která nechtěla rozuměti spravedlnosti v osadách a ještě svůj španělský lid všemožně demoralisovala právě pomocí osad. Hollandané jinak pochopili svoji úlohu; oni v slepé vášni nehubili tuzemce, nehleděli je obracet násilím na viru křesťanskou, naopak, nechali jim viru Mahomedovu, která se svou prostou mravoukou, bezobradnictvím a zdravotními předpisy o čistotě lépe hodí do tropů než kterékoli jiné náboženství. Evangelium hlásané Hollandany je — práce, a toto nejmodernější evangelium nese jini a tuzemcům lepší plody než činnost dotěravých společností mis-ionářských, které dosud s velkými výlohami (zlo země, jak jsme to nedávno viděli v Číně) vydržují koloniální velmoci. Ovšem, Hollandany by ničeho nestálo, kdyby učinili konec svým kome-diantským císařům; ale nečiní toho vidouce jak Javané provozují s posvátnou oddaností kult prastarého rodu knížecího. Ještě císařům vypla-cejí roční příspěvky, které se někdy upotřebují na dvorní slavnosti. K těm náležitější zápasy s tygry, k nimž se hrnou zvědavé davy, protože je přítomen císař se svou stráží, a že tu osobně lze viděti »velkého pána« t. j. císaře tváří v tvář. Podívno, že v tento den zaujmají staré ženy první místo, neboť javanská etiketta žádá, že po-svátné osobě císařově nesmí se přiblížiti mužská

debni sbory znova vřeští, sotva že melodie předcházejících zanikly.

Tak se pohybuje pestrý dav malými kroky nejdříve úzkým vchodem paláce, pak vhodnou terasou k nejbližšímu dvoru, kde jsou učiněny přípravy na zápas s tygrem. Z kmenů stromových a bambusových je tam postavena kulatá klec, asi 5 metrů vysoká a 3 metry v průměru. Zde očekává kebo (buvol), máje krk a rohy okrášleny věnci, svého nepřitele, s nímž se má potýkati. Klidně leží matan (tygr) ještě v kleci, která je oddělena stěnou od buvola. Buvol, jenž čije dravec, zastavil se před klecí, stěna klece se zvedá, — ale tygr nepřichází; nemá chuť k boji, neb 14 dní již úpí v kleci a nedostatečnou krmí je naschvál seslaben. Zapálí tedy pod tygrem otep slámy v kleci nebo hledí špičatými sochory vytisniti tygra z klece. Vše nadarmo! Konečně objeví se buvol u klece samé a nerovný boj v kleci začíná. Buvol je konečně vždy vítězem nad seslabeným tygrem; buvol jej přitiskne ke zdi klece, kde dravec ani nemá možnost volného pohybu. Za boje ustavičně se rozléhají temné a urychlené zvuky gemelangu (javanského orkestru), až konečně v kleci samé buvol přitiskne tygra ke stěně, nabodne jej na rohy a taktó usmrtí.

Po přemožení tygra rozléhá se znamení, jímž začíná nový způsob boje s novými tygry.

osoba. Avšak pro Evropany činí se výjimka. Po levé straně knížete kráčí evropský resident v nádherné uniformě, v úřednickém klobouku, s korádkem zlatoskvoucím po boku. Vedle něho a a uprostřed starých žen pohybují se evropští úředníci a důstojníci ve vojenských uniformách; zástup končí dlouhou řadou ozbrojenců. Zástup pomalu kráčí k zápasišti při zvucích javanského orchestru (gemelangu), jenž zaznívá v určitém taktu. Hudba tato provází Evropany s residentem v čele, jenž se blíží k nádherné lenošce císařově (damar). Dvorní etiketa žádá, aby se císař nedal másti zevnějšími dojmy, aby vypadal nepohnutě jako socha a nedal se ničím vyrušiti ze svého vznešeného klidu. S nezměněnou důstojností v obličejí ztrnule jako mramor ukazuje se císař se zdánlivou lhostejností tisícíhlavému davu Císař povstává slavnostně a pomalu, když se blíží resident a vítá též ostatní Evropany lehkým stisknutím ruky. Po této poněkud dlouhé ceremonii všechno si sedá; resident na levo od vladaře, Evropané vedle něho. Několik minut vládně hrobové ticho, načež se všichni vzhopí. Císař veda se pod pažďím s residentem kráčí napřed; v patách za ním následuje dav mladých i starých žen s odhaleným poprsím; vysoko nesou mu nad hlavami lenošku. Za nimi následují Evropané v zástupech spolu s Javany. Nové hu-

Nejvyšší javanský úředník blíží se nyní na kolenou k susuhunanu, svému knížeti pánovi — tak to žádá javanská ponižená etiketa, k níž se Hollanďan nesníží — a přijímá kleče před ním jeho rozkazy k otevření nového boje. Vzchopí se císař a všichni se ubírají na balkonovitě zvýšení, aby se dívali na nový boj s tygrem. Susuhunan kráčí s residentem vážně v před a Evropané kráčí za ním uprostřed velkého davu žen, které knížete stále provázejí s plivátky a krabicemi Podivno, že hollanští úředníci a důstojníci se nahrnou mezi ženy v takém počtu, že by jablko nepropadlo. Nový způsob boje s tygrem je tak zv. rampokan — dav tuzemců ozbrojených pikami uzavírá v několika řadách kruh kolem klece, načech tygra násilím vypuzují. Tygr snaží se utéci. Utíká a konečně se při skoku nabodne na piky tuzemců. Ukrutný kočkovitý dravec nezná milosrdenství — což divu, že i Javané ho nešetí. Trknutí býka, jenž potom tygra několikrát po sobě vyhodí do vzduchu, rozhoduje vítězství. Javané nedávají býkovi svému zahynouti; obyčejně ještě tygra bodají pikami, když toho není již potřeba. Stařeny a ženy císařovy nesou opět za císařem nádhernou lenošku (damar); on sám se vrací při zvucích javanského svého orchestru do paláce (kratonu), aby zde uhostil nejvyšší evropské úředníky a dvorní své sluhy.

Porovnáme-li tyto zápasy se španělskými zápasy s býky, třeba říci, že tuzemci jsou zde celkem zřídka zaměstnáni, koně nikdy. Zabíjení koně rozvzteklými býky nikdy se na Javě neděje, kdežto ve Španělsku tomuto zabíjení koně nadšeně tleskají a býka povzbuzují k vraždění koní. Při tak zvaném rampokan jsou vybraní Javané vesměs ozbrojeni pikami; oni obklopují v pěti skupinách klec, takže dvě střední skupiny kleknou, aby se zadní řady mohly přes ně dostat pikami. Kdyby se tygr z klece vyřítil, což se nikdy nestává, trčí mu vstříc množství otrávených pik, kteréž by dravci připravily neslavný konec. Susuhunan, evropští hosté a urození Javané dívají se na boj, kdežto hudební kapela pluku ležícího v Djokokartě hraje veselé kousky z nejnovějších evropských operet. Naproti hraje gamelan (tuzemní hudba), která též plní při zápasu důležitou úlohu. Uprostřed areny je klec z indického dubového dříví (džati), v níž leží královský tygr; klec jest opatřena dveřmi, které i sou zavřeny dřevěným kolíkem. Zavlaje s tribuny bílý prapor; je to znamení aby boj započal. Evropská hudba umlká a gamelan zaznívá v tempu zdoluhavě se vlekoucím. A naproti tribuně otevře se živá zeď; dvanáct mladických tanečnic (rongéng, bajadérky javanské) tančí před klecí dle taktu javanského orchestru. Děvčata mají kolem krku a ramenou masivní těžké zlaté řetězy

a šperky — na hlavě, zvláštním způsobem zka-
deřené, mají zvláštní okrasu z peří a fligranového
stříbra. Husté černomodré vrkoče splývají jim
dolů a velmi malebně se liší od strakatě výšper-
kované sukně (sarong). Tanečnice bliží se tan-
čice přímo proti kleci a mají černé zraký
upřeny do klece na tygra. Pohyby jejich těla jsou
půvabné a zlehka kolébavé. Nejpřednější tanečnice
se chopila již kolíku u vrat, vytáhla jej a ote-
vřela dveře u klece. Gamelan zavzněl nyní plnou
silou, načež děvčata tančila z areny klidně a
a volně zpět. Tygr se neobjevil mimo klec. Prý
je pomaten zástupem lidí, slunečním dnem, zvu-
kem hudby, říkají Evropané. Neosměli se k útoku
na panny, říkají tuzemci. Snad mají obě strany
pravdu.

Minulo pět minut po zmizení tanečnic — a tygr
se pořád neukazoval. Tu byl vyštván ohněm a
jíž po tomto prostředku běžel tygr proti býkovi.
Oba siláci hleděli na sebe »zapolena zraký«. Tygr
hlady se vztekaje shýbl se k zemi mávaje ocasem
jako kočka, když číhá na ptáka. Býk se zarazil,
rozevřel nosdry, pohlížel na nepřitele koule očima,
ale — neustupoval. Tygr letěl na býka hrozným
skokem, ale asi tři kroky před býkem padl na
zem. Býk nelenil a mžiknutím vrhl se na tygra,
načež mrštil tygrem vzhůru do vzduchu a znovu
se vrhl na něj kopyty a rohy. Několik Javanů
přispělo býkovi pikami na pomoc a dorazilo tygra.

Po smrti tygra susuhunan a jeho dvůr odešli
s tribuny; císař sám se vrací při zvucích javan-
ského svého orchestru do paláce (kratonu), aby
zde uhostil nejvyšší evropské úředníky a dvorní
své sluhý. Javané však radostně své dýky
vrážejí ještě do mrtvého tygra a holdují takto
vítěznému býku. — Vždy se neskončil zápas
tak hladce. Padne-li totiž tygr býkovi do boku
nebo do zad, je potřeba mnoho neohroženosti a
mnoho obratnosti, aby tuzemci vysvobodili býka
z té kritické situace. Heslo je, že býk musí na
tygroví vyhrát, a Javané seč jsou se namahají,
aby milnému zvířeti pojistili vítězství. Hostina
se ukončuje tancem; přítomny jsou též tančící
evropské dámy a vojenská kapela hraje třeba až
do rána.

Dámy evropské (ženy vyšších úředníků a dů-
stojníků) začínají po 10. hod. tance, kteréž trvají
za půlnoc, ba až do rána, dle chuti tanečníků.
Obyčejně tančí javanské tance tytéž ladné dívky,
které dopedne prováděly tanec před klecí tygra;
řečené rongeng odbývají nyní své tance na zadní
verandě. Mladí urození Javané tančili proti nim,
neobjímajíce jich. Tanečníci a tanečnice krouží
se hadovitými pohyby, aniž se sebe dotkli; chá-
pajíce hedbávný šátek (salendank) za rohy otá-
čeji jim zvláštním způsobem tančících. Starší
Javané sedí kolem na bobku a dle taktu prová-
zejí gemeling rukama, tleskají a volají: Raméh,
raméh! (asi jako naše »Na zdar!«)

Javanský tanec zdá se být cudný a mravný, ale jen strpení! Brzo zpozorujete zvláštní znaky mezi tančícími, takže i zde dere se více a více v před tygří letora, která ztěží udržuje pravou míru. V přední verandě provozují se evropské tance. Tam bílé ženy s planoucími tvářemi a dmoucími se nadry spočívají v objetí tanečníků a důstojníků — i zde horké pohledy, významný šepot a mnohoslibný stisk rukou vyjadřují to, co se neříká a nesmí říci plnými ústy — tak to žádá u Evropanů mrav, slušnost a civilisace. Při tom se mluví spolu na oko o lhostejných věcech, jen aby se všechno pěkně skrylo a vášeň na jevo nevytryskla.

Zápasy s tygry konají se pouze na dvorech Surakarta a Djokjokarta a i zde bývají dosti řídké. Hostina evropských úředníků a pozvaných Evropanů děje se vždy na účet dvora. Snad to je příčinou, že zápasy s tygry provozují se nyní velmi zřídka, neboť i císař javanský naučil se nedávno šetřit jako každý jiný smrtelník. Domácnost jeho je velmi drahá a nákladná. Největší císař má 39 synů, z nichž jednoho hollandská vláda zcela dle své libosti určí za následníka. Kromě toho má převeliký počet krevních princů, strýců, bratrů, dětí a synovců. Následník musí podepsat listinu, kde jsou vypočteny jeho závazky. Listina s podpisem císařovým se chová potom v residentském archivu. De facto je císař

přísně střeženým zajatcem hollandské vlády. Ani si nemůže vyjeti bez dovolení residenta ze svého kratonu (paláce a parku), ačkoliv mu Hollandané ponechávají všemožné tituly a všemožné zevnější pocty.

OBSAH.

Manželství v tropech	1
Mateřské právo na střední Sumatře	90
Dočasné manželství v jiných tropických krajích	108
Kapitola o šněrovačce	115
O tuzemní chůvě	133
Přemrštěná úzkostlivost ve věcech pohlavních	140
Manželský život na ostrově Niasu u Sumatry	146
Rozmluva s Frakkersem	158
Špatné mínění o ženách	172
Normální žena dle Lombrosa	174
O divadelním potlesku	182
Láska dle vlaského psychiatra a dle Zoly	187
Jak kolonisovali Holanďané	212

